

Knezova Knjižnica

Zbirka

zabavnih in poučnih spisov

Izdaje
Slovenska Matica

III. zvezek

V Ljubljani

Tisk Narodne tiskarne

1896

P. n. gg. članom „Matice Slovenske“ itd.

Čast mi je naznanjati, da imam vedno v zalogi platnice za vezanje naslednjih knjig:

		po pošti
Wolf-Pleteršnik Slovar za I. in II. del		
v safijan $\frac{1}{2}$ usnje	à gld. 1.—	1-10
Ljubljanski Zvon	» —70	—75
Dom in svet	» —70	—80
Učiteljski Tovariš	» —35	—45
Z ognjem in mečem I.—IV. del		
skupno	» —40	—50
Jurčiča spisi	» —30	—35
Zarnika „	» —20	—25
Knezova knjižnica	» —20	—25
Josip Stritarjeva knjiga »Pod lipo«	» —20	—25
Materino delo za Boga in domovino	» —30	—35

Izvršujem po naročilu vsake vrste platnice ter vezanje več enakih knjig po tovarniški ceni; protokolov, zapisnikov po najnovejšem načinu, trpežno, lahko se odpirajoče; nalepljenje kart, načrtov itd. na platno ali močen lèp; prevezavo starih in novih Missale Romanum v močno in ukusno vezavo; vezanje knjig za šolske in druge knjižnice po najnižji ceni.

Po naročilu izdelujem tablice z aluminij-tiskom imena, naslove za na vrata, privatne, župne in druge urade, na trakove ter za reklamo po izložbah, gostilnicah itd.

☞ Sprejemam vsake vrste kartonažnih del (škatelj). ☜

V Ljubljani 30. novembra 1896.

Ivan Bonač

knjigovez »Matice Slovenske«,

Selenburgove ulice št. 8 zraven glavne pošte.

*Proskajski
Jova.*

Ant. Knezova knjižnica

Zbirka

zabavnih in poučnih spisov

Izdaje

Slovenska Matica

III. zvezek

Djaco

V Ljubljani

Tisk Národne tiskarne

1896

VII, B 35213r

Kazalo.

	Stran :
Anton Funtek: Smrt. Epsko-lirske slike	1 — 80
Fran Govékar: Ljubezen in rodoljubje. Povest . . .	81 — 183

Smrt.

Epsko-lirske slike.

Zložil Anton Funtek.

Prolog.

Y višavo hrib visok se pne,
Nastopa tiha noč;
Na hrib nekdó samoten spe,
Brez glasa predse zroč.

To mož je slok, mršavih las,
Obraz mu kamenit,
Od let upognjen njega stas,
Očij grozníčav svit.

Na potno palico oprt,
Ozre se zdajci v dol;
Na pol v očeh vzplamtí mu srd,
Na pol vztrepeče bol.

In ko tako stoji, na mah
Uzre grozeč prikaz:
Smrt sama slóni ob skaláh,
Režeč se mu v obraz.

„Pozdravljen, Ahasvere moj,
Kam gre ti steza spet?
Sestala nisem se s teboj
Že dolgo dolgo let!“

Ni njega strah prikazni té,
Ni strah besed ga teh,
Oči mu jasno zagoré,
Krog ust mu leže smeh.

„Če nisem se sestal s teboj,
Tem željneje te zrem!
Na glas pozdravljam prihod tvoj —
Dej, ali zdaj umrem?“

Odkima Smrt: „Kako veliš?
Čas tvoj še ni prišel!
Ukaz je tak, da še trpiš,
Kot si doslej trpel!

„Človeštva duh nemirni ti,
Ne, pokoj ni ti dan!
Ukaz po svetu te dreví
Na pot neznan, daljan.

„Napor tvoj zrem in trud neštét . . .
Kam speješ, zna le Bog!
In dolgo dolgo vrsto let
Še begal boš okrog!

„Zaman prihajaš tja, kjer hrup
Grmi čez bojno plan;
V okužen dom te vodi up,
Da tam umreš, zaman!

„Glej, begal boš do tistih dob,
Kadar prestane vse
In nad zemljanom zadnjim grob
Poslednji se zapre“ . . .

Izgine Smrt, a potnik tih
Strmi za Smrtjo v noč;
Naposled se iz prsij vzdih
Izvije mu pekoč.

„Zaman, zaman!“ In dalje spet
Gre duh človeštva sam . . .
Kje neha pot? Kje trud neštet?
In kam gre steza, kam?

Oda Smrti.

Gi bitje, ki se zoveš Smrt,
 Ti nič, ti vse v vesoljnem stvarstvu,
 Ti bitje zlo, čegàr vladarstvu
 Zemljan se v prahu klanja strt,
 O moči tvoji neizprosni
 Vsak glas te pesmi mcje poj,
 O moči poj pogubonosni!
 Početek v duhu gledam tvoj:
 Ko Bog človeka je ustvaril,
 Nesmrtnost duši je podaril,
 A z dušo tudi je teló,
 Od ila zgrajeno samó,
 Nesmrtno bilo v onih dneh.
 Todà človeka sta grešila,
 In tebe, Smrt, je njiju greh
 Rodil na svet! In ko je vrt
 Za njima božji bil zaprt,
 Za grešnikoma si stopila,
 Hči greha, maščevalna Smrt!
 Kjerkoli dih tvoj jadni dahne,
 Vse pade, zvene, vse usahne,
 Zemljan v odprti grob omahne!
 Strašnà si vselej, kjer prestol
 Postaviš svoj, in strah in bol
 Oglašà se bridkó ob tebi;
 A ti brezčutno zreš nizdol,
 Saj zvesta, Smrt, si sama sebi,
 Ki te na svet rodil je greh:
 Najdražje siromak zagrebi,
 Med njega jok zveni tvoj smeh! —
 In mreti mora vse na sveti,

Da moči tebi je živeti!
Pod koče krov, pod grajski strop
Prihajaš ti, po carskem stoli
Iztezaš smelo prst oholi,
Zreš bitja srečnega pokop,
Pogrebu bednega mrliča,
Nevidna Smrt, si nema priča,
Vse, vse pehaš, kar žije, v grob . . .
Ogromno tvoje zrem oblastvo,
Z oblastvom mračno veličastvo!
Kraljestvo ti vesoljni svet,
Podložnikov ti zbor neštet . . .
In vsi, ki v prahu pred teboj
Vijo roké v brezmejnem strahu,
Prosjak in kralj, vsi prah so v prahu!

Na nje pogled upiram svoj,
In vsa ta grozna poezija
Pred mano jasno se razvija —
O tebi, Smrt, mi pesem poj! —

Ob božjem grobu.

I.

Gz večnojasnih je višin
Prišel na zemljo božji Sin.

„Na zemlji Bog se učlovečim,
Zemljane vas otmem, osrečim!“

Bil nauk je kot solnce čist,
Ki ga učil je višnji Krist.

In vender Njemu trnjev venec
Pripeli so krog božjih senec!

„Na križi plačaj svoj zločin,
Dej, kdo te sname, božji Sin?“

„Iz grôbov klical si mrliča,
Povej, kdo tebe kdaj prikliče?“

„Če res te Bog poslal na svet,
Pa stopi s križa, hôdi spet!“

Tako drhal Boga je klela,
A Smrt se je ob križi vzpela:

„Umri od groznih bolečin,
Počij od muke, božji Sin!“

In vzdihnil je in nagnil glavo,
Od trnjevih ostij krvavo.

In žitja mu zastal je dih,
Na križi je obvisel tih.

II.

Kaj to, če se mrače nebesa.
Če grom vesoljni svet pretresa?

Kaj to, če vre drob zemskih tal,
Če se majo skladovi skal?

Smrt, silni tvoji so zakoni,
Njih moči Bog celo se kloni!

On sam, ki je ustvaril svet,
Mrlič je zdaj, na križ pripet!

III.

V grob skalnat so ga položili,
Pred grob mu skalo zavalili.

Ob grobu pa je stala Smrt . . .
Ha — skala poka, grob odprt?

In On, ki ga ubila zloba,
On vstaja, dviga se iz groba?

Pred Kristom Smrt poklekne v prah,
Božanstva jo pretrese strah.

„Gospod, ki vstal si sam po sebi,
Kako naj se poklonim Tebi?

„Življenje Ti, a konec jaz,
Kako naj gledam Ti v obraz?

„Ti vse, jaz nič — ob skalni jami
Pogled me v Tvojo večnost mami.

„Rodil me greh v nekdanjih dneh,
S krvjo je zdaj izbrisan greh.

„In če je greh izbrisan s svéta,
Dej, je li moč i meni vzeta?“ —

„Ne, Smrt,““ veli nato Gospod,
„Nesmrten ni človeški rod.

„Z zemljani hōdi ti po vrsti,
Obstoj šele pri zadnji krsti.

„Kadār bo zadnji pokopan,
I tebi pot bo dokončan.

„A jaz, tvoj Bog, v brezkončno žitje
Takrat pokličem vsako bitje“ . . .

Prikloni Smrt se mu molčé
In nemo od Gospoda gré.

Hip jeden le je v večnost zrla,
Ob nji od svete groze mrla!

—————•••••—————

Pri novorojenci.

Otrok je bil na svet rojen;
Ob njem tri sestre Rojenice
Stoje, zagrnjene v tenčice.
In deje prva belih žen:

„Bogastvo ti poklanjam v dar!“ —
De druga: „Sreča s tabo hōdi!“ —
De tretja še: „Modrost te vōdi!“ —
Ko izreko, premine čar.

A glej, odskoči sam zapàh,
In žena grozna, žena sloka
Neslišno stopi pred otroka
Z nabrušeno kosó v rokàh.

„Nocoj se me, otrok, ne boj!
Življenja le ti čas odmerjam,
A nekđaj zase te poterjam —
Porojen komaj, že si moj!“

V areni.

Jam v areni, čuj. odmeva
Ljudstva glasni vrišč in smeh;
Ranjen grudi gladijator
Tu se na peščenih tleh.

Njemu, ki ga je premogel,
Pogled jasni je uprt
Gori k carju na tribuno:
„Dej, življenje ali smrt?“

Tukaj pa nevdržno lije
Ranjencu na pesek kri . . .
Konec bede, konec robstva,
Konec tudi zle skrbí!

Najsi car bi s prstom mignil:
„Pusti ga, živi naj še“ —
Rana ta je pregloboka,
Suženj čuti, da umre

Kri curlja, oko ugaša . . .
Vender čudo, kaj je to?
Kje arena? Kje gledalci? . . .
Rodne kraje zre okó!

Tam šume stoletni hrastje,
Reka poje pesem tam;
Sredi skal, obraslih z mahom,
Dviga se ponižen hram.

In tam vidi ženo zopet,
Deco vidi nežno spet —
Ali niso jih pobili
Takrat, ko je bil ujet?

On pa biva sam med njimi
Srečen kakor v prejšnjih dneh . . .
Nikdar niso ga ujeli,
Ne ubili bitij teh!

Zažari pogled, ugasne . . .
Smeh po lici je prostrt —
Da, za takšen prizor tudi
Sužnja se prebije smrt!

Žive plamenice.

Na zlatem prestolu sedi
Car Neron plamtečih lic;
Po vrtu cesarskem gorí
Sto jasnih plamenic.

Tam doli razgrinja se mrak
Po večnem mestu, pokoj
Nad Rimom leži mehak;
Tu bliska se carju soj.

Na ustnih leži mu smeh,
Ko gleda tolik žar;
Po plamenicah teh
Ozira se rádostno car.

Karkoli tam sveč gorí,
To živi so ljudjé:
Kristjani sred temne noči
Vladarju na čast goré.

Bil vsak je s smolo oblit,
Da svetil bi tem bolj . . .
Je li, car Neron, ta svit
I tebi je jasen dovolj?

In čuj! Ko dim težak
Vali se iz plamenic.
Pa k njemu, pozdrav sladak,
Zveni kristjanov klic!

„Na slavo naših bogov,
Na večni moj spomin

Zveni ta klic njihov,
Ta pesem bolečin!“

Zasmeje se car vesel
In sluša in sluša zvestó . . .
„Le pojte, doklér se v pepel
Ne zgrudi ožgano teló!“

Vse tiho. In temno vse,
Ugasnil je žar plamenic.
Srdito se Neron vzpne,
Ozira plamtečih se lic.

„Kaj to? Izdajstvo! — Kdo sèm
Priplazil se je na vrt?“ —
„Jaz!“ — „Kdo?“ — Iz nočnih tèm
Zamol klo mu jekne: „Smrt!“

Srce mu zastane in kri,
A ondu iz teme strašan
Trinogu klic zazvení:
„Osvete se bliža dan!

„Brezmejen je tvoj zločin,
Od njega trepeče svet . . .
Na veke je tvoj spomin
Proklet, proklet, proklet!

„Trpljenje sem žrtev teh
Končala Smrt sama jaz.
Gorje ti, da legel smeh
Ob njem je na tvoj obraz!

„Teh žrtev gorečih klic
Po zemlji je vsi zazvenèl.

Iz živih je plamenic
Po svetu svit zablestél.

„In niti klic niti svit
Ne mine nikoli več:
„Smrt robstvu!“ to klic gromovit,
„Za Krista!“ to svit blesteč.

„Brezmejen je tvoj zločin,
Od njega trepeče svet . . .
Na veke je tvoj spomin
Proklet, proklet, proklet!“

Na zlatem prestolu sedi
Car Neron upalih lic.
Slobode, krščanstva gori
Po zemlji tisóč plamenic!

Med križi.

Šavil sem nehoté
Med križe in med grobe;
Na griče se morjé
Vsipálo je svetlobe.

In sto in sto cvetov
Po grobih je dehtelo,
S cipresjih je vrhov
Roj ptičev pel veselo.

In veter se lehak
Igral je s traki, z venci;
Zamišljen sem korak
V cipres ustavil senci.

In nehote duhá
Objele so mi sanje
In vstalo v dnu srcá
Mi táko je vprašanje:

Kako da vse živí
In cvete na okoli,
Ko toliko strastí
Počiva tod in bóli . . .

M o s t.

Razpenja most se preko reke,
Kot bi postavljen bil za veke.
Ob skladu teh mogočnih skal,
Ob teh drznó razpetih lokih,
Ob trdno zgrajenih obokih
Neviht zaman grmi naval;
Zaman ob silne stebre buta,
Zaman se peni voda ljuta.
In kakor preko varnih tal
Drdra po mostu vlak železni . . .
Najsi valovi spodaj jezni
Grme pogube, smrti spev,
To vse je le nezmožen gnev:
Vladar le človek je prirodi
In človek le ravná jo, vodi!

Viharna noč. Nebeški svod
Gori od bliskov, z gor bučanje
Zveni čez plan, glasan grohot
Med grom ženo vodé brezdanje.
Pogubna noč . . . Iz dalje, glej,
Dve luči se žarita v temi.
Železni vlak. I v noči tej
Drevi se med viharji vsemi.
In bliže spe. Naprej, naprej.
Koles ropot se čuje v noč.
Vóz brez števila parna moč
Podi s seboj na pot daljan.
Stroj hrope glasno. Zvižg glasan.
Nad vlakom dim se vije gost.
Naprej sedaj! Naprej čez most!

Šibe se mostu vse opore
Pod težo vóz. A ničev strah!
Most trdni jo vzdržati more
In mora. — Ha, kaj to? Na mah
Zamolkel jek. Kaj grozni krik?
Na mostu vóz ogromna vrsta.
Bučanje, grozovit polom.
Ropot koles, vrišč, silen grom.
Kaj se godi? Naprej, vodnik,
Za Boga, kje ti roka čvrsta?
Most se podira. Kje pomoč?
Kdo pošlji jo v to grozno noč?
Kdo reši tebe, bedna žena?
Kdo dete tvoje? Moč nobena!
Kdo reši tebe, ti deklè?
Kdo? Nihče več te ne otmè!
Kdo tebe, sivi mož, uteši?
Kdo? Smrti nîkdo te ne reši!
Kje taka moč — — ha, zadnji hip!
Vse se maje, prasket, posip.
Razsute vidim vse vozove,
Za vozom voz grmi v valove.

Na nebu bliski. Most podrt.
Valovi se pene. Glej, mrtve
Neso na vrh nesrečne žrtve.
Pokoj. Nad vodo plove Smrt.

Na grmadi.

Na grmado ga vrzite,
Da mu drzna, kleta ustna
V dimu bodo zamašena,
Da v pepel in prah se zgrudi!
Kdo je sploh ta čarodejec,
Došel k nam iz krajev tujih?
On zavaja nam mladino,
Nauke ji pravi čudne;
Proti šegam in navadam
Starodavnim ščuva tujec,
In mladina, glejte, naša
Že vzprejemlje njega uke,
Roga svetim se zakonom,
Vero dedov naših skruni,
Govori nam bogokletno,
Kakor nismo nikdar čuli.
Kdo še sodil bi neznanca?
Zla dejanja, novi uki,
Vse ga dosti sodi samo!
Na grmadi naj se zgrudi,
In tako se kazni vsakdo,
Kdor bi širil njega uke!"

Pa sežgali so neznanca,
Ker prižgati se je trudil
Luč prosvete med bedaki. —
A ko zvenel krik je ljuto,
Plula gori nad grmado
Smrt je sama in na ustnih
Porogljiv ji smeh je krožil,
Ko kostij je zrla kupec
In grmado dogorelo:

„Oj, bedaki vi brezumni!
V duhu gledam daljne čase,
Ko grmade bi neumnost
Morala na širem svetu
Žgati vedno, brez zamude,
Da zatrla bi prosveto,
Da slobodo jasnoumno
Strla bi na vekov veke!“

To je glas bil tvojih usten,
Smrt, ob mrtvem mučeniku.
Ali danes — evo čuda!
Koliko bi bilo treba
Naložiti danes kupov,
Da na njih bi vsa sežgala
Tenosrčna se — neumnost!

Kuga.

Glas je počil tam na daljnem vzhodu:

„Kuga bliža bednemu se rodu.
Kamor dahne, groza tam zavlada,
Kamor stopi, bitij sto popada.
Zrak okužen od človeških žrtev,
Kdor ga vsopne, ta se zgrudi mrtev!“

In prevzame groza vso deželo,
Strah obide mesto, vas in selo.
Kdor utegne, rodni svet ostavi
In pobegne, da se zla izbavi;
Rod človeški moli, plaka, vzdise,
Čaka smrti, polni božje hiše.

„Ti, ki vladaš, Bog, življenju, smrti,
Čuj, kaj k Tebi kličemo potrti!
Prizanesi nam storjene grehe
In dodeli moči nam, utehe.
K Tebi verno se človeštvo vrača,
Tebi koča klanja se, palača,
Mi vsi Tvoji smo pokorni sluge,
Bog, ohrani nas moreče kuge!“

Vsak dan glasi čujejo se hudi,
Pred oltarjem množica se grudi,
Dan za dnevom si na prsi bije,
Dan za dnevom se izprêvod vije:
„Mi vsi Tvoji smo pokorni sluge,
Bog, ohrani nas moreče kuge!“

Toda bliže spe morilka grozna —
Vernost, ljudstvo, tvoja je prepozna;

Vernost tvojo strah samo poraja.
Dan za dnevom bliže Smrt prihaja.

Prvi mrtvec . . . Kuga v mestu, kuga!
Strah neznosen. Kdo bo žrtev druga?
Kdo prihodnja? — Smrt se glasno smeje:
„Skoro nihče več jih ne prešteje!
Tukaj moje širo bivališče;
Bivališče Smrti je — grobišče.“

Groza vstane, groza bleda, tiha,
Vsak trepeče od sodrugov diha.
Kakor bilke padajo mrliči,
Kdor okužen, njega Smrt uniči.

Od očeta plašno sin pobegne,
Smrt na cesti zdajci ga zasegne;
Mati blazno pohiti od hčere,
Pade mrtva . . . Strahu ni primere.

V cerkvi pesem sveta se oglašá —
Niti v cerkvi Smrt ne prizanaša.
„Ha, tedaj ni tu nas Bog ne reši?
Pa razkošje grozo nam uteši!
Kaj bi v cerkvi klanjali koleno?
V krčmi teče vino zlatopeno,
Vino samo nam podá utehe,
Pijmo, pijmo in zabimo grehe!“

Dan za dnevom solnce žarko sije,
Tlak z mrličí kužnimi se krije.
Duh omamen širi se po cesti,
Zrak okužen veje v bednem mesti,
Voz za vozom h grobom se pomiče —
Kdo pokoplje, spravi vse mrličé?

V krčmah divje se glasi veselje,
Zle se strásti vzbujajo in želje.
Z ust dekličjih spev zveni brezstiden,
Smrt nad pevko prst drži neviden,
Migne s prstom, in dekcle se zgrudi,
Mrtev pade ž njo ljubimec tudi.

„V sebi hraniš krepko žitje, kupa,
Temu leku srce še zaupa — —“
Pade kupa, pade, zažvenkeče,
Pade pivec, v smrti zatrepeče!

Ni razkošje ljudstvu ni uteha,
Smrt pogublja, kuga ne odneha . . .
Topi, mračni, zbor mrličev samih,
Žde otrplo po samotnih hramih.
Pridi konec, nihče se ne méni,
Kot brezumni v zli živé obseni.

A naposled pride doba pozna,
In po cesti stopa žena grozna,
Stopa, sluša, šteje, kima, gleda,
Ko brezmejna se ji kaže beda.
V noč iz mesta končno dalje speje,
Zdaj obstane in tako-le deje:

„Kaj si, človek, proti smrtni ženi?
Črv neznamen le si proti meni!
Dokler v srci še žive ti strasti,
Srd mi vzbujáš, v strásti moraš pasti,
Ali kadar vse ti v prsih neha,
Strast in pónos, vera in pregreha,
Takrat živi, da od groze same
Mreš in gineš, ko pomisliš name!“

Pesem vodnih vil.

Srsje rase kraj potoka,
V vodo lije ščip zlató;
Z vilo vila jasnooka
Pleše bajno tam koló.

Zdrznejo se zdajci vile —
Kaj molče in kaj strmé?
Glej, mladenke truplo mile
Sèm priplava sred vodé.

Med lase se ji zaplela
Kita vodnih je cvetic,
Vije se ji okrog čela
In okolo bledih lic.

Pa povzame prva vila:
„Kaj vam pravim, sestre vé!
Zrla sem jo, ko hodila
Z ljubljencem je kraj vodé.

„In hodila sta čez loke,
Po livadah, po gozdeh,
In mladenke milooke
Slišala sem jasni smeh!“

In povzame druga vila:
„Kaj vam pravim, sestre vé!
Zrla sem jo, ko točila
Bridke je pri njem solzé.

„In zardela vsa dejala
Nekaj mu je na uhó;
Kaj je bilo, nisem znala,
Zdaj pa vem, kaj je biló.“

In povzame tretja vila:

„Kaj vam pravim, sestre vé!
Danes je poroka bila,
A njegova le, ne njé.

„Ženin njen si je nevesto
Drugo mesto nje izbral;
Nji pa v sebi tiho mesto
Ta potok je potlej dal.“ —

Kot bi sama vila bila,
Razpleto ji zdaj lasé,
Cvetk povodnih brez števila
Vpletejo ji še med njé.

In na bleda mrzla lica
Dahne vsaka ji poljub:
„Spavaj, sanjaj nam, sestrica,
Hud je bil ljubezni strup!“

Dalje nese val počasi
Njo, ki je pustila svet,
Nad vodami pa oglasi
Spev povodnih se deklet:

„Vile tudi ljubav rani,
A umreti ne mogó!
Srečna bitja so zemljani,
Ker od bolečin umró!“

Dušica.

Do zraku mlada
Dušica plove,
Bog sam jo k sebi
V nebesa zove.
Dušico spremlja
Angeljček sam,
Sicèr ne bi znalo
Detece kam.
Od zláta bliska
Vesoljni se svet,
Na zemlji klije
Ob cvetu cvet.

„Kam, angeljček mili,
Grevá sedaj?“ —

„Dušica, k Bogu
Spremljam te v raj!“ —

„Ali je v raji
Tudi lepó?“ —

„Lepše je, lepše,
Dete ljubó!“ —

„Mamica, oče,
Kje sta li ta?“ —

„V raji po tebi
Želita oba.“ —

„Ali pa vzame
V nebesa me Bog?“ —

„Vzame, da prosto
Boš zemskih nadlog.“ —

„Ej, to je krasno!
Hitiva tedaj!“

Angeljček spremlja
Dušico v raj.

Spodaj na hribu
Pa gleda Smrt;
Izraz ji po lici
Mil je prostrt.
In zadovoljno
Kima predsé
In tiho deje
Besede te:

„Brez matere, otca
Živeló je tod;
V nebesa je dete
Poklical Gospod.
Zdi meni sami
Tako se lepó,
Da je umrlo
In šlo v nebó!“

Spomin o smrti.

Od hipne bolesti potr,.
Pozival sem časih te, Smrt:
„Odreši me bede in boli!“
A prišla, Smrt, nisi nikoli.

Razbistren zdaj pógled je moj,
Drugače zrem svet pred seboj:
Življenje res časih je bedno,
Življenja pa vender je vredno.

Mordà se še lepše nam zdí,
Ker v žive glasove zveni
Spomin o gomili odpri,
O grudah grmečih, o smrti!

—————

Kip.

„**K**ar sanjal sem v noči brezglasni,
Nemiren, razvnetih možgan,
To vstani kot živo pred mano,
To z dletom ustvari mi dlan!“

In dvigne se hitro umetnik,
Kot božji začul bi poziv,
Z lic blelih zasije mu plamen —
To genija ogenj je živ.

In vztrajno dan snuje za dnevom,
Da krasni izklesal bi kip;
Grozníčavo dolbe in teše,
Zamujen nobeden ni hip.

In misel dobiva obliko,
Oživlja se mrtvi načrt.
A vsak dan, ko stvarja umetnik,
Zret hodi nevidna ga — Smrt.

Po tvorju se novem ozira,
In časih iz vdratih očij
Nehotoma njenih posveti
Čudenja iskrenega sij.

„Tako je zapisano v knjigi:
Čas bode ti skoro končan.
In vender, uzrla bi rada,
Kaj duh ti ustvari in dlan.“

Končano. Ob mojsterskem kipu
Počiva kot v sanjah kipar.
Na lici mu plove rdečica,
Razvnemlje ga genija žar.

Skoz okno se vsipljejo žarki,
On slóni in gleda na kip . . .
Oko se mu trudno povesi,
Srcá mu zastane utrip.

Pred kipom pa slóni še nekdo,
Smrt gleda umetniški tvor:
„Na veke boš živel v tem kipu,
Umetnosti delo je vzor.

„Vsekakor! Umreti si moral,
Ođiti si moral s svetá,
Ko mrtvi tvarini si vdihnil
Vse žitje: srcé in duhá!“

„Smrt je bajka.“

Karavana vije se po pesku,
Stopa dalje v solnca žgočem blesku.

Brez krepila krajina je pusta,
Potnikom so žejna, suha usta.

Karavano ljuta žeja davi —
Kje studenec v grozni tej puščavi?

„Bog, daj najti nam hladan izvirek,
Jeden žitje nam otme požirek!“

Dalje, dalje karavana speje,
Človek mrje in žival od žeje.

Len prihaja že korak velblodom,
Grozna pot je pod žarečim svodom!

Pesek beli se jim pod nogami,
Kakor v peči bi hodili sami.

Domišljija riše bajno sliko:
Zelenice zro pred sabo diko.

In studenec teče v zelenici,
Palma vitka gleda se v vodici.

Mesec plava v noči nad puščavo
In svetlobo siplje jim sanjavo.

Hladen vetrič diše v zelenici,
Mehko gladi jih po vročem lici.

Bajke pravi starec, vse posluša,
V sanjah sladkih se topi jim duša.

V sladkih sanjah se jim skloni glava —
Jutri dalje, predno solnce vzplava! — — —

Oh, to peče v grlu, nad glavami,
Pesek beli se jim pod nogami.

Pa upehan se velblod jim zgrudi,
Tu še jeden, ondu jeden tudi.

„Bog nebeški, Oče naš presveti,
Čuj, od žeje nam ne daj umreti!“

Proti nebu jim hite pozivi,
Proti nebu zro mrličji živi.

Glej, v plamenih se žari obzorje,
Čudno sveti se peščeno morje!

Glej, na nebu rdeč oblak obstane!
Tiho, mrtvo . . . Nič se več ne gane!

„Ha, vrtinec nam preti s pogubo —
V pesek padi, komur žitje ljubo!“

In oblak se dvigne plameneči,
Dih zaveje, veter vse moreči.

Medli zrak je težek kakor svinec,
Po peščenem morji vre vrtinec.

In od peska z neudržno silo
Smrt grmadi potnikom gomilo.

Pa nasiplje grič, da karavana
Skrbno, mehko v njem je pokopana.

Ej, kako se rahlo spi v gomili,
Ko vročina, žeja k njim ne sili!

Smrt mrličem kaže živo sliko,
Zelenice zro pred sabo diko.

In studenec teče v zelenici,
Palma vitka gleda se v vodici.

Bajke pravi starec, vse posluša,
V sanjah večnih se topi jim duša.

In veselje se jim blésti z lica:
„Smrt je bajka, večnost le resnica!“

Živeti ob duhu...

Y podstrešni sobi prostira
Leden se, rezek zrak.
Na postelji trdi umira
Upehan siromak.

Bolnika trpečega gleda
Otrplo, zamišljeno Smrt:
„Duhá ti je strla beda,
Uničila mnog ti načrt.

„V visokih si živel mislih,
Umetnik navdušen si bil;
Le vzori so bili ti v čislih,
Za vzore samo si žil.

„Ob tebi sem često stala
Ponoči, ko tisoč sanj
Na list je roka pisala;
Pozorno sem zrla nanj.

„Skoz okence tesno je silil
In dihal ledeni mraz...
Glej, skoro bi bil se smilil
I meni, Smrti, tačas!

„In bil je na vsakem listi
Zapisan mnog bridek stih;
Med stihí o zlobi, zavisti
Zvenel je mnog žalen vzdih.

„Umejem! Živeti ob duhu,
Ubožec, si hotel ti!
Presmešno! Brez duha ob kruhu,
Tako se najbolje živí!“

V snegu.

Zašel. Brezkončen sneg
Pokriva dol in breg.
Le semtertja grmičje
Izpod snega kipi.
Popotniku v obličje
Ledeni piš vrši.

Kam siliš, potnik, v noč?
Nikjer med snegom koč.
Udira se stopinja,
Sneg seza do kolen,
Život ti ves prešinja
In stresa dih leden.

Neznan mu ves ta kraj,
Ves drug, kot bil nekdej.
Kako je v tujem sveti
Po kraji tem kopnèl!
Nocoj še htel je zreti
Svoj dom . . . Zdaj je zašel.

Prešlo je dokaj let,
Kar ta je pustil svet.
Doma je pustil ženo
In deco, ko zaman
Tu delal je pošteno
In trpel noč in dan.

Zdaj vrača se domov,
Pod rodne koče krov.
Bogastvo nosi v pasu,
Zdaj konec bo skrbém

In konec zlemu času . . .
Naprej po snegu tem!

Močneje mete sneg,
Hitreje stopa v breg.
Sneg čez koleno seza —
Naprej samo, domov!
Globoko se ugreza —
Domov, pod rodni krov!

Povsod brezglasna noč.
Obstane, mrklo zroč.
Kam zdaj? Kje steza prava?
Miglja mu pred očmi.
Težka mu noga, glava,
Znoj čelo mu rosi.

„Za jeden hip samó
Počil bi rad takó!“
Drevo kipi iz snega —
Prostorček kot nalašč!
Tako! Že podnje lega,
Zavit do vrha v plašč.

„Oj, to dé dobro, to,
Počivati takó!“
Prelepe mehke sanje
Objemljejo duhá.
Ves se zataplja vanje . . .
Domá je spet, domá!

Čez dolgo dolgo let
Objemlje ženo spet.
In ta presrčna deca,
Kako zre vanj zvestó!
On sam od sreče jeca,
Rosnó mu je okó.

Ob peči že sedi
In kaj vse govori!
Kot pravil bi pravljice,
Brez glasa vanj strmé.
Živó se rdi jim lice . . .
Kako to dobro dé!

Toplota mehka tá.
In pa domá, domá!
Blaginja ga prešinja,
Ko tja po sobi zre:
Dnij prejšnjih ga spominja,
Kar vidi tukaj, vse.

Kako bo v hiši tej
Veselo žil odslej!
Zahvaljen Bog, da z blago
Roko ga je privèl
Nazaj v to kočó drago . . .
Zašel? Ne, ni zašèl!

Gosteje mete sneg,
Pokriva dol in breg.
On spi in spi in sanja
Otrpel, mrzel, trd. —
Kdo tu? Molčé se klanja
Nad njega truplom — Smrt.

Na morji.

I.

Po morji plava čoln,
Brodnikov bednih poln.

Razbil je srd valov
Ponosni brod njihov.

Tovariš v grob hladan
Premnog je pokopan.

Ostalo ni jim nič,
Samo le-ta čolnič! . . .

Nad čolnom vroč oblok,
Pod njim prepad globok.

Pogled hiti željan
Čez nepregledno plan.

Iz kraja bega v kraj:
„Pomoči, Bog, nam daj!“

II.

Po morji plava čoln,
Brodnikov bednih poln.

Mini za dnevom dan,
Po ladji zro zaman.

Oj, kje rešilni brod
In kopna zemlja kod?

Tam teče vir studen,
Tam gozd šumi zelen!

Tam hrib stoji in grič,
Tu nič, nikoder nič!

Kako jih v grlu žge!
Telo od glada mre.

Zdaj jok, zdaj blazen smeh
Odmeva po valeh.

Nato spet grozen molk —
Sledi jih morski volk.

S steklenimi očmi
Na njih čolnič strmi . . .

III.

Po morji plava čoln
Brodnikov mrtvih poln.

Senjava, jasna noč!
Z neba zre zvezd tisóč!

Čez morje veje dih
In spev šepeče tih:

„Zavejem čez morjé,
Kjer svojci jim živé.

„Do mater, žen, nevest
Prinesem zlo povest.

„Velim, da jih je črt
Valov pogreznil v smrt.

„A tega ne izdam,
Kar tukaj vidim sam.

„Prezèl bi bil spomin
Teh muk in bolečin.

„Vsekdar bi zrle čoln,
Mrličev bednih poln!“

Materino slovo.

Meni stopi, deček zlati,
Ti otrok presrčni moj!
Zadnjikrat še bedna mati
Gledam naj obrazek tvoj.

V te oči nedolžne, modre
Pógled svoj naj zatopim,
V blagoslov na mehke kodre
Naj rokó ti položim.

V blagoslov . . . Trpeči ženi
Blagoslova bilo ni!
Blagoslov jedini meni,
Sreča moja bil si ti.

Zbegan, solzen gledaš name —
Ne, tako ne glej nikar!
Hujši je od smrti same
V duši moji ta vihar!

Oj, kako mi v prsih grebe,
Bog samo in jaz to znam!
Saj ostavljam, deček, tebe,
Hodil boš po svetu sam.

Kaj li moral boš trpeti,
Ne da prišla bi pomoč,
Ne da znal bi, kdaj zasveti
Žarek ti v življenja noč.

Kakšen pógled! Pridi, pridi,
Kdo te čuvaj, deček moj?
Vse gorje prihodnje vidi
Motno mi oko nocoj!

Trde roke te pehale,
Oh, iz kota bodo v kot,
Trnje bodo nastiljale
Tebi na življenja pot . . .

Ne, nobene več besede!
Blagoslov ni bil z menoj,
Strah me je gorja in bede,
Strah za tebe, deček moj!

Čuj, zvonjenje! Noč se bliža . . .
Zadnjič še kot prejšnje dni
Roka ta naj te prekriža . . .
Moli, moli, deček ti!

Zdi se mi, da v sobo seva
Iz neba čaroben zor,
Moli, moli! Tiho peva
Angeljev ob meni zbor.

Angelj jasen stopa k tebi,
Dlan prostira nad teboj,
Rahlo te pritiska k sebi —
Več ne boj se, deček moj!

Smrt . . . Nebo se mi odpira,
Zadnjič še . . . roko . . . mi daj!
Moli . . . mati, glej, umira . . .
Bog s teboj . . . odprt je raj!

Ob potresu.

Pod zemljo grmi in bobni,
Kot tisoč bučalo bi gromov.
Majo se skaline, šibi
Zidovje ponosnih se domov.
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

„Poguba se vsiplje na nas,
Gorje mu, kdor v hiši ostane!
Osvete nebeške je čas,
Bog kliče na sodbo zemljane!“
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

Zatisnil oči je trpin,
Upehan od dnevnega truda.
Grmenje iz daljnih globin —
„Pobegni! Smrt čaka te huda!“
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

Zaspal je ubogi bolnik,
O dobi se lepši mu sanja . . .
Bučanje in tožbe in krik —
Prestrašen se vzdrami iz spanja.
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

„Ne jokaj se, deček ti moj,
Saj Bog še nas ščiti in brani!
Tvoj angelj bdi tudi nocoj,
Objemi me, miren ostani!“
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

Ha, v stenah je tisoč razpok,
Majo se zidovi in stropje
„Kaj tožba, kaj prošnja, kaj stok?
Zbežimo, že pada poslopje!“
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

Kakov je to grozen prasket . . .
Udaja se tlak pod nogami;
Ljut srca prevzame trepet:
„Usmili, Gospod se nad nami!“
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

Končano . . . Kup strašnih skalin,
Pod kupom mrličí krvavi . . .
Molitve iz srčnih globin
In prošnje na levi, na pravi.
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava.

Na sipu Smrt klanja se v prah:
„Bog, vsi se ozirajo v Tebe,
In mene mrličev je strah
In groza me same je sebe“ . . .
Nad krajino plava
Noč tiha, senjava . . .

Mrtvi car.

Ob odru sveč trepeče žar,
Na odru bled počiva car.

Vsakdó prihaja ga kropit,
Solze prihaja vsakdo lit.

Iz koč prišel seljak ubog,
Z gradov dospel veljak je mnog.

In vsakdo zbegan gleda nanj,
Kot zrl obseno zlih bi sanj.

In deček, mož, ded sivolas
Ob odru plaka tem na glas.

Ne, ne, saj to ni res nikdár,
In mrtev ni prejasni car!

Na lici mu igra nasmeh:
Smehlja se kot v nekdanjih dnehi!

Zaprtilih tu leži očij —
Daj, car, da njih uzremo sij! —

Kot sen na čelu mu igrá,
A v prsih rana mu zijá.

Kako li bil je vbod globok,
Kako je lil življenja tok!

In vsakdo hodi ga kropit,
Solze prihaja vsakdo lit.

Ob njem, ki tukaj v smrti spí,
Spomin še huje se budí,

In v vsakem srcu, mrtvi car,
Zaté gori osvete žar.

Zločin živeje vstaja spet,
Ki storil ga zločinec klet:

Zastave, glej, vijo se v zrak,
Ovenčan dom je v mestu vsak.

Nešteto se vali ljudij,
V očeh žari jim sreče sij.

Saj car, njih oče in gospod,
Došel je sam med zvesti rod.

Glej zbor ovenčanih devic —
Cvetice trosi zbor cvetic!

V nebo se vzpenja slavolok,
Tam, car, te čaka zbor otrók.

In jeden glas kot sam vihar
Grmi v nebo: „Pozdravljen, car!“

Že bliže spe. Tam voz njegov
Posut z množino je cvetov.

In veličastva carju svit
Po lici blagem je razlit.

Pozdrav in krik na vseh straneh,
Na ustna leže carju smeh.

In jasno zre oko na njé,
Ki glasno ga tako slavé . . .

„Za tebe, car, za prestol tvoj
Život mi damo radi svoj.

„In kdor pretil bi tebi smel,
Mi zmanemo ga v prah, pepel!“

Poslušá car kot v rajskem snu . . .
Poguba, car, te čaka tu!

Kot ljuta zver na plen, takó
Požene se na voz nekdó.

Zablisne nož se vrh glavé,
Potisne carju se v srcé.

„Mogotec bodi vsak končan,
Da pride nam slobode dan!“

Ni jeden glas. Za kratek hip
Zastane vsem srca utrip.

A tisoč rok se zdajci vzpne,
Zlodejnika na tla podre.

Kako li bil je vbod globok!
Uhaja carju žitja tok.

Na vozu slóni smrtnobled,
Izginil je življenja sled.

In glasen jok zveni okrog,
Veljak ihti, seljak ubog.

A kjer se izprevod začel,
Nekdó se je visoko vzel.

Koščen život, obraz udrt . . .
Kdo to? Brezglasna, bleđa Smrt!

Pod zemljo.

Sasut je rov. Kot silna toča
Grmele so nad glavo grude.
Obšla moža je groza vroča,
Leden mu strah je šinil v ude.

Kako se rešil, ne umeje,
Odskočil le je v rov globočje.
Živ pokopan. Sedaj že speje
Tovariš k svojcem vsak v naročje.

Nihče ga morda ni pogrešil,
Ko daleč sam je delal v rovi.
In če ga je, kdo bi ga rešil?
Potekli dnevi so njegovi!

Ugasnila svetilka. V temi
Ob kameniti slóni skali,
Trepeče pod skladovi vsemi,
Ki so ga podse pokopali.

Ni hriba del se le porušil,
Ne, hrib se ves je nanj sesedel . . .
Ha, bolje, da ga je zadušil,
Prednò se je strahu zavedel!

Tam gori deco, ženo vidi,
Luč tam gori na mizi v hiši.
„Kje oče?“ — „Mož, kje bivaš? Pridi!“
Tako vele; vse dobro sliši.

Večerja čaka; po navadi!
A njega nihče ne pričaka.
Otroci že bi jedli radi,
V skrbeh za njega žena plaka.

Mož zamiži, da dlje prizora
Ne zre, da njih besed ne sluša.
Zaman, ko zreti, čuti mora,
Ko v kočo vsa kipi mu duša!

Živ pokopan! Ha, grozna doba,
Ki jo pod zemljo še prebije!
Kdo ga otme iz tega groba?
Kdo sploh verjame, da še žije?

Ničesar ne uzre več gori:
Ni solnca, zvezd, ni tal zelenih!
Začul je zadnji zvon ob zori,
Zanj ptičjih ni glasov nobenih.

Gorje, kadâr ga glad prevzame,
Kadâr bo usten žgočih, žejnih
Želël si kaplje jedne same,
Kadâr bo v mukah mrl brezmejnih!

Oj, dolge dolge dobe treba,
Prednò človeku je umreti! — —
Ha, gori sije mesec z neba
In tisoč zvezd na zemljo sveti!

In vsa svetloba seva tudi
Na posvečene tihe grobe!
Ko njega Smrt pod zemljo zgrudi,
Ne bo ne groba, ne svetlobe!

Šele potem, ko v poznih letih
Prekopljejo posip ogromni,
Pokopan ležal v tleh bo svetih
Pod križem in v gomili skromni.

A takrat, ko koščeno truplo
Ugledajo, pa v prvem hipu
Obstanejo pred njim osuplo,
Kot da so našli — Smrt v posipu!

Okraden.

Kaj niso zaškripala vrata?
Če kdo bi tedaj, ko sem spal,
Bil prišel do mojega zlata,
Zakladov si mojih nabral?*

Iz postelje dvigne se starec,
Da široodprtih očij
Vseh zlatih in srébrnih stvarc
Ugledal iskreči bi sij.

Kako jih je zbiral in grabil,
Kaj vse je pretrpel za njé!
Dà, vzpričo zakladov pozabil,
Zadušil celo je srcé.

Z zakladi mu zrasla je duša,
V bogastvu mu žije vsa moč. —
Pozorno v temini poslušá . . .
Vse mirno. Brezglasna je noč.

„Nič! Zmota! In vender je bilo,
Kot čul bi korak bil se tih.“
Nemiren zapali svetilo,
Od straha zastane mu dih.

„Razgrni, zlato, se blesteče,
Da vate oko zatopim! —
Okraden!“ . . . Zavrisne, vztrepeče —
Predala so prazna pred njim.

Omahne od divje bolesti,
Izdihne od groze potrť.
Nekdó se oglasi na cesti —
Kdo smeje se, tat ali Smrt?

Trinog.

„Bolezen? Smrt? Nikoli!

Život mi je močan,
Sedeč na zlatem stoli,
Naj vzamem žezlo v dlan.

„Glavo mi krona zlata
Kot prejšnje dni pokrij,
In plašč me od škrlata
Ovij kot prejšnjih dnij.

„Preklinjan in sovražen
Klevetnikom sem strah;
Ko dvignem prst, poražen
Sovražnik pade v prah.“ —

Iz težka trinog vstane,
Ob palico oprt.
Polnoč. Nič se ne gane.
On sam je bleđ kot Smrt.

Po žezlu zlatem segne,
Odene se v škrlat,
Po kroni prst iztegne,
Okiti z lišpom vrat.

In glej, dvorana jasna
Napolni se takoj.
Kdo družba ta brezglasna,
Kdo gostov poznih roj?

Sedeč na zlatem stoli,
Strmi trinog na nje . . .
Vse giblje se okoli —
Kje jih je videl že?

Ha, groza ga prevzame:
Prišli so iz grobov!
Odprte so njih jame,
Vse polno je duhov!

In bleedi in krvavi
Strme, reže se vanj . . .
Trinoga v grlu davi —
Ne, to prikaz ni sanj!

To živa je resnica,
To je osvete zbor!
Kri mu izgine z lica . . .
Zločin, uboj, umor!

Šumenje vstane, rase . . .
Čuj grozni krik in vik:
„Proklet na večne čase,
Proklet, trinog, krvnik!“

In čelo mu oblije
Strahu in groze mraz,
Drhtečih rok zakrije
Upadli si obraz.

„Dovolj, dovolj!““ Nikoli,
Nikoder konca ni!
Pošastij ob prestoli
Grozi mu roj s pestmi.

„Mi krono ti oblastno
Razbijemo na mah,
Telo, krvnik, brezčastno
Zdrobimo tvoje v prah!“ —

„Pomoč! Ha, tolpa kleta,
Pošasti ve peklà — —““

„Haha, umri; osveta
Na tebe je prišla!“

Zapoje zvon iz stolpa,
Pošastni mine čar.
Na hip izgine tolpa,
Sam v sobi je vladar.

Sam? Ne! Trinog oholi
Na tla je padel strt,
A nanj ob zlatem stoli
Strmi brezgibno Smrt.

Med plameni.

Razsvetljeno je krasno gledališče,
Napolnjeno do zadnjega prostora.
Ljudij se vanje srečnih roj je vsul,
Veselje sije z vsakega obraza,
V bogastvo in krasoto se ogrinja
Mladosti cvet in učenosti cvet.
Dâ, kdor nocoj je stopil v jasni hram,
V umetnosti ponosno bivališče,
Skrbi moreče pustil je za sabo,
Da si ob vtipih razvedri duha . . .
Kako povsod življenje diha vse,
In Smrti, neme Smrti ni nikjer!

Zavesa vzplava. Kakor v krasnogledu
Vrste se žive slike; zadovoljno
Nasmiha se celo nadložni stavec,
In kakor mehki glas zvona, radost
Zveni mu v hladno dušo kot nekdej,
Ko ga življenja mraz še ni uklenil
V vezi ledene! Iskre plamené
Raz oder duhovitosti . . . A tam,
V zakritem kotu, neopažena,
Tam daleč zadi tli drugačna iskra,
In nekdo klanja se nad njo pošastno
In sope vanjo, da bi vzrasla više —
Poznam te, bitje, ti se zoveš Smrt!

Iskri se lišp z vratov sneženobelih,
Oči se bliskajo kot jasne zvezde,
Opojen duh iz dragocenih kril
Prostira se po gledališči . . . Kdo
Začutil v njem bi oni duh zadušni,

Ki lahko plove kot megla po hiši?
A zadi tli in zadi liže plamen
Leseno bruno, seza više, više . . .
Gorje, kadâr se vzpne, kadâr steber
Ognjen požene izpod strehe v noč!
In vzpenja se! Kako je dobro skrit,
Da nihče ne zapazi njega rasti!
Glej ondu pleše med starinami,
Stvarij prijemlje se lahko zanetnih
In rase više, više . . . Oni pa,
Ki vesele se v gledališči žitja,
Ti ne vedo, kako je blizu Smrt!
Ha, ali ni nikogar, da bi slutnja
Prevzela ga strahote nepopisne?
Ta tanki duh, ki širi se povsod —
So li otrpnili jim živci vsem,
Da ne zapazi ga nihče? — Nadalje
Vrši se igra . . . Smeh, brzskrben smeh . . .
Plamen pa rase — kje, nihče ne ve!

Hej, koliko je ondu brane zanj!
Leseni steber tam, če ga doseže,
Pa vzpne se kot plezalec drzen tja.
Pod streho, in potem bo vsega konec!
Kako bo to veselo prasketalo,
Če loti se kulis, zastorov, vrvij,
Če zagori zavesa in če butne
V visoko galerijo, če nizdol
Na tla se vsuje morje vročih isker,
Če se oblek lahko zagornih loti
In za oblekami — teles človeških!
A ne! Omamni duh, dušeča megla
Izdaja te, požar zakriti! Mnog
Ozira se gledalec že plašnó —

Šepet, zamolkel šum; kot slutnja zla
 Prostre se nad vznemirjenim občinstvom,
 Gorje — prepozno! Zdajci grozen vzkrik
 Na odru in potem tišina smrtna —
 Od groze zadrhti srce, raz sedež
 Vsakdó poskoči smrtnobled . . . „Gori!
 Gori! Otmimo se! Gori! Zbežimo!“

Vali k izhodu se človeška reka,
 Z visokih galerij se vsiplje tok.
 Gorje mu, kdor spotakne se na begu,
 Gorje, komur ni dana krepka pest,
 Da ž njo izhod napravi si iz gneče!
 Gorje ti, žena šibka, če moža,
 Ki se držiš ga krčevito, loči
 Od tebe gneča, in gorje ti, deček,
 Če materino izpustiš roko! —
 Ha, dim vali se gost po gledališči,
 Gori zavesa, isker sto in sto
 Na pod se vsiplje, trak ognjen se vije
 Okrog po zračno zgrajenih napuščih,
 Blazine že ovija mehke, liže
 Zastore in preproge tam od svile,
 Prijemlje se stebričev in okraskov,
 In na človeško reko vre pogubno
 Ognjena reka! Ali vidiš jih,
 Kako žare se lica smrtnobleda,
 Kako bleste oči se od plamenov?
 In čuješ li, kako brezupen krik,
 Kako ječanje, stok, klic zadušen
 Zveni v gorečem morji? Dim strašan!
 Težak prihaja dih, omamljen pade
 Otrok šibak, omamljen mož krepak,
 Omamljena mladenka pade cvetna.

Blaginja vam! Menj strašna ta je smrt
Od smrti, ko ob živem še telesi
Prijemlje ogenj se oblek, ko žge
V telo, da zvija se od bolečin!
Kdor pade zadušen, blaginja mu!

Kot reka, ki se zajezi na poti,
Kadâr ustavi jo zapreka silna,
Tako se zajezi človeški tok
Ob vratih! Grozno moč daje obup —
Odtod iz hiše te, na zrak, na zrak!
Tam zunaj jasne bliskajo se zvezde
In mesec jadra sredi njih senjavo —
Kako je lep ta svet, nebeško lep!
A notri tu žari in vre, kot žrelo
Odpiralo bi samo se pekla,
Bruhaje ogenj neustaven k stropu!
In tisoč se plamenčkov družijo v plamen,
V le jeden plamen — ha, kdor ni ubegnul,
Ne reši se nikdar! Kako to poka,
Kako se lomi strop — hodnike vse
Že polni dim, od ognja živoordeč.
Med njim človeška bitja se gibljó
Ožganih las, goreča grozna bitja!
Zaman rode življenja se željé,
Zaman se vzbuja hrepenenje srčno.
Kjerkoli čaka ženina nevesta,
Kjer žena čaka svojega moža,
Očeta sin, kjer čaka oče sina —
Zaman, nihče več ne pričaka njih,
Ki tolikanj življenja so veseli
Pustili dom in šli se veselit . . .
Rešitve ni, Bog sam jih je ostavil,
Zakaj, ve On, in človek naj ne sodi!

Na streho vlivajo se vodni žarki —
Zaman; še više ogenj plapola.
Do njih, ki še žive v ognjenem morji,
Ne more več rešnik noben. Na trupla
Ožgana — grozovit je to prizor —
Goreči pada les — prežgan je strop,
Grmeč zvali se nanje — zadnji dih
Zbeži pod skladom velikanskih tramov!
Vse mrtvo, kup kostij med žgočim dimom!

A ondu nad plameni plove Smrt,
Režeč se na mrličev grozno kopo.
Nje lice je koščeno kot sicer,
In vender — nekaj giblje se na njem —
Kdo ve, je li to jok, je li posmeh?

Smrtna ladja.

Vdeželi tam daleč za morjem
Razsajata ogenj in meč.
„Smrt tujcem! Razbijmo okove!“
Upornikov vsak dan je več.

Najboljše junake pošilja
Država tja onkraj morjá . . .
Vse jeklo pobija v tujini,
Upor se zatreti ne dá . . .

Glej, ladja to pač je ponosna,
Ki ziblje se v pristanu tod!
Srčnejših bojnিকov kot tukaj
Ne najdeš nikoder drugod!

Od otca, od matere, žene
Poslavlja se viteški roj.
Razpeta so jadra — zdaj dalje
Čez morje, za slavo na boj!

Solzó, ki oko bi zalila,
Na tihem vojak si otre,
A boli ne more zatreti,
Ki v dušo ga peče in žge.

Na sinje valove se vsiplje
Nebeškega solnca zlató,
Dih veje ugoden po zraku —
Zadosti! Rokó še v slovó!

Rokó še v slovo, pa na ustna
Prijeteljem, svojcem poljub . . .
Strel počí raz ladjo — „Bog z vami,
Najboljši vas spremlja naš up!“ —

Že ladja hiti iz pristana,
Odhaja na sinjo ravan.
Na ladjo odmeva z obrežja
Poslednji pozdrav še glasan.

Kako li ime je tej ladji?
Moj pogled je v daljo uprt,
Ha, zdi se mi, kakor bi videl
Pod krovom zapisano: „Smrt“!

P l a z.

Prišla je pomlad na goré,
Na snežne je prišla planine,
Ledene gruče se topé,
Pod solncem sklad sneženi gine.

Kako se skoro vzdrami svet
V življenje bodro, pomlajeno!
S cvetovi vsak bo grič odet,
Zagrnjen v krilo bo zeleno . . .

Ob tebi, kočá pod goró,
Požene drevje spet mladice,
Na vejah ptice zapojó
Iz nova solnčne ti pravljíce.

Na klop se ded bo hodil gret,
Pred hišo vnuk bo živo skakal,
In z vnukom ded vesel bo spet,
Da cvetno je pomlad učakal.

Prehódi svet po vseh straneh:
Krasnejše ni nikjer doline,
Kadár z bregov in gričev teh
Poslednji led in sneg izgine!

In glej, kako se že topí,
Vir z virom v jugu teče boder;
Še nekaj dnij, dve, tri nočí,
In več ledu ne bo nikoder.

Glej, kdo li stopa gori v breg?
Gorje, to sama Smrt je tiha!
Drobi se pod stopinjo sneg,
In jug ob nji močnejše piha.

In kamor stopi, pokne led,
Za nje korakom reža zine,
Prasket zamolkel njen je sled —
Gorje, če zdrsne plaz s planine!

Ozri se, ded, na vrh goré,
Ozri se, deček, oče, mati!
„Hej, sneg kopni, led gine že —
Pozdravljen, čas pomladi zlati!“

A Smrt drobi in proži sneg!
Prepozno! Silen grom nastane,
Zdaj plaz — — Gorje, prepozen beg.
Vse ruši plaz, vse tare, mane!

Plasti snežene v dol grmé,
Dospo do kočé — vzkrik brezupen . . .
Kje mati, vnuk, ded, oče, kjé?
Vse štiri grob pokrije skupen.

A gori sije solnce spet,
Pomlad na hribe že prihaja —
Da, lepši ni nikoder svet,
Kadâr se tukaj led raztaja!

Po vojski.

Gz boja vojaki domov
Pod rodni se vračajo krov.
Otroci in starci po poti
Hite jim veselo naproti.

Oj, koliko jasnih je lic!
Za klicem razlega se klic . . .
Jokala si, žena, po moži,
Zdaj vidiš, desnico ti proži!

Po sinu si, oče, medlel,
Zdaj zopet je k tebi prišel;
Po drugu si mrla, nevesta,
Spet v vas ga privedla je cesta!

Glej, zadi še stopa nekdo,
Ženica ubožna je to.
Stopinja je težka siroti,
A dalje, jedincu naproti!

Kje? Željno ga išče z očmi —
Zakaj li ga k materi ni?
Umolknajo vpričo ženice
In plašno ji gledajo v lice.

Vztrepeče, razume na mah,
V dno srca zapeče jo strah,
Od groze ji sapa zastane,
Strah blazen ji segne v možgane.

Pa zgrudi na tla se drhteč,
Življenja v telesi ni več . . .
Ne, strla sirote ni beda:
Vzravna se in sluša in gleda.

Na ustnih ji kroži nasmeh,
Ko gleda po srečnih ljudeh.
Smijati se starka ne neha,
Vse groza je blaznega smeha.

„Kdo pravi, da sin je ubit?
Saj vem, da kje tukaj je skrit!
Sin, pridi, da spet te objamem,
Da, ljubček moj, s sabo te vzamem!“

In k vsakomur stopi nató
In gleda in sluša skrbno . . .
„Kje biva? Iščite mi sina!“
Ne more ji sin iz spomina.

Zamolkel se dvigne šepet,
In mnog se porósi pogled . . .
A ona le gleda in sluša —
Umrla siroti je — duša!

Junak svetnik.

Postavljena je že grmada,
Ob nji odmeva divji krik.
Mirno z lesenega se sklada
Ozira sivi mučenik.

Divjaki se ob skladu goli
Vrste v bohoten, glasen ples:
„Zažgite! Starec blazni, moli,
Boga prikliči iz nebes!

„Ne maramo mi vere nove,
Kaj Bog, kaj Krist? Umri, slepar!
Oskrunil naše si bogove,
Zato zažgemo njim te v dar!“

Vzplamti grmada, ogenj rase,
A tolpa v ples. Grohot in krik.
„Češčen, Gospod, na večne čase!“
Med dimom moli mučenik.

„Za morjem daleč sem ostavil
Deželo svojo, rodni svet,
Med narod divji se odpravil,
Glasnik bil božji dokaj let.

„In mnogo sem srcé prepričal
In teme smrtne ga otel
In mnogo dušo sem vzveličal,
Zato lehkó umrem vesel!“ —

Pa stopi starec pred grmado,
Uvelih lic, srebrnih las.
Utihne šum, in staro, mlado
Glavarjev tak posluša glas:

„Če si bogove naše smešil,
Saj nihče, tujec, ni brez zmot.
Prekliči vse, kar si zagrešil,
In prost od nas ti bođe pot!

„Glej, vedno više seza plamen,
Trenutek, in zgoriš med njim“ — —
„Bog, rad umrjem zate, amen!“
Začuje glas se skozi dim.

„Pomisli“ — „Ne, za vero pravo
Umrem kot zvesti njen glasnik!“
Glavar povesi sivo glavo,
In spet se dvigne ljuti krik.

Grohotoma drhal se smeje:
„Umri tedaj, umri, bedak!“
Glavar pa spet slovesno deje,
Spoštljivo glas povzdigne tak:

„Zgoreti mora, da osveta
Ne pride božja nam z višin!
A kdor umira brez trepeta,
Proslavljen bodi mu spomin!

„Kdo še pred smrtjo bi ga smešil?
Najsi bogov je vzbudil črt,
Najsi strašno se je pregrešil —
Junak je šel junaško v smrt!“

Vsi jednaki.

Opert ob meč sloni krvnik,
Ob njem grmi stoglasen krik:
„Vsi bratje, vsi jednaki,
Veljaki in prosjaki!“

Kdo mož, da bo krvnikov meč
Od njega tople krvi rdeč?
To kralj je pomaziljen,
Umreti bo prisiljen!

Na oder stopi trdnih nog,
Grohot in kletev krog in krog!
On mirno zre raz oder —
Rešitve ni nikoder!

Rešitve! Te ne upa več.
Voljno bo dal glavo pod meč,
In vender, zel občutek
Vzkipi mu ta trenutek.

Ljudij tam doli tisoč zre,
Razljučene jih vidi vse.
Razbili so zakone,
Dejali kralja v spono.

Oblasti ne, zakonov ne,
Pravico isto hte za vse:
„Vsi bratje, vsi jednaki,
Veljaki in prosjaki!“

Potokoma je lila kri,
Prešteti žrtev moči ni.
Po mrtveci že vsaka
Rodbina toži, plaka.

In zdaj še on! Razsut, razbit
Kraljevski je njegov nakit;
Podrte so postave,
Posneta krona z glave.

In to je tisti rod, ki dlan
Nekdaj je dvignil zanj udan,
Ki vernost nerazrušno
Prisegel mu je zdušno!

„Kaj čakaš, kaj stojiš, krvnik?“ —
Začuje kralj srditi krik,
Kot meč mu v srce seže,
Bridkost mu v dušo leže.

Na klado dene glavo kralj . . .
Vse tiho tja do daljnih dalj!
Meč ostri se zablisne,
Na glas drhal zavrisne.

V grohot, vriskanje pa bridak
Zamolplo klic se dvigne tak:
„Vaš kralj, vaš kralj je mrtev,
Osveto terja žrtev!

„Kraljevsko strli ste oblast,
Ž njo svojo ste podrli čast;
Brez nje ste vsi jednaki,
Veljaki in prosjaki!

„A njemu, ki leži ubit,
Najlepši bodi moj nakit:
Kralj nôsi okrog senec
Živ mučeniški venec!

„In najsi mine tisoč let,
V tem venci ne usahne cvet:

Strast žgoča ga je zvila,
Kri vroča pokropila!“ —

Molk . . . „Kdo besede zle je del?
Iz groba glas je zazvenel!“
Mraz segne jim po udih,
Strah v srcih vstane hudih.

Nevidno Smrt je stala tod:
„Gorje ti, blazni, grešni rod!
Še brusijo se jekla,
Še kri bo vroča tekla!

„Kadâr vzbude strasti se zle,
Za nje osveta čaka vse;
Vsi moji, vsi jednaki,
Veljaki in prosjaki!“

Božji dih.

Telo je mrtvo. Srepe te oči,
Ki živo zrlle so nedavne dni,
Bliskále se v radosti, v boli mrle,
Za vselej so oči se te zaprle.

Iz ust, kaj je kipelo v prejšnjih dneh!
Vesela pesem, jok in z jokom smeh,
Navdušen govor in molitev mila —
Za vselej so ta usta se sklenila!

In te roké! Ljubeče so roké
Objemale, trosile so gorjé,
Storile dokaj, kar na vek ostane —
Zdaj roka se ob roki več ne gane!

In to srcé, ki bilo je tako,
Ki čustev je gojilo sto in sto,
Počiva zdaj po dolgi dolgi dobi
In skoro že strohni, razprhne v grobi!

Nikoli iz otrplih teh možgan
Ne šine jasna misel več na dan.
Visokih del je misel sto rodila,
A zlih rodila tudi brez števila!

Telo je mrtvo. Tisti božji dih,
Ki je oživiljal ude, zdaj iz njih
Pobegnil je nazaj v nebo odprto ...
Kje kdo, da truplo bi oživil strto?

Prešla telesu še oblika ni,
A žive ni v telesi več snovi,
In ž njo lepote ni in ne miline —
Ta splavala v nebeške je višine!

In kdo ve, kdaj in kam Bog modri spet
Milino božjo dahne v širi svet!
Mordà jo zvezdi dá na jasnem svodu,
Mordà jo zemeljskemu vrne rodu!

Mordà iz groba, kjer telo strohni,
Cvetica, lepa kakor sen, vzkali,
Mordà milino Bog pokloni logu,
Kjer drevje tajno se poklanja Bogu!

Mordà jo dahne v ptičev milih glas,
V planine solnčne, v reke jasni pas,
Mordà vzprejmè ravan jo morska tiha,
Mordà vztrepeče zrak od tega diha! . . .

Glej, dokler pólje božji dih na svet,
Pa stvarstvo se oživlja spet in spet,
Kot božji dih bi vel po širem vrti,
Kjer pade cvet, da vstane nov po smrti!

Poslednja človeka.

Eden je svet, meglâ studenih morje
Prostira se po hribih in doleh.
Ta večni sneg, teh mrtvih skal pogorje,
Tihota grozna ta na vseh straneh,
Ta rezki vzduh in sivo to obzorje —
Gorje, kdor biva po pustinjah teh!
Človeku tukaj v mrazu dih zastaja —
Kdorkoli diha, zbeži s tega kraja!

Nikoli skozi megle te moreče
Nebeških lučij ne posveti žar!
Ledu povsod le velikanske sveče,
Studenci v sren vkovani za vsekdar;
Nikoder bilke, veje zeleneče,
Nikjer se živa ne prikaže stvar!
Ves svet odeva neraztalna skorja
Od južnega do severnega morja.

Pravljica to je le o luči zlati,
Ki lila je nekoč na senčni gaj;
Pravljica le je o zeleni trati,
Ki jo cvetovi krili so nekdanj . . .
Kje viri čisti, pevci kje krilati,
Kje zvezd sijaj, kje ves nekdanji raj?
Umrlo je človeštvo, želje, strâsti,
Bol, radost — vse ž njim moralo je pasti.

Mrtvi zemljanov vseh so milijoni,
Gomila jim je gora in ravan . . .
In vender, glej, na skalni steni slóni
Lesen in s slamo krit človeški stan.
Kdo to, ki smrtni grozi se ne kloni,

Ki v snežnem grobu žije zakopan?
Leden po davnem tiru svet še teka,
V tej koči zadnja bivata človeka!

Adám in Eva . . . Dolga, dolga doba
Od prvih dveh in do poslednjih dveh!
Tam v raji vse živó, povsod svetloba,
Tu vse mrtvó in mrak na skalnih tleh.
Ogromna pot od zibeli do groba,
Blaginje polna, boli, zla, pregreh!
Umirata poslednja dva človeka,
Človeštvu ž njima žitja čas poteka!

Kako je mraz strupen, ki sili k njima,
Pošel je živež, ognju gasne svit.
Oko suhotno solz nobenih nima,
Po licih le je smeh bridak razlit.
Ob njiju zima, v srci tudi zima —
Trpljenja, Smrt, ju pridi oprostit!
Telo leži otrplo kraj telesa,
Ni mraz več njiju udov ne pretresa!

Zastal je dih. Poslednja dva na sveti . . .
Pri njiju zdajci slóni sama Smrt.
Izraz v očeh je njenih čuden zreti,
Izraz po lici čuden je prostrt.
In skloni se, kot bi hotela vzeti
Slovo od njiju . . . Konec je! Podrt
Leži človeški rod . . . Na tla se zgrudi,
Izdihne Smrt . . . Minila Smrt je tudi!

Pred božjim stolom.

Jam gori sveti solnce jasno,
V nebesih vlada večni Bog,
In petje angeljev stoglasno
Zveni po nebu krog in krog.

Pred stolom klanja se v trepeti
Sam Ahasver, človeštva duh.
Sijaj oko mu jemlje sveti,
Nebeški spev mu mami sluh.

In Bog na stolu rahlo migne,
In zdajci petje izzveni;
On sam pa višnji glas povzdigne
In Ahasveru to velf:

„Pred tisoč tisoč leti moja
Pozvala te je volja v svet;
Zdaj došel ti je čas pokoja —
Kako prebil si vrsto let?“

De Ahasver: „Gospod, zakrito
Nič Tvojim bilo ni očem!
Ko pot sem hodil vekovito,
Ti zrl si name, dobro vem!

„Prebil sem dokaj v vsi tej dobi,
Dovolj trpel, dovolj grešil,
Prevzeten v strasti, borbi, zlobi
In trdovraten često bil.

„Zakonom večne se usode
Upiral sem, vid drzni moj
Prediral v tájen je prirode,
Pred stol celo je hitel Tvoj.

„Jednak sem hotel biti Tebi,
Jaz črv, jaz prah, jaz nična stvar!
A Ti pozval me nisi k Sebi,
Da kazniš me, moj kralj, moj car!

„Prešeren v grozni Te slepoti
Pehnitil hotel sem raz prestol,
Tajil Boga celo v grehoti
In rogal Tebi se ohol . . .

„Ti gledal si na to početje
In v prah za greh me nisi strl!
Prešlo stoletje, tisočletje . . .
Zdaj zadnji je zemljan umrl!

„Gospod, ne prosim Te pravice,
Pravica Ti si čista zgolj!
Ne, milost Ti obsolnči lice,
Pogled mi en je Tvoj dovolj!

„Dovolj, da le en hip pogledal
V nebá sem Tvojega sijaj —
Tegà se hipa bom zavedal,
Če pahneš me z neba nazaj!

„Z menoj prose Te milijoni,
Katerim bil sem jaz vodnik,
Kleče, da milost jim nakloni
Njih Bog, njih stvarnik, njih sodnik!

„Ti vse, jaz nič! Karkoli storil
Človeški duh grehot je, zla,
Za vse, moj Bog, sem se pokoril —
Pred Tabo grudim se na tla!

„Najsi grešil sem, vendar žilo
Neznano čustvo mi vsekdar:

Oko bi bilo rado pilo
Višin teh večnojasni žar!

„V nižino pač, a tudi gori
Vodila me je zmotna pot,
Iz tèm vodili so me vzori,
Iz brezdna greha, strástij, zmot!

„Jednak sem Tebi hotel biti —
Gospod, to bil je grozen greh!
A greh ni bilo, da sem piti
Želèl višin krasoto teh!

„Človeštvo silno in popolno,
Visoko kakor Stvarnik sam —
Oprosti, Bog, to misel bolno,
Saj nisem znal, kaj hočem, kam!

„Kar kdaj sem hotel, želèl, sanjal,
Za vse me sodi, kralj in car!
Če pogubiš me, Tebi klanjal
Udano bodem se vsekdar!“ —

Poslušà Bog, na lica leže
Brezkončno jasen mu nasmeh;
Potrt od čustev bednih teže,
Ahasver grudi se na tleh.

„Le vstani, bedni duh, le vstani,
Čez grob ti moj ne seza črt.
Končani tvoji so zemljani,
Poslal sem jim na zemljo Smrt.

„Kar jih živelò kdaj v grehoti,
Njih rod na zemlji je minil.
Zdaj hočem, da v neba krasoti
Nov rod bi večno, večno žil!

„Bilâ jim Smrt ni grozna kazen,
Bilâ je le rešnica jim;
Jaz Bog sem oče jim prijazen,
Spokorjencev ne pogubim.

„Le vstani, živi v mojem raji,
Končan ti je pozemski tek!
V neba sijaji, v višnjem slaji
Začni se nov, nebeški vek!“ . . .

* * *

V nebesih sije solnce jasno,
Ahasver gleda božji sij,
Zveni krilatcev petje glasno,
Solzé vro njemu iz očij! . . .

Epilog.

Smel sem sanje
Take nocoj,
Da rokopis
Smrt brala je moj.
Po nje obrazu
Razlit je bil smeh,
Ko pazno zrla
Po listih je teh.
Naposled srepa
Name zroč,
Dejala je
V brezglasno noč:

„Da sem le rahlo
Dvignila prst,
Pa ne bi bilo
Teh rimanih vrst.
A to mi prija,
Priznal si, črvlč:
Smrt vse je na zemlji,
A človek nič!“

Jaz nič, resnica!
A ti, kaj ti?
O tebi sem mislil
Minule dni.
In marsikaj danes
Drugače je, glej,
Kot mislil o tebi,
Smrt, sem poprej.
Lahko me stareš
In zmaneš v prah,

Vender se tebi
Ne klanjam plah!

Pregledal sem delo
Tvojih rok,
Ob meni se glásil
Jok je in stok.
O moči tvoji
Vsak priča mrlič:
„Smrt, proti tebi
Ni človek nič!“ —

Jaz nič, resnica!
A ti, kaj ti?
Kar kdaj se zgrudi,
Zato ne mini.
Če kdaj usahne
In pade cvet,
Iz njega požene
Nov, lepši spet!
Če pade skala,
Iz razvalin
Požene mah,
Zeleni bršlin.
Če kje v vsemirji
Premine svet,
Iz njega ustvari
Bog novega spet.
In če umrje
Bedni zemljan,
Pa duši zasije
Še lepši dan!

Ne, kar se zgrudi,
To ne mini!

Iz smrti življenje
Novo kali!

Zato pa lahko
Stareš me v prah,
Ne da bi se tebi,
Smrt, klonil plah!
Jaz proti tebi
Sem le črvič,
Ti proti stvarstvu,
Smrt, nisi nič! —

Ljubezen in rodoljubje.

Spisal Fran Govékar.

Motto:

„Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ, pyramidum altius,
Quod non imber edax, non aquilo impotens
Possit dirruere aut innumerabilis
Annorum series. Non omnis moriar . . .
Horatius.

I.

Pri „Novem svetu“ se je kar trlo ljudi. Vse štiri sobe so bile natlačeno polne. Gostilničar je moral še v veži in na hodniku postaviti sodčke, preko teh pa položiti deske, da so imeli gostje kje vsaj sedeti . . . Večina je držala kupice v rokah; saj miz je bilo še vedno premalo, najsi je tudi Potokar izposodil od sosedov nekaj vegastih vrtnih mizic in klopi. V srednji sobi so sedeli meščanski godci, ki so godli na vse kriplje, če se jim je ukazalo; sicer so mirovali ter poslušali ubrano petje čitalničarjev, ali pa navdušene govore različnih drugih gospodov.

Nepopisen vrišč in krik je donel v „Novem svetu;“ nekateri so se smejali, drugi vriskali, treji peli, četrti pa vikali: „Živel Dolžan! — Živel Kres!“ — Med gosti so bili zastopani vsi stanovi: duhovniki, advokatje, zdravniki, profesorji, velikošolci, učitelji, obrtniki, delavci in kmetje. Pa tudi precej ženskih je bilo med njimi v pariško modni toaleti, pa tudi v priprostem kmetskem krilu z robcem na glavi.

Izza mize, pri kateri so sedeli čitalničarji v kratkih surkah in okroglih klobučkih s srebrnim trakom, se je baš dvignil vitek, simpatičen gospod male rdeče brade ter živega pogleda.

„Gospoda moja!“ je izpregovoril z visokim glasom.

„Silentium! — Posluh gospoda!“ je zakričal pri sosedni mizi širokopleč mladenič širokega obraza, gostih kodravih las in velikih, ponosno navihanih brkov pod lepim ravnim nosom. — „Silentium!“ je zakričal še jedenkrat s svojim gromkim glasom ter pristavil: „Gospod Kočevar hoče govoriti.“

Vse je utihnilo, radovedno se ozrši v Kočevarja; med vrati pa se je v hipu nabrala truma poslušavcev iz sosednih sob iz veže in hodnika.

„Gospoda moja!“ je začel iznova rdečebradec ter se z ljubeznivim nasmehom ozrl po družbi: „Vesel dan slavimo danes. Ponosno, navdušeno nam utriplje srce, prsi se nam širijo prosto in lahko; saj imamo vsi, kar nas je zbranih tukaj, lepo zavest, da smo storili svojo dolžnost v čast in korist milega nam naroda slovenskega!“

„Tako je!“ . . .

„Dobro!“ . . .

„Živela domovina!“ je pritrjevalo mnogo poslušavcev.

„Silentium!“ je zagrmel zopet širokopleči herkuliško vzrasli mladenič, in Kočevar je nadaljeval:

„Gospoda moja! — Domovina je dobila danes vzornega zastopnika pred stolom Njegovega Veličanstva, — velenadarjenega, velemarljivega, veleuglednega, veleizkušenega in velenarodno odločnega državnega poslanca. Gospod tvorničar Dolžan pozna vse interese vseh slojev našega naroda, pa tudi vsa sredstva, javna in tajna, s katerimi nam pridobi in izvojuje kar največ onega, kar nam gre po človeškem in božjem pravu. Novi naš poslanec bo stal vsekdar na izkrajnji levici najodločnejših in najneizprosnejših slovanskih tovarišev v avstrijskem državnem zboru ter tako krepko in visoko držal zastavo Slovenije, katero so, žal, nekateri začeli spravljati v nevarnost, da nam jo naši stoinstoletni sovražniki raztrgajo in

oskrunijo. Tak poslanec bo gospod Dolžan, kar nam je pri neštetih volilnih shodih obljubil s svojo moško besedo sam. —

„Gospoda moja! — Danes slavimo sijajno zmago svojega kandidata ter z godbo in petjem zaključujemo srečni in veseli vse dni našega truda in navora. — Trd, hud boj smo izvojevali, gospoda, zato pa smo na svojo zmago tem ponosnejši! — Tega pa se zavedajmo danes vsi, da bi brez spretnega in neumornega vodstva ne dosegli nikdar zmage! Kar je vojskovodja v bitki, to je v političnem boju mož, ki ga vsi poslušamo in se mu vsi pokorimo, po čigar besedah se vsi ravnamo in sučemo. Disciplina, red je glavni pogoj v vojski, da pribore pogumni vojaki zmago; isto velja tudi v politiki. Brez načrta, brez določnega programa, brez jedrnatega vodstva propade ter se razbije vse . . .

„In, gospoda moja, ta mož, ki nas je vodil in učil, za katerim smo z veseljem in navdušenjem hodili preko vseh težav prav do današnje zmage, je naš ljubljeneec, moj prijatelj Josip Kres!“

„Tako je!“

„Živel Krés!“

„Slava! Slava!“ je vikala množica, ploskala, dvigala čaše, mahala z robci in klobuki ter bila gluha za vse vzklike: „Mir! — Posluh! — Silentium!“

Končno pa je polegel vihar in Kočevar je zopet začel:

„Iskreno, pristrčno pritrjevanje vaše je pač dovolj jasen in glasen dokaz, da sem govoril slavni družbi prav od srca. Brez Kresa bi bili čreda brez pastirja, ki sili na vse strani, pravega, jedino varnega pota pa ne ve. Kres nas je vodil, kadar smo izgubili pravec; Kres nas je navduševal, če nam je upadal pogum; Kres nam je bil najlepši vzgled posnemanja, ko smo se utrudili. Veliko, skoro bi rekel vso zaslugo za propast nasprotnega kandidata si je pridobil Kres; — njega moramo zahvaliti danes tako kakor zasluži in kakor se spodobi. Spominjam vas le njegovih številnih, temeljnih, prepričevalnih in vzpodbujevalnih člankov v „Slovenskem Braniku“, — spominjam

vas njegovih srce in dušo vznášajočih govorov, — njegove živahne neumorno požrtvovalne agitacije, za katero ni skoparil ni s časom niti z denarjem . . . Kres je storil toliko, kolikor mu je bilo človeku možno, — več more samo Bog! —

„Zato pa vas pozivljam, slavna družba, da se pridružite tudi sedaj mojim besedam: Slovenski narod ne pozabi nikdar vzornega rodoljuba, gospoda Josipa Kresa, temveč mu poln hvaležnosti in priznavanja kliče: „Slava!“

„Slava! — Slava! — Slava!“ je zadonelo po sobanah, godci so zaigrali tuš, vse je drlo iz tiščalo k srednji mizi, želeč trčiti s kupico Kresovo ali pa celo stisniti njegovo roko.

Ko se je polegel vrišč, vstal je Kres, srednje velik mladenič, širok preko hrbta, a ozek okoli pasu, ogljeno črnih, kratko ostriženih las, visokega, izbočene čela, močnih gostih obrvi, živih, ostrih oči, malih brkic in francoske brade. Ko je odprl svoja dekliško mala usta, zasvetili sta se dve vrsti belih zob.

„Gospoda! Dragi prijatelji!“ je začel s sonornim glasom baritonista. „V dnu svojega srca sem bil iznenaden od vaše ljubeznive ovacije. V svesti si nisem namreč niti jednega dejanja, s čimer bi bil zaslužil toliko priznanje. Delovati v korist in čast svojemu narodu, žrtvovati mu svoje duševne in telesne moči, skrbeti, trpeti, žalostiti in veseliti se z njim, gospoda moja, to ni nikaka zasluga, nego le prva največja dolžnost vsakega! „Sveto služimo sveti domovini“ in „Ne samo, kar vелеva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan“! To bodi geslo vsakemu Slovencu! Narod naš potrebuje neumornih in nesebičnih delavcev povsod, v vseh strokah, na vseh poljih. Povsod je še v nevarnosti narodna individualnost, povsod ga odrivajo ter mu izpodkopavajo tla. Boriti se nam je še za najprimitivnejše življenske potrebe . . . koliko dela nas čaka šele tedaj, ko se začnemo poganjati za odlično kulturno in politično mesto med avstrijskimi narodi! — Dotlej pa je, žal, še daleč. Naša naloga bodi, polagati trdne, neomajne temeljne kamne, na katere bodo mogli naši otroci in vnuki z mirnim

in navdušenim srcem zidati visoko in ponosno poslopje narodne avtonomije . . . 'Zjedinjena Slovenija', gospoda moja, ta večno zorni, prelepi, pa vendarle dosežni ideal vseh zavednih rodoljubov, 'Zjedinjena Slovenija' nam bodi končni in najvišji smoter, za čigar dosego mora zastaviti vsakdo vse svoje moči, ves svoj vpliv. Res je, da se zdi nekaterim, kojih srce je plašno že po prvih izjalovljenih poskusih, ta vzvišeni narodni smoter izvodek sanjarjev . . . mi pa ne obupajmo! Ne takoj, ampak počasi dozore velika dela, njih vrednost je pa poslej tem občnejša. —

„Z izvolitvijo prijatelja Dolžana smo vzdali danes nov temeljni kamen za svojo vzorno stavbo. Vzidavali smo ga vsi, vsak po svoji moči, vsi pa z zavestjo, da ravnamo le kot verni sinovi matere Slovenije.

„Če me je imenoval prijatelj Kočever v tem delu vodjo, generala, čigar vzgledu in besedi ste se pokorili, odkloniti moram to prelaskavo prispodobo, menjajoč jo s skromnejšo, primerjajoč vas z zidarji, tesarji, kleparji, kovači in slikarji pri novi stavbi, katere polfr sem bil po želji vaši jaz . . . Vi ste me izvolili za to, — na vas jedinih je bilo, me li hočete ali nočete poslušati; moči generala pa, ki veleval življenju in smrti, nisem imel . . . Vsi smo storili svojo dolžnost, zasluge pa zato nima nihče — nobene.

„To je moje mnenje, gospoda moja!

„Ker pa ste ljubeznivo priznali meni, da sem storil svojo dolžnost v vašo polno zadovoljnost, naj vendar i jaz zahvaljujem onadva delavca, ki sta mi bila vedno najbližja, vedno pri roki in na roko; delavca, ki sta sporočala iz ust do ust neposredno vaše želje ter mi bila tako nekaka pribočnika, poročajoča i vam moje misli; naj zahvaljujem javno i jaz ta dva, kličeč jima: Daj Bog domovini še mnogo tako vrlih bojevnikov, tako spretnih zidarjev, kakor sta gospoda Kočever in Orožen! Živela!“

„Živio! — Živio! — Slava!“ je zabučalo vnovič po „Novem svetu“, da je odmevalo tja doli v mesto.

Množica se je iznova rinila s kupicami k pohvaljencema smejoča, kričeča in polivajoča se, čitalničarji pa so med občnim vriščem zapeli:

„Naj viharja moč razsaja,
Hraste cepi, skale taja,
Pahe zemlje naj drobi;
Vendar kakor siva skala
Sred viharjev trdno stala
Večna bo Slovencev čast!“

Ko so odpeli, zagodla je godba.

Tedaj pa se je obrnil poslanec Dolžan, majhen, debeluhast mož plavé, polne brade, sivih prijaznih oči, nizkega čela in debelega nosu, na katerem mu je čepel zlat nanosnik, ter ogovoril Kresa, ki je sedel poleg njega.

„Mračni se . . . sedem bo,“ je dejal, „. . . domov bi šel rad, da se preoblečem. Pa kako se naj oddaljim, da ne užalim volivcev?“

„Mudi se seveda . . . ob osmih pride brzovlak“, mu je odgovoril Kres. „Le pojdi, opravičim te jaz!“

„Ne, ti pojdeš z menoj . . . obljubil sem Melaniji, da te ji predstavim že na kolodvoru. . . . Jako se zanima za te in jedva čaka, da te spozna.“

„Tudi jaz se zanimam za tvojo sestrično Iz pisem, katera si mi pokazal, sem spoznal, da je nenavadno narodna in veleizobražena mladenka.“

„Da, da, res je . . . malo takih! — Zato pa pojdiva, pojdiva! — Čakaj! Pokličem Orožna in Kočevarja . . .“ pomignil je imenovanima k sebi.

Prišla sta takoj. Junaško vzrasli Orožen je segal s svojim temenom skoro do stropa nizke gostilniške sobe, Kočevar pa je stal poleg njega kakor njegov sinček.

„Oditi morava,“ jima je dejal Dolžan. „Prosim pa vaju, da ostaneta tukaj, dokler hočeta. Pazita, da bodo imeli vsi vedno polne kupice, večerjajo naj, kar in kolikor se komu poljubi, izpregovorita še kako pametno, ob devetih pa pridita v tovarno! Vabim vaju na večerjo. Ob osmih pride iz Trsta moja sestrična . . . pričakovat jo greva sedaj na postajo. — Torej do svidenja!“

„Do svidenja! sta odgovorila mladeniča ter poklonivši se stisnila poslancu in Kresu roko. Potem pa se je obrnil Dolžan do občinstva, hoteč je navoriti.

„Silentium!“ je zagrmel Orožen. „Gospod državni poslanec želi govoriti.“

„Dragi prijatelji!“ je začel z neizrazitim glasom Dolžan ter snel nanosnik, pa ga zopet nateknil. „Vsled privatnega opravka prisiljen, zapuščam vašo veselo in prijetno družbo. Prosim vas, da ostanete še ter se zabavate, dokler vam drago. Gospoda Kočevar in Orožen sta toli ljubezniva, da naju bosta nadomeščala. — Zahvaljujoč vas vnovič za danes izkazano mi zaupanje in podeljeno mi čast, kličem vam: Živeli! — Naprej zastava Slave!“

„Živio! — Živel! — Slava!“ je zabučalo po sobanah, pevci so zapeli navdušeni „Naprej!“, poslanec in Kres sta stiskala roke in se poklanjala na vse strani.

Občinstvo ju je spremilo prav pred prag, kjer sta stopila v kočijo, ter kričalo in mahalo z robcí in klobuki še za njima, dokler nista izginila za oglom. Potem se je vrnilo na svoje prostore. Večina je ostala, le nekaj duhovnikov in ženskih je odšlo. Ko se je zopet vse umirilo, vstal je Orožen ter zavpil:

„Silentium! Prijatelj Orožen ima besedo!“

Vse se je bučno zasmejalo. Ko je grohotanje in hihitanje poleglo, zavihnîl si je Orožen še jedenkrat svoje mogočne brke, šinil s prsti parkrat med svoje bujne kodre ter izpregovoril:

„Velečestita družba! — — — — —“

II.

Pred postajskim poslopjem se je ustavila dvo-uprežna kočija. Galonirani sluga je skočil s kozla ter, odkrivši svojo pomadizirano, ob sencih s svederčki las odičeno glavo, odprl vratca.

Iz kočije sta stopila Dolžan in Kres v cilindrih, svetlih ogrtačih in temnordečih rokavicah.

V istem hipu pa je zapel postajski zvonec, — začulo se je brlizganje, ropot in trušč bolj in bolj se bližajočega vlaka.

„Točno, kakor vselej! — Niti minuto ne prekasno in ne minuto prezgodaj,“ je dejal s samozadovoljstvom

smehljaje poslanec ter z brzimi koraki hitel na peron. Kres je šel za njim.

Baš se je med sopihanjem dimnika in škrtanjem koles ustavil vlak.

„Postaja Tabor . . . pet minut!“ je kričal sprevodnik ter urno odpiral vrata kupejev, iz katerih so se vsuli ljudje kakor čebele iz panjev. Postrežčki in nosivci so priskočili ter jim odjemali zavoje, cajnice, pletenice, škatlje in kovčége ter popraševali s suženjskim izrazom v obličju, kam želi gospoda, da jih ponesó . . . Znanci, ki so pričakovali tujce, so si stiskali roke ter se časih poljubovali.

Iz predzadnjega kupeja I. razreda se je pokazala rdečelasa ženska glava ter se takoj zopet umeknila. Namesto nje pa se je pojavil moški obraz velikih, vodoravno štrlečih brkov in lakajskih koteletov na vsaki strani pod ušesi.

„Dolžan! — Sèm, sèm . . .! — Tu smo!“ je vpil s korporalskim glasom ter mahal z roko.

Takoj nato se je odprl kupej in iz njega je skočil lahko in elegantno stotnik Edvard pl. Braunseiss.

„Tristo bomb, kolika sreča, kolik slučaj! — Evo ti gospice sestrične! Vozila sva se skupaj dve postaji . . . politikarica ti je, da nima para v Taboru! — Boga mi, zabaval sem se divno, — piramidalno! — O, o, gospod Kres! Sluga pokoren! Tudi o Vas sva govorila z gospico Dolžanovo . . . Eh, vrag, pozna Vas bolje od mene, in lepih svojstev mi je naštela o Vas, da sem se kar čudil, faktično čudil . . . No, no, čestitam, čestitam . . . kolosalen uspeh v distanci sto kilometrov! He, he, he!“

Kres ni poslušal stotnikovega brbljanja; vso svojo pozornost je obrnil v gospico, ki je skočila, z obema nogama najedenkrat in prav po telovadskem pravilu upognivši kolena, predenj na tla, ne ozrši se na bratrančevo ponujano desnico.

„Sestrična Melanija — prijatelj Kres,“ je predstavljal Dolžan.

Globoko se je poklonil Kres, stoječ gologlav pred njo; ona pa mu je ponudila obe roké v pozdrav ter stresla njegovo, držeča jo med dlanjo, kot najboljša prijateljica.

„Vesela sem, da imam vendar jedenkrat priliko, spoznati moža, katerega cenim že dolgo časa kot vzornega rodoljuba. Gospod Kres, v meni vidite jedno najiskrenejših somišljenk.“

Kres je strmel, ko je čul take besede iz ust mladenke. Za hipec se ga je polastila misel, da ima pred saboj eksaltirano in emancipirano bitje. Ko pa ji je pogledal v velike, modre oči, preveril se je takoj, da govori z odkritosrčno, resno naobraženo in blago devo. Občuduje je gledal v njeno plemenito, sila belopolto lice, občudoval njena mala, bujna usteca ter se zagledal v njene goste à la Ticijan rujavordeče lase, ki so ji v kodrih silili izpod klobučka.

„Gospica, lagal bi, ko bi tajil, da so me Vaše besede nepopisno osrečile,“ je dejal kakor v sanjah. „Hvala Vam zanje! Meni pa dovolite, da Vas takisto kot znano mi vrlo domorodkinjo v našem mestu kar najprisrčneje pozdravljam.“

„He, he . . . piramidalno! . . . bravissimo! . . . saj pravim: similis simili gaudet! — sedaj bosta pa govorančila, da ju ne bo moči ustaviti! — He, he!“ je govoril stotnik za njimi na pol resno, na pol porogljivo, — a poslušal ga ni nihče . . .

Dolžan je ponudil sestrični svojo roko in šli so s perona k vozu.

Melanija je skočila naglo v odprto kočijo ter pošepetala bratrancu: „Odslovi ga vendar!“

Dolžan jo je takoj razumel; pritisnil je rahlo branečega se Kresa poleg Melanije, hitro sedel njima nasproti ter, zaloputnivši kočijna vratca, zaklical: „Sluga, stotnik! — Do svidenja!“

V istem hipu je že sedel sluga zopet na kozlu tik kočijaža, in kočija je brzo oddrdrala . . .

Stotnik pa se je klanjal za vozom in salutiral in salutiral, dokler mu ni izginil iz vidika. Potem pa si je pogladil z obema rokama svoje dolge, husarsko navihane brke ter vzdihnil: „Oh, ta keberček! — ta divni keberček!“

Porinil je obe roké v žepe svoje atile, rožljajočo sabljo vlekél za seboj ter stopal ponosno vzravnan, z ostrogami zvoneč in trdo se držeč za vozom . . . —

„Hvala Bogu!“ je vzdihnila Melanija glasno, ko so zapustili stotnika.

„I, zakaj pa, dušica?“ se je smeje čudil Dolžan.

„O, o, ta človek — ta stotnik! Rečem ti, da se mi je zdelo, da sedim na žrjavici — Najrajša bi mu bila ušla.“ je odgovorila Melanija skoro jezna.

„Čudno, saj stotnik je znan kot največji galantom, prvi, najfinejši laskač v našem mestu,“ je silil radovedno poslanec.

„Čudno? — Ti praviš čudno! — Saj me vendar poznaš, Dore, da ne trpim, da se mi studi tisto neslano laskanje, s katerim se menijo prikupiti nekateri puhloglavci ženskam! Uh, na take prismodarije bi bila najrajša prav osorna in žaljivo odkritosrčna! In ta stotnik mi ni znal vso pot ničesar drugega blebetati . . . pardon, gospod Kres, a beseda je na mestu . . . prav ničesar mi ni vedel povedati, kakor kako je očaran od mojih las, kako krasne oči imam, da imam najmanjša usta vseh dam, kar jih je še videl doslej . . . in gospod pl. Braunseiss je preživel mlada leta na Dunaju, v Gradcu, v Požunu, v Zagrebu, garniziral je v desetih mestih! — in tako dalje, da se nisem vedela že kam deti! — Ko pa sem ga začela izpraševati o tukajšnji družbi, mi ni vedel zopet ničesar povedati, kakor kje se pleše, kje se najbolje pije in najdelikatneje jé . . . O politiki, literaturi ni sluha, ni duha v njegovih možganih. Brrr! — Grozen človek!“

„Pa vendar vzor toliko naših gospic in vdovic!“ je priteknil Kres, zabavajoč se ob njeni resolutni, iskreni govorici.

„Negalantnež! To ni bilo lepo, gospod Kres,“ ga je koketno pokarala Melanija; „dobro, da Vas ni čula nobena!“

„O, o, ne bojim se, gospica, — doslej še nisem utegnil misliti na nje. — Narodno delo, privatni naporni posli — ha, ha, nežnemu spolu še nisem zagrenil ni jedne ure!“

„In one tudi Vam, ne?“ „Joj, joj, strašen neotesanec ste! Ha, ha!“

Melanija se je zvonko smejala, dokler ji niso solze zalile oči. Tudi Dolžan in Kres sta se smejala.

V tem je zavila kočija okoli ogla na trg.

„Evo nas domá!“ je dejal tedaj Dolžan; Melanija pa si je obrisala z robcem oči ter se obrnila h Kresu: „Ne zamerite mi! . . . Odkritosrčna sem časih preveč in besed ne izbiram tako, kakor tukajšnje malo-meščanke, zato . . .“

„Zato pa postaneva tem prej dobra, prava prijateljca, gospica!“ priteknil je naglo Kres.

„Oh, oh, saj sva že! — prijateljca sva si bila že tedaj, ko se še poznala nisva — sedaj pa . . .“

„Da, da, iskrena, dobra, prava prijateljca, združena in zvesta v ljubezni do svoje domovine. Kaj ne, gospica?“

„Da, evo Vam moje desnice!“

Kres je prijel njeno malo ročico ter jo rahlo stisnil. Voz pa se je ustavil.

III.

V sobi novo izvoljenega državnega poslanca Božidara Dolžana, tovarnarja v Taboru, je sedela znana nam družba.

„Tako torej . . . carissime amice . . . sedaj boš imel mir!“ je govoril Dolžan. „Naporna agitacija . . . iz kraja v kraj . . . nešteto govorov . . . vznemirjanje radi napadov čisto prav nesramne nemške — nemškutarske stranke . . . pisanje v „Branika“ in na vse strani . . . hvala Bogu, vse je pri kraju! — Počitka si potreben . . . naj ti dobro tekne! Meni pa je sveta dolžnost, da se ti za vso tvojo veliko pomoč najiskreneje zahvaljujem!“

„Nehaj, nehaj, prijatelj . . . saj veš . . .!“ se je branil Kres. Dolžan pa je nadaljeval:

„Da, vem, dobro vem, da si — kakor moja sestrična Melanija“ — (pri tem se je poslanec hudomušno namuzal ter se preko svojega zlatega nanosnika ozrl v Melanijo, ki je, sedeča na zofi nasproti Kresu, občudovalno, nekako blaženo upirala svoje velike, pametne oči v lepo, moško Kresovo lice) — „vem, da si nasprotnik vsakemu hvalisanju in dobrikanju, da sovražiš frazo — a veruj mi, da govorim od srca, iz

dolžnosti: Glej, brez tebe bi bil še dandanes navadni neznani človek, o katerem se ne ve ničesar drugega, nego da je bogat! Ti pa si se zavzel odločno za mojo kandidaturo, ti si pridobil záme svoje najboljše prijatelje in najspretnейše agitatorje ter mi ugladil pot do volivcev z besedo in peresom. Le tebi se moram torej zahvaliti, da sem izpodbil nasprotnika Ruhbacha! Zato te živi Bog!*

Dolžan je pristopil h Kresu ter ga poljubil.

„Pobratima! . . . Josip . . . Dore,“ sta vskliknila oba skoro zajedno objemši se. Melaniji pa so se od ginjenja zalile oči s solzami.

Potem so se pogovarjali o vseh dogodkih, sredstvih in težavah preteklih volitev . . .

Državni poslanec Tabora in okolice je bil umrl. Ko so bile razpisane volitve, nastopil je takoj kot kandidat Nemcev, nekaterih veleposestnikov in višjih uradnikov upokojeni okrajni glavar, baron Ruhbach.

Slovenska stranka bi bila rada kandidirala upokojenega sodnika Vojnika, a mož je bil že póstaren, vrhu tega pa je še baš ob istem času obolel. Hoteli so postaviti potem za kandidata župnika Tomaná, domačega zgodovinarja, ki je bil že precej časa na dopustu, brez službe, da je mogel svobodneje in vestneje iztikati po različnih mestnih, trških in grajskih arhivih. Ko pa se je izvedela Tomanova nakana, posrečilo se je nekaterim plemičem in veleposestnikom na pristojnem mestu izposlovati krepak „Veto!“ — in temu „Ne smeš!“ se je moral pokoriti vrli duhovnik.

Bilo je sicer še dokaj drugih zmožnih in uglednih mož med advokati, profesorji, zdravniki, trgovci in zasebnimi uradniki, a vsi so bili vezani bodisi po svojih službah, bodisi po svojih rodbinskih razmerah — tako, da je bila narodna stranka končno prav v zadregi zaradi kandidata . . .

Duševne ničle, moža, ki bi bil v parlamentu le marioneta, brez volje, brez programa, moža, na katerega se ne bi mogli zanašati, moža, ki bi se bal vsakega vetriča, katerega bi omamil vsak ljubezniv nasmeh na ministerskih ustnicah — takega niso marali . . .

Želeli pa so si moža, katerega usposablja temeljita politična naobraženost, kremenit značaj, neupogljivost, neodvisnost, neustrašenost in vztrajnost; — hoteli so poslanca, ki pozna do pičice vse težnje in želje volivcev in kateremu bije vroče srce nesebično za domovino, za slovenstvo in slovanstvo . . . Le od takega moža so se nadejali, da bi znal in hotel zastopati z uspehom svoje volivce, da bo mogel in smel s pridom braniti stara narodna prava ter zahtevati novih dobrot v čast in korist domovini . . .

Pa odkod vzeti takega veljaka? — Nasprotna stranka se je lotila takoj z vso energijo, z vsemi dovoljenimi, pa tudi s prepovedanimi sredstvi agitacije za barona Rubbacha; — narodna stranka pa je še iskala kandidata.

Iz te zadrege jo je rešil mladi trgovec Josip Kres, glavni urednik in založnik političnega dnevnika „Slovenski Branik“ . . . Kot bivši srednješolski in trgovsko-akademični tovariš tovarnarja Božidara Dolžana, je pregovoril svojo stranko, da se je zjediniła za Dolžana.

Dolžan je namreč sam sporočil Kresu, da bi bil pripravljen vzprejeti državnozborski mandat. Pristavil pa je, da bi ga moral baš Kres pri kandidaturi izdatno podpirati, češ, da je sam prvič narodu na političnem polju še neznan, drugič pa, da, žal, nima tolikega govorniškega daru, da bi mogel pridobiti ž njim zase volivce. Sporočil mu je, da se hoče — ako bo izvoljen — držati natanko programa narodne stranke, navodil njenega glasila „Slovenskega Branika“, pa volje volivcev. Kres je bil te ponudbe prav vesel. Poznal je Dolžana kot pametnega in vztrajnega moža, čigar preteklost je bila čista in lepa. Spoznal je takoj, da bi ravno bogati in povsod ugledni tovarnar zastopal uspešno koristi volilnega okraja. Obvestil je torej še odbor narodne stranke o Dolžanovi kandidaturi. Ker se je dotlej pečal Dolžan izključno s svojo tovarno, pri tem pa vsekdar nastopal, govoril in volil kot narodnjak, pritegnil je tudi odbor, in Dolžan je bil proglašen kmalu javno kandidatom narodne stranke za Tabor in okolico.

In sedaj se je začel hud volilni, agitacijski boj.

Nasprotna stranka je bila dobro izrabila čas, ko še ni imela nobenega nasprotnega kandidata. Delovala je s podkupovanjem, s teroriziranjem in z dvema podmičenima časničkoma, ki sta imela za urednika človeka, katera sta gojila tudi osebno sovraštvo i do Kresa, i do njegovih prijateljev. K vsemu temu se je pridružila v ozadju še vlada. Veliko pa jim je koristila tudi politična nezrelost naroda samega . . .

Ko so torej nastopili narodnjaki z Dolžanom, domišljevali so si nasprotniki, da imajo že večino. In v marsikaterem kraju so jo istinito imeli! — Baron Ruhbach je bil gladek aristokrat, sila zgovoren in prijazen mož, ki ni v dosego svojega namena skoparil z ničimer. Govoril je prav lepo slovenščino in obetal svojim volivcem vse, kar so le hoteli. S svojim jovialnim občevanjem pa je tudi omamil marsikoga, ki si je štel v posebno srečo, v nenavadno odlikovanje, da je smel tako preprosto govoriti z — aristokratom, udom prastare nemške rodbine z zgodovinsko-imenitnim gradom tik Tabora.

Težko nalogo so imeli torej narodnjaki, a lotili so se je takoj iz početka z vsem svetim navdušenjem in z vso požrtvovalno vztrajnostjo, katero zahteva čast in korist domovinska.

Na čelu vsi akciji pa je stal Kres s svojima spretnima agitatorjema, s Kočevarjem in z Orožnom. Od kraja do kraja . . . od vasi do vasi . . . od kočje do kočje so hodili ter se vozili, probujajoč zaspance, navdušujoč brezbrizneže in poučujoč nevedneže . . . Shod se je vrstil za shodom, na katerih so govorili ti trije svojemu narodu. Niso se bali ni za svoje zdravje, ni za troške, katere so si nalagali, ni za čas, katerega so zamudili . . . Žrtva za dobro stvar, za hasek in za ugled vroče ljubljene domače zemlje jim je bila sladka.

In uspeh ni izostal. Narod je zaupal besedam, govornim in pisanim, svojih rojakov bolj nego svojim stoinstoletnim zatiravcem in izsesovavcem svojim, ki so bili le sedaj tako dobri in prijazni ž njim, — le sedaj — v zavesti, da brez naroda propadejo . . . Prosvetljeni in poučeni narod se ni dal več varati in

slepiti, pa tudi ne oplášiti . . . Trumoma so odpadali Ruhbachovi prevarani ali podkupljeni pristaši, oproščajoč se besede, vračajoč vse podmite, ter so pristopili Dolžanovim somišljenikom.

Onim pa, ki so bili zaradi svojih dolgov izročeni navidezno na milost in nemilost Ruhbachovi stranki, skočila sta na pomoč Dolžan in Kres. Posodila sta jim iz svoje blagajnice toliko, da so mogli rešiti se vseh obveznosti, ter jih tako pridobila narodni stranki.

V boju in pri agitaciji pa so jim pomagali tudi drugi rodoljubi, zlasti pa zavedni učitelji, duhovniki in obrtniki.

Z združenimi močmi so delovali in zmagali sijajno. Dolžan je prodril z dvakratno večino . . .

Umljiva je torej Dolžanova zahvalnost proti prijatelju Kresu in njegovima tovarišema . . .

„Baš o pravem času si prišla, draga Melanija!“ se je obrnil Dolžan do sestrične, sedši zopet na svoje mesto. „Danes imamo lep dan v Taboru: vesel sem ga jaz, veseli so ga moji prijatelji.“

„Zato pa sem prišla ravno danes,“ mu je odgovorila Melanija, smehljaje si božkajoča debeli, rdeči kiti, kateri sta ji viseli preko desne in leve strani krepko razvitega oprsja.

„In ko bi bili ravno danes — propali?“ se je čudil Dolžan.

„Vedela sem, da zmagate . . . prepričana sem bila o tem . . .“

„Prepričana? . . . Torej veruješ morda tudi ti v slutnje, na katere se sklicujejo posebno rade ženske . . .“

„Ne . . . prepričana sem bila, da mora imeti neumorno delovanje gospoda Kresa le jeden uspeh: . . . sijajno zmago!“

Melanija je govorila resno, počasi, poudarjaje vsako besedo; Dolžanu pa so se dvignile prav do srede čela njegove široke obrvi. Potem pa je prasn timer v grohot.

„Vraga, Kres, Melanija te kar naravnost obožava . . . osvojil si jo popolnoma . . . čudno . . . ha, ha!“

Živo je zardela Melanija, sklonivši svojo glavico globoko k naročju, in ni se upala pogledati v Kresovo obličje.

Kres pa se ni zmenil za Dolžanovo nepristojno smejanje. Nemo, resnih lic si je gladil svojo malo, črno francosko brado ter upiral svoje, žive, ostre oči v Melanijo. Potem pa je izpregovoril:

„Gospica — hvala Vam za te besede! Današnji uspeh mi je že sam na sebi plačilo za ves moj rodoljubni trud; — Vaše besede pa so mi največje odlikovanje, ki mi bo vsekdar v bodrilo in tolažilo. Obeh pa je rodoljubu dandanes dvakrat treba!“ —

Kmalu na to sta prišla Orožen in Kočever. Predstavivši se Melaniji, sta veselih lic pripovedovala, kako radosten in navdušen je zbrani narod pri „Novem svetu“, kjer se še vedno popeva, napija in vsklika: „Živel Kres! — Živel poslanec!“

Od navdušenja se je iskrilo mladeničema oko in srce jima je prikipevalo od sreče in zadovoljstva.

„Vse za narod in svobodo! — Vse za slovanstvo!“ je napijal Orožen. „Prosveta naroda in materijalna blaginja njegova bodi naša naloga, naše geslo . . .“

In dolgo so sedeli skupaj.

Ko so se ločili radi pozne ure, zdelo se jim je, da je minil čas prav po bliskovo. Dolžan je povabil goste, naj ga še često posetijo, Melanija pa je koketno skrivaj pošepetala Kresu: „Nadejam se, da se že jutri vidiva . . .!“

Kres se ji je ljubeznivo nasmehnil ter ji molče stisnil malo ročico . . .

Ko pa se je razpravila Melanija v svoji sobici, obsedela je še dolgo časa globoko zamišljena na robu svoje postelje. Šele tanki, tožni glasek zvona s stolpa kapele, oddaljene jedva par streljajev od tovarne, jo je vzbudil. Stresnila se je, smuknila hitro pod odejo, upihnila svečo, pa blaženo se smehljuje šepetala:

„Ah, kako je vender lep! . . . kako ljubezniv! . . .“

Skoro takoj nato pa je zaspala . . .

IV.

Josip Kres je bil sin veletržca z žitom in sočivjem v Taboru.

Oče njegov se je bil pred petintridesetimi leti preselil s kmetov v mesto, kjer se je bogato oženil ter začel trgovati na debelo. Bil je sila štedljiv, celó skop, izredno marljiv in spreten mož. Tekom dveh desetletij je postal jeden najimovitejših; zato pa tudi jeden najuglednejših meščanov.

Mati Kresova je bila meščanka. Svoja mlada leta je preživela deloma v nekem graškem zasebnem zavodu, deloma pa pri svoji teti, mladi vdovi brez otrok, ki je imela veliko hišo v Reki. Doma je bilo še cel kup mlajših otrok, zato je niso klicali domov, dokler se ni teta — uživanja željna ženska — iznova omožila z nekim kapetanom pri Lloydu. Vrnivši se na očetovski dom je imela Marica že devetnajst let. Vajena zabav in razveseljevanja se je iz početka silno dolgočasila v malomeščanskih krogih. Vse se ji je zdelo malenkostno, nerodno in smešno. Ker pa je bila Marica lepa, vitka, stasita črnolaska, o kateri se je v obče vedelo, da ni le izobrazena in omikana, ampak tudi bogata, začeli so kmalu pritiskati snubci in ljubimci za njo. Marica pa je bila jako izbirčna. Marsikateri uradnik je odšel z dolgim nosom, precej učiteljev, trgovcev in posestnikov je odneslo košarico iz sobice lepe Marice . . . Njene oči pa so najrajše obvisile na ličnih uniformah postavnih častnikov! Tudi med častniki je imela čestivcev — a roditelji so ji odločno odrekli vsako nado, da ji dovolijo kdaj omožiti se z vojakom. Ko je prišel torej končno še bogati kupec Ivan Kres k nji, proseč jo roke, se je par dni jokala, potem pa privolila v zvezo s Kresom, češ: ta je med vsemi še najboljši, najpremožnejši in najveljavnejši. — Brez ljubezni je postala soproga veletržčeva, ko je imela štirindvajset, njen ženin pa petintrideset let.

Kres je ljubil svojo lepo ženko, dasi se je zdelo tudi njemu samemu, da je med vsemi Maričinimi dražestmi največja vendarle — njena dota.

Marica je bila nekaj mesecev prav čemerna . . . često je pohajala po obširnem domovanju z objokanimi očmi. Vendar se ni pritoževala nikomur. Mož je bil ljubezniv in pozoren do nje . . . izpolnila se ji je vedno vsaka želja . . . nedostajalo ji ni nobene stvarce. Udana je bila torej, kolikor je mogla, v svojo usodo ter nosila le sama za se vse svoje trpkosti.

Ko pa je povila prvo dete — sina — Josipa, tedaj se je kar najedenkrat izpremenilo njeno duševno življenje. Postala je zopet vesela in zadovoljna Marica. Zakonca sta se razumela odslej povsem dobro; njiju zakon se je smatral najsrečnejšim. Ljubezen do sina ju je zjediniła popolnoma.

Marica je postala skrbna in spretna gospodinja, na katero je bil Kres ponosen.

Dve leti za Josipom se jima je rodila Minka, ki se je razvila v lepo, majhno, šibko in nežnopoltno dekletce mirne in tihe nravi.

Kresovi so bili sedaj najsrečnejša obitelj. Njih kupčija si je pridobila dobrih in zanesljivih odjemnikov, letine so bile vedno preugodne in bogate . . . govedina, drobnica in konji so bili zdravi . . . imetek se je Kresu kar vidno množil. K vsemu temu pa se je pridružilo še zdravje, živahnost in lepota sinčka in hčerke.

Kresovi si niso želeli ničesar družega, nego da ostanejo vedno tako srečni in zadovoljni, kakor so bili tedaj.

Tretje leto po Minkinem rojstvu pa so dobili zopet dečka, Valentina. — Kresovka, ki se je razvila tekom časa v močno, vzneseno ženo, je bila sedaj na vrhuncu materinske blaženosti. O, kako ponosna je bila na svoja dva sina in na lepo hčerko! Kjerkoli in kadarkoli je le mogla ter utegnila, pokazala se je javno s svojim marljivim sprogom in s svojimi zdravimi, ljubeznivimi otroki.

Leto dni za Valentinovim rojstvom pa je nena doma smrtno nevarno obolela. Dolgo je ležala med življenjem in smrtjo, navadno brez zavesti in brez jedi. Ko pa je ozdravela, ostala je melanholična in odmrla za ves svet. Za nič več se ni brigala . . . na

vse je pozabila zapirala se v svojo sobo ter molila in molila.

Nekaj mesecev po svojem okrevanju je povila dečka, katerega so krstili za Ivana, ki pa je par dni zatem že umrl. Kresovka je plakala pri njegovem pokopu nalik obupanki. Poslej pa je postala tem čemernejša in nepriljudnejša. Nosila se je vedno črno . . . ždela skoro nepretrgoma doma, v svoji spalnici ter le časih zašla v cerkev, kjer je potem premolila cele dneve. Z nikomer ni občevala. Minka jedina je bila njena družba poleg Tinčkove zibeli. No, i za sinčka se ni brigala dosti mati, temveč ga prepuščala Minki in pestunji. Najrajša je bila Kresovka sama; sedeča poleg okna, obrnjenega proti zelenemu logu, je molila z brojanicami ali pa iz mašnih knjižic . . . Trgovina je dala Kresu vedno in nepretrgano toliko opravka, da je bil svoboden šele pozno na noč. Delo pa, ki mu je bilo iz početka le v potrebo, v tolažilo, postalo mu je kmalu v strast; nabirati, kopičiti novce, množiti imetek mu je bila največja slast. Postal je živ stroj, čez mero varčen človek. Poleg trgovine pa je bila Kresu vendarle odgoja sina in hčerke, katera je mati popolnoma zanemarjala, posebno pri srcu. Skrbel je, da sta hodila v pravo in dobro šolo, ter jima poiskal še domačega odgojitelja. Bil je strog, oster oče, ki je zahteval od svojih otrok pred vsem brezpogojne pokorščine . . . Ko sta dovršila Josip in Minka razrede ljudske šole, poslal je sina na srednje šole, hčerko pa v Uršulinski zavod. In tako so minevala leta in leta . . . Josip je šel na realko ter jo dovršil z odličnim uspehom. Postal je velik, lep, ponosen mladenič, katerega srce je iskreno gorelo za domovino . . . Rad bi bil šel sedaj na Dunaj na tehniško visoko šolo, a udati se je moral očetovi volji, ki je zahteval, da se vpiše na dunajski trgovski akademiji. Težko se je uklonil očetovemu ukazu, saj ga je gnalo za drugim poklicem, a navadil se je pokorščine in se udal želji očetovi. Šel je torej na Dunaj, zapisal se v akademijo, se marljivo učil ter temeljito pripravljal za veleizobraženega trgovca. A ni se pečal le s svojim poslom, temveč se zanimal za vse, o čemer je vsaj slutil, da more biti

kdaj v korist njemu in v čast domovinsko. Vsega se je skušal naučiti, vse znati in razumeti, vedoč, da zahteva mali narod slovenski od maloštevilnih svojih vodnikov, da vedo vse, da so povsod doma, vedno za vse porabni . . . Splošno, ne samo korenito strokovno izobražbo si je nabiral nekaj let neumorno. Zlasti pa je bil preverjen, da je silno potrebno Slovencem, da se čim bolje seznanijo s kulturo in politiko drugih slovanskih narodov. Vedel in videl je, da se nam povsod vriva nemštvo, da se nemška ali laška govornica, nemški nazori, nemški običaji, nemško ali laško slovstvo, nemška umetnost še vedno šopirijo med našim razumništvom. Zato pa si je mislil: Proč z nemštvom in lahonstvom! Bodimo v tem oziru najhujši radikalci, najstrastnejši fanatiki! — Bodočnost je slovanska. Duh slovanskih bratov bodi tudi naš, — njihova kultura, njihovo politično stremljenje bodi i naša last! Zavedajmo se in širimo bolj in bolj med vse narodove sloje ponosno zavest, da smo nadarjen ud največje narodne veje na svetu, da imajo Slovani preslavno zgodovino, veliko umetnost, krasno slovstvo, najmogočnejše vladarje, najuglednejše učenjake in politike! — Zavedajmo se tega, da trepetava ves svet pred močjo slovansko in da se, če tudi nehoté, klanja geniju slovanstva celó oholi German, ki se — bajè — „ne boji nikogar razen Boga!“ — Bodimo Slovani (— ne pa partikularistični domisljajci! —) z dušo in s telesom; trudimo se za kulturni in gmotni napredek in končno avtonomijo svojega naroda ter skrbimo za svojo vsestransko, najširšo omiko v blaginjo in slavo domovini!

To so bili nazori mladega akademika Kresa in po njih se je tudi ravnal . . . Porabivši vsako minuto, dokončal je svoje velikošolske uke odlično ter se vrnil v očetovo hišo kot navdušen in temeljito izobražen mladenič. Oče ga je takoj vpeljal v svojo trgovino ter bil kmalu ponosen na sinovo znanje.

Josip pa se ni brigal véstno le za očetovo veliko trgovino, ampak se lotil takoj tudi društvenega življenja v Taboru.

Stara čitalnica je bila vsled nespretnosti njenih voditeljev popolnoma propadla. Boljši sloji so se ji povsem odtegnili. Njeno premoženje je bilo v neredu, njena knjižnica razmetana in razgubljena.

Čitalnice se je zavzel torej Kres najprej. Združivši se z nekaterimi udi, zahteval je, da se skliče občni zbor. Na zboru je razkril vse odboro ve in društvene zanikarnosti ter pozval društvenike, naj si izvolijo nov, spretnejši in delavnejši odbor. In tako se je zgodilo. Predsednikom je bil izvoljen ugleden meščan, tajništvo je prevzel Kres sam, blagajništvo pa uradnik Kočevar. Ti trije — na čelu seveda vedno Kres — so uravnali najprej društveno premoženje, poiskali lepšo in večjo sobo, katero so dali primerno poslikati, in uredili knjižnico, kateri jo podaril Kres nekoliko sto knjig in zvezkov iz svoje knjižnice. Kres je nakupil društvu iz svojega žepa tudi nekaj slovanskih slik, veliko zrcalo in elegantno svetilko. Kmalu nato si je po Kresovem navodilu društvo kupilo še čedno pohištvo. Društvena soba je postala tako dostojna najboljše družbe. Vsled živahne agitacije Kresove in Kočevarjeve je kmalu izginilo upiranje boljših krogov proti društvu. Udje — moški in ženski — so se množili; vsi so bili složni. — Tja na zimo pa je pozval Kres vse mlajše ude, gospodične in gospode, ter jim predlagal, naj ustanové pevski zbor. Ta predlog so vzprejeli z navdušenjem. Takoj se je oglasilo zadostno število pevk in pevcev. Kočevar, sam izboren pevec, pa je požrtvovalno prevzel pevovodstvo. Kres in Kočevar sta izbrala pesmi in pisala cele noči note. Sčasoma sta naučila tega mučnega dela tudi nekoliko pevcev, rokodelcev in trgovskih pomočnikov, ki so jima pomagali. In mešani zbor je na veliko veselje Kočevarjevo kmalu veselo in navdušeno popeval lepe slovenske narodne pesni.

O Svečnici pa je priredila Taborska čitalnica pri „Novem svetu“ po dolgem premoru zopet veliko veselico s koncertom, dramatično predstavo in plesom. Ves Tabor je bil po koncu. Pevke so nastopile v narodnem krilu s pečo in pasom, pevci pa v surkah. Pri dramatični predstavi so igrali Kres, njegova sestra

Minka, Kočevar in nekoliko pevcev in pevk. Uspeh koncerta, igre in plesa je bil za Tabor naravnost sijajen. Tako se niso še nikdar zabavali in toliko navdušenih, domoljubnih besed niso še nikoli čuli ko tistega večera iz ust mladega Kresa . . . Tako so govorili ljudje še nekoliko mesecev pozneje . . .

A Kres še ni miroval. Ustanovil je poleg stalnega mešanega zbora še tamburaški in dramatični klub ter s tem zanesel novo življenje v zaspani Tabor. Uradnik Kočevar pa je bil povsod Kresov oproda, podpirajoč ga z besedo in dejanjem. O počitnicah se jima je pridružil še medicinec Orožen . . .

V Taboru so imeli ondotni Nemci in nemškutarji v zvezi z nekaterimi okoličanskimi somišljeniki svoj nepolitični „Leseverein“. V društvu je bilo, žal, tudi nekaj slovenskih rodbin, ki so si domišljale, da je za nje čitalnica preveč preprosta, da je za nje družba rokodelcev, obrtnikov in delavcev onečešujoča, da je nemška družčina in nemško kramljanje jedino resnično *nobel*.

Tega „Lesevereina“ sta se Kres in Kočevar, jedva da sta imela z veselico prvi uspeh, lotila z zvijačno odločnostjo. Ker sta vsled pravil mogla postati uda „Lesevereina“, vstopila sta in za njima polagoma vsi čitalnični pevci in vse pevke. Nekaj mesecev so mirovali ter se veselo zabavali med seboj in z Nemci. Ko pa je prišel dan občnega zbora, volili so Slovenci in Slovenke — po navodu Kresa — le slovenske odbor-nike. Slovenski udje so imeli dvojno večino, zato so zmagali na vsi progi. Nasprotniki so se togotili in izstopili . . . Teden zatem so — zopet po Kresovem navodu — izstopili še čitalničarji in odbor je ostal sam. Pri prvi odborovi seji so torej sklenili, da se „Leseverein“ razpusti in da pripade vse njegovo premoženje, zneseno itak skoro le iz domačih in izdajalskih žepov, narodni čitalnici. Tako se je tudi izvršilo. „Leseverein“ je poginil za vselej, čitalnica pa se je okrepila . . .

V Taboru je izhajal tedaj tednik „Slovenski Branšk“. Program njegov je bil program narodne stranke. Širil, utrjeval in branil ga je vedno odločno in uspešno. Ker pa je bil v uredništvu le jeden pisa-

telj, kateri je moral list spisovati, sestavljati in popravljati, kar je bilo za jedno moč dela preveč, vrinila se je v „Braník“ marsikatera nepravilnost, nedoslednost in površnost. Pritožbe so bile redne radi tega, in vendar se ni moglo očitati uredniku — zavarovalnemu uradniku Vitavšku —, da bi bil nemaren. Le pomoči mu je bilo treba... Ker je bil Kresov oče tudi med delničarji lista, prevzel je Josip očetov delež ter postal tako listov založnik. Pri prvi veliki skupščini delničarjev „Branška“ in njegove „Tiskarne“ je prevzel Kres prostovoljno listovo vodstvo in blagajnico tiskarne.

Odtlej pa je bil „Slovenski Branšk“ vrlc uredovan, najbolje poučen in bogato založen list; tiskarna pa je imela največji red...

In minevala so leta... Kres je bil duša vsemu društvenemu življenju; zato pa ga je ljubilo in spoštovalo vse. Dasi je bil še mlad, imela je njegova beseda veljavo, kakor da bi jo govoril sivolas, izkušen starec, [njegovi članki v „Branšku“ so bili narodu — politična dogma.] Vsled njegovih naporov se je zjedini-
nilo meščanstvo v lepo uspevajoči čitalnici, — njegova zasluga je bila, da je vladala v Taboru in okolici nekaka narodna disciplina.

V očigled tej slogi in disciplini pa je bilo možno, da je zmagal slovenski državnozborski kandidat Dolžan.

V.

Kres je prešel že petorico soban in še vedno ni našel žive duše. Spodaj mu je povedala kuharica, da je gospod v pisarnici, v predilnici, da pa sta doma Melanija in teta Ana. Naj se torej potruži v prvo nadstropje.

Končno je dospel Kres do vrat, za katerimi je čul nekako šumenje. Rahlo je potrkal, a odzval se mu je preplašen Melanijin vzklik, zatem pa je začul besede:

„Gospod Kres — oh, kako ste me prestrašili! — prosim, samo malo potrpite — takoj bom gotova.“

Nato pa tiho, koketno hihitanje.

„O, Vi zaspanka!“ jo je kregal Kres, stoječ pred vrati. „Jednajst je že odbila, — moja ljubezniva prijateljica pa še ni oblečena.“

„Motite se, gospod, jako motite!“ se mu je odzvala Melanija, tekajoča semtertja po svoji sobici. „Veliko krivico mi delate. Vstala sem že ob sedmih — saj nisem mogla mirno spati: sanje so me mučile vso noč . . .“

„Ali res? — Glejte, tudi jaz nisem mogel spati in tudi mene so motile sanje,“ je priteknil naglo Kres.

„Zato pa sem danes tako prečuta in utrujena!“ je pripovedovala Melanija dalje ter se hitela oblačiti. „Veste, taka sem, kakor da nisem tri dni zatisnila očesa . . . bleda, grda . . . ah!“

„Ah, ah, kolika nesreča!“ se je šaljivo rogal Kres. „Vzprejmite skozi ključavnico moje najiskrenejše sožalje, gospodična!“

„Le norčujte se, porednež, iz svoje žrtve . . . to je pač najbolj vredno moške trdosrčnosti!“

„Moje žrtve!? — Moje trdosrčnosti!?“ se je glasno čudil Kres. „Kaj li natvezujete nedolžnemu človeku, gospodična, s toliko smelostjo?“

„Da, da, samo Vi ste krivi, da sem danes kakor smrt in da . . .“

„ . . . in da še sedaj niste oblečena? Ha, ha!“

„ . . . in da se moram preoblačiti že dopoldne. Zakaj pa ste sinoči tako lepo govorili, da se nisem mogla ločiti od Vaše družbe! — Pomislite, da sem jedva ob štirih zatisnila oči!“

„Žal mi je, silno žal, da sem kriv!“ je govoril Kres z rahlo ironijo. „Samo tri ure ste spala . . . oh, Vi ubožica! Prisegam Vam, da ne bom nikoli več . . .“

„Tiho, tiho! . . . take prisege ne maram; ne vzprejemem je . . . saj Vas vendar tako rada poslušam, kadar govorite o drági domovini, o ljubljennem narodu, o njegovih križih in potrebah, o našem slovstvu, naši umetnosti, pa o kulturi naših slovanskih bratov tam gori na severu in tam doli na jugu! — O tem mi je pač najljubši razgovor in o tem sem čitala ter se učila največ . . . Tako . . . dobro jutro!“

Odprla je vrata ter mu takoj ponudila desnico.

Kres pa je onemel. Melanija se mu je zdela danes še krasnejša, še čarobnejša. Velike modre oči so se ji svetile danes z nekim posebnim bleskom, z nekim tajnim, sanjaviim izrazom; — njene male, polne ustnice so bile napete ter rdeče nalik sočnati češnji in malo blede obrazek z rahlo rožnatonadahnenimi lici se mu je zdel neznansko ljubeč. Kiti sta ji viseli preko hrbta tjâ doli do vznesenih bokov. Oblečena je bila v čisto belo, gladko, le malo s čipkami garnirano toaleta.

Občudujé je gledal Kres v Melanijin zarni obrazek ter se divil njenemu kipnemu stasu.

„Kako si krasna, kako si dražestna!“ si je mislil. Ona pa je brala to misel iz njegovih oči ter živo zardela, ko ji je prijel ročico, stisnil jo molčé, pa jo poliskovo pritisnil na usta . . .

V tistem hipu pa je stopila v sobo Dolžanova sestra Ana, majhna in suhljata ženska. Pozdravila je Kresa, pa ljubeznivo pobožala Melanijo po licih.

„Vidiš no,“ je dejala, „da je bilo prav, ko si me slušala ter se preoblekla . . . Zdaj si zopet lepa.“

„Ali — tetka! Kaj govoriš!“ jo je karala sramujoča se Melanija.

„Samo resnico, golobče moje! Tudi prej sem govorila resnico, ko sem ti dejala, da si grda v onem krilu.“

„Pa kje je Dore?“ je vprašala Melanija, hoteča se iznebiti velike zadrege, v katero jo je spravilo Kresovo vedenje in tetina opazka.

„V predilnici. Danes je sobota — drevi se izplačajo delavci in delavke, zato pregleduje knjige . . .“

„Pojdiva ga posetit!“ je dejala Melanija. „V predilnici še nisem bila.“

In šla sta.

Predilnica je stala dober streljaj za hišo. Tvorница je bila obširen kompleks poslopij, ob katerih je tekel na jedni strani močen potok. Jedva sta se približala tvornici, začula sta zamolklo bobnenje, ropotanje in grmenje strojev, sikanje para in šumenje vode.

Na obširnem dvorišču so nalagali nekateri delavci velikanske zavoje volne na vozove. .

Ko sta prišla Melanija in Kres mimo njih, odkrili so se in pozdravili ju vsi.

„Dobro jutro!“ je odzdravil Kres ter se takisto odkril. „Ali se ti je že zacelila roka, Martin?“ je vprašal jednega delavcev.

„Hvala za vprašanje, gospod!“ je odgovoril delavec, mlad, postaven fant. „Tri dni že lahko delam.“

„No, hvala Bogu, da ni bila nesreča večja. — Kaj pa tvoja mati, Matej? Kako ji je?“

„Hvala, — bolje; — zdravnik je dejal, da ni več v nevarnosti,“ je odgovoril drugi delavec.

„Veseli me — mati je največji zaklad otrok —; pozdravi jo, Matej, v mojem imenu!“

„Bom, bom, hvala, gospod!“ —

In šla sta dalje. Iz jednih vrat je pripelo rdečelično, krepko kmetsko dekle. Ko je zagledala pred seboj najedenkrat Melanijo in Kresa, je obmolknila in sramujoča se tiho dela: „Dober dan!“ Potem je hotela brzo oditi. Kres pa jo je ustavil.

„No, no, Franica, le poj, le poj — kaj se boš onegavila! — saj imaš povoda dovolj! Nevesta si, — vem.“

„Vi veste?“ — se je čudilo dekle, lica pa so ji zažarela od sreče in veselja.

„Vse vem . . . prav je, da je tako,“ je dejal Kres. „Kdaj pa bo poroka?“

„Menda v nedeljo čez jeden mesec . . . Vse je že v redu.“

„Dobro . . . čestitam . . . pa nikar ne pozabi, povabiti me vsaj na pojedino . . . sicer pridem sam oglarit.“

„Ne bo treba, gospod!“ se je smejala dekle. „Gotovo Vas povabimo, če boste hoteli priti.“

„Glej jo, seveda pridem! . . . če bo pustil tvoj Tone, zapleševa jo parkrat, da bo vse gledalo!“

Dekle se je glasno smejala in pozdravivši ju zopet odhitelo.

„Pridna in poštena delavka je Kastelčeva Franica,“ je pravil Kres Melaniji. „In vrla pevka naše čitalnice! — Zagorjanovega Toneta, gostilničarjevega sina, ki je tudi čitalničar, je ljubila že tri leta skoro

brez upa, da se kdaj vzameta. Stari Zagorjan namreč ni maral uboge delavke za sneho. Sin njegov naj si poišče bogate meščanke, — to je vedno želel. No, Tone je ostal značajan. Pred polletom pa je umrl Zagorjan, — zadela ga je kap, — in Tone je postal samostojen. Vzela se bosta torej. Franica bi lahko že pustila to svojo službo, dokler se ne poroči; a postajati, lenariti noče . . . pridna delavna punica je . . . Bog jima daj srečen zakon! —

V tem sta prišla do tvorniške pisarnice. Dolžan ju je vzprejel sredi čveterice uradnikov.

Prišel jima je takoj nasproti, ljubeznivo ju popozdravil ter tožil, da ima silno veliko opravka.

„O, nisva te hotela motiti!“ je dejala hitro Melanija. „Hočem si samo ogledati tovarno, katere še nisem videla.“

„Dobro, dobro, — le oglej si jo — zanimala te bo gotovo. Boljšega vodnika ti pač ni treba, nego je Kres; on je v tovarni kakor doma.“

„Ne govori vendar toliko, dragi prijatelj,“ se je smejal Kres; „saj se sliši iz tvojega dobrikanja le nujna želja, da se naju čim prej iznebiš. Ha, ha!“

„Tako je — kaj bi pa tajil! Ha, ha! — Le pojdita torej — mudi se tako že, da si ogledata dopoldne vse vsaj površno. — Torej do svidenja!“

Kres je vodil sam Melanijo. Znani so mu bili vsi vhodi in prehodi, vedel je po vrsti za vse dvorane. Ko sta vstopila, zadonelo jima je na uho grmeče bobnenje in ropotanje strojev, čistečih sirovi bombaž, obdala ju je gorka soparica, začutila sta vonj olja in petroleja. Ogledala sta si za vrstjo vse stroje, od onega, ki je delal le sirovo, do onega, ki je plel najfinejša vlakna. Melanija se ni mogla načuditi nerazumljivi točnosti in umetnosti strojevih del.

„Zdi se mi, kakor bi imeli stroji pamet — dušo,“ je dejala. „Glejte, prav natanko morem šteti jedna — dve — tri — štiri, da se premakne tale priprava, da se razpleto te le nitke, in iznova štejem jedna — dve — tri — štiri, da se priprava zopet odmakne in vlakno je spleteno . . . Kolik napredek od preprostih kmetjskih tkalnih statev do teh tako umetnih, kompli-

ciranih in natančnih strojev, ki napravijo v jedni uri več, nego v prejšnjih časih vse leto stotero tkalcev! — Zares, čudovita je moč človeškega duha, ki še ne miruje, dasi je vdihnil že mrtvemu, težkemu železu življenje, gibčnost, umetelnost!“

„Da, človeški duh je nenasičen, neumoren, vedno napredka željan,“ je pritrdil Kres. „Izumil je stroje, o katerih se prejšnjim rodovom še sanjalo ni, priprave, kakršnih si ni mogel izmisliti niti fantastični genij Julesa Verna. ‚Rokodelstvo‘ bode kmalu le slovarska beseda, saj stroji opravljajo skoro že vse, kar so delale prej človeške roke“ . . .

In hodila sta iz dvorane v dvorano, iz prvega nadstropja sta šla v drugo, odondod pa še v podzemlje, kjer so kurili za stroje.

Delavci in delavke so ju uljudno pozdravljali. Kres je nagovoril pogostoma tega in ono, vpraševal, šalil se in dražil ž njimi. In delavci so jima prosto-voljno razkladali delo pri svojih strojih, opozarjali ju na to in ono ter se zopet prijazno poslavljali od njiju . . .

Ko pa sta se vračala domov, izpregovorila je Melanija:

„Če bi občevala vsa inteligenca tako, kakor občujete Vi z delavcem, izginila bi vsaj polovica one mržnje, vsaj polovica onih sovražnih predsodkov med delavci o naduti mogočni buržoaziji!“

„Menite, gospodična?“ — Morda imate prav . . . Ne mislite pa, da občujem z delavcem prijazno le zato, da je tudi on tak nasproti meni! To bi bilo sebično, neiskreno. — Moje občevanje z delavcem izvira le iz srčnega globokega prepričanja, da so nezmisel stanovske kaste, da je občekvarno tisto umetno gojenje aristokratskega čustvovanja med meščanstvom, ki se smatra višjim, boljšim ter privilegiranim za razne dobrote, užitke in pravice, katerih naj bi delavec ne smel poznati. Moja prijaznost z delavcem je gola posledica nazora, da so vsi ljudje pred Bogom in vestjo jednake vrednosti! —

„Verujte mi, da sem imel iz početka s temi svojimi nazori med našimi neslavnimi Taboriti prav

težko stališče. Moja želja je bila n. pr., da bodi naša čitalnica zares narodna hiša, ne pa zabavišče samo nekaterih meščanov. Želel sem, da bodi čitalnica prostor, kjer se goji lepa pesem, lepa godba in lepa igra v korist in veselje vsakega, ki čuti s slovenskim srcem. Temu pa se je upiral marsikdò.

„Moj Bog, jaz naj plešem s fabriškim delavcem?!“ se je branila gospa zdravnica, katera je — mimogredé bodi povedano — hči kmetских roditeljev.

„Milostiva“, sem jo tolažil, „uverjam Vas, da ne bo fabriški delavec prav nič smrdel po olju in petroleju; da ne boste čutili prav nič njegovih raskavih rok, zakaj nosil bo rokavice, in tudi na njega višnjevo bluzo boste povsem pozabila, ko pride po Vas v salonski, črni sukni in beli kravati. Verujte mi, milostiva, da je možno s poštenim in marljivim delavcem ravno tako, ali pa še pametneje govoriti, kakor z marsikaterimi gospodiči s frakom in nanosnikom, ali pa z gospodi v dvobarvanem suknu z zlatimi zvezdicami na ovratku! Delavec ume baš tako plesati, kakor naši inteligentni gospodje in baš tako lepo se Vam zahvali za skazano mu čast; — da, njegova zahvala bo celò iskrenejša in pristrčnejša!“

Tako sem ji govoril.

„A moje hčerke, moji sinovi vendar ne morejo v tako mešano družbo!“ se je togotil zopet gospod svetnik. „Moje hčerke vendar ne morejo plesati s krojači, z zidarji, čevljarji . . .!“

„Gospod svetnik“, sem mu dejal, „kakor jim drago! — Zagotavljam Vas pa, da imajo vstop v čitalnico samo poštenjaki, naj si bodo ti potem iz meščanskih, delavskih ali kakih drugih krogov. Porok sem Vam tudi, da bodo vsi dostojno oblečeni in da se bodo vsi dostojno vedli. Ako Vam to zadostuje, me bo prav zelo veselilo, če bom mogel pozdraviti Vašo veleocenjeno obitelj v naši čitalnici.“

„Nekaj časa so se še upirali, končno pa je le premagala željnost po plesu in zabavi vse predsodke, in prišli so polagoma vsi in vse. In reči smem, da ni bilo nikomur žal . . . Odbor pazi strogo na red in

na vsako malenkost, ki bi mogla koga žaliti. Tako pa se ni pripetila doslej še nobena pomembna nepri-
lika... Gospodične hčerke svetnikove se z navdušenjem
vrte po zibajočih se akordih ob strani vztrajnih ple-
savcev-rokodelcev, gospod zdravnik, odvetnik, uradnik,
profesor in učitelj pa se takisto z vnemo sučejo z
brhkimi delavkami. Razločka — vsaj navidezno — ni
nobenega.

Tako je govoril Kres Melaniji, ki ga je zvesto
poslušala.

211
"V Trstu bi rekli Vašim nazorom, da so socija-
listični; — jaz pa se strinjam povsem ž njimi, zato
jim morem nadeti le naslov — pravice", je dejala
ona... Potem sta se poslovila.

Stopajoča navzgor pa je srečala Melanija svojo teto.

"No, kako ti ugaja gospod Kres?" jo je vprašala
Ana. "Lep, pameten mož, kaj ne?"

"Posebno pa plemenit in pravicoljuben mož,
kakršnega sicer ne poznam," ji je odgovorila Melanija.

Teta jo je začudeno pogledala, pa dejala: "Da,
da, posebno pravicoljuben in plemenit mož... lep
značaj, Melanija, lep značaj je Kres, da, da..."

VI.

V postranski sobici gostilne pri "Novem svetu"
sta sedela zvečer pri poliču vina dva gosta: uradnik
Kočevar in doktorand zdravilstva Orožen.

"Po kaj pa je pravzaprav prišla gospodična
Melanija k fabriškim? je vprašal baš doktorand.

Melaniji je pred letom umrla mati... ostala je
sama z očetom. Stari Dolžan v Trstu ima velikansko,
krasno zidano hišo — palačo! — sredi korza. Bankir
je. — Melanija je samevala dolgo časa ter se dolgo-
časila; saj sorodstva v Trstu nima... oče pa je že
siv, astmatičen starec, ki ždi ves dan v svoji pisarni.
Dekle si je torej prav gorko zaželelo, priti zopet med
ljudi... Hm, jedva dvajset let šteje menda. — Za to
je zvedel Dolžan ter jo povabil v Tabor, kjer še ni

bila in kjer ostane, kolikor časa se ji ljubi. Teta Ana jo ima rada, kakor bi bila njena hči, in Dolžan je takisto ponosen in sila ljubezniv s svojo sestrično“.

„Vraga . . . veš kaj — lepa je pa res; zato pa se Kresu prav nič ne čudim; — no, saj se menda ne motim?“ je ugibal počasi Orožen in sukaj kupico med prsti.

„Kaj pa misliš?“

„Hm, kaj naj mislim! — To, o čemer že ves Tabor govori in sklepa: rada se vidita“.

„Tudi meni se že nekaj časa isto dozdeva. Že precej tednov — odkar je ta rdečelaska tu — ga ni skoro prav nič v družbo; če se pa oglasiš pri fabriških, gotovo ga dobiš ondi z Melanijo“.

„Morda se pa res kaj splete“, je ugibal dalje doktorand. „Presneto, Kres nima slabega okusa . . . Če jo dobi, zadene kar dve muhi hkrati: lepo dražestno ženo, pa cel kup kron.“

„Da, res je . . . No, Melanija pa ni le krasna in imovita, temveč tudi jako izobražena deva. Ž njo se moreš meniti o vsem in vsakem . . . povsod je doma. Slovstvo naše ti pozna do pičice natanko . . . nijedno važnejše delo ji ni tuje, nijeden znamenitejši pisatelj ji ni neznan. A ne samo našo, tudi francosko in italijansko književnost pozna temeljito . . . Maupassant, Daudet, Bourget, Castelnovo, Barilli, in Ada Negri so ji najpriljubnejši. Zgodovina in prirodoslovje sta ji jako prijeten studij; kar pa je najbolj nenavadno: Vse bere. Zato pa ima naravnost moško trezne nazore.“

„Take žene bi si pač vsakdo želel!“ je pristavil Orožen. „Žena bodi soprogu tudi prijateljica, tovarišica, ne pa le ljubica in mati njegovih otrok.“ — Eh, nevedne ženske ne bi maral, če bi bila pozlačena!“

„Melanija je tudi izborna pianistinja in glas ti ima . . . ah, rečem ti: prava krasota! — Zares cela umetnica je; pri tem je pa vendar tako prijazna, ponižna in preprosta . . . Sedaj pa menda nekaj slika . . . tako mi je vsaj skrivnostno namignila teta Ana, ko sem se zadnjič čudil, zakaj so postavili klavir iz Melanijine sobe v sosednjo.“

„Torej zadene Kres res celo terno ž njo. Jaz mu jo prav prijateljski privoščim! — Toda — tako lepo dekle — v Trstu živeče — bankirjeva hči . . . morda ljubi že koga drugega, — vruga, to bi pa ne bilo prijetno . . . Kres je strašno koleričnega temperamenta!“

„Kolikor znam jaz človeškega dušeslovja in kolikor znam jaz brati iz oči in z obraza, se menda prav nič ne motim, če trdim, da Melanija še ni ljubila resno . . . In če je tako, se ni treba bati Kresu nobenega tekmeča, saj on je . . .“

„Čuj, čuj, prijatelj,“ ustavil ga je sredi besede Orožen, — „česa sem se spomnil! Kaj pa tale pl. Braunseiss? — Že parkrat sem ga naletel pri Dolžanu, kjer je nosljal ter razbijal svoje kosarniške dovtipe ter se grohotal in drl, da sem se bal, da se udere strop nad menoj. Ta karikatura tudi nekam sili in lazi za Melanijo . . . Strašno sladko ji govori . . . dobrika se ji na vse mogoče načine . . . pa cvetic ji je že nanosil, da bi jih bile vse Kresove krave site!“

„Ha, ha, tega se pač ni treba bati Kresu . . . Melanija pa je tudi toliko pametna, da ne bo gledala le na uniformo in sabljo. — Tudi jaz sem se sešel že parkrat s tem postavačem v Melanijini družbi. Strašno je nadležen, bedast, pri tem pa vendar grozovito domišljav. — Zadnjič je nama hotel po vsi sili obračati note, ko sva igrala z Melanijo čveteroročno Dvořakove ‚Slovanske plese‘, dasi ne pozna niti jedne note in dasi ima vsak pudel več posluha nego gospod Edvard pl. Braunseiss. — No, Melanija mu tudi pri vsaki priliki dovolj umljivo pokaže, da ji je zoprn. Če je res zaljubljen v njo, oziroma v njene novce, ga bo že prav kmalu minulo.“

„Da bi se le vse prav dobro izvršilo!“ je vzdihnil Orožen. „Na zdravje gospodični Melaniji in Kresu . . . živela!“

In prijatelja sta trčila s kupicama ter izpila vse vino.

Potem pa sta poklicala Potokarja, plačala, oblekla ogrtače ter šla. Ko sta stopila na ulico, je svetila luna s polnim svitom raz vedro nebo. Ulice so bile svetle, kakor opoldne. Nikogar ni bilo videti. Skozi zastrta

okna pa so prodirale luči domačih svetilk. Meščani so bili vsi lepo doma.

Ko pa sta prišla do Dolžanove hiše, je začulo tanko Kočevarjevo uho glasbo.

„Pst! — čuj, Melanija igra!“ je dejal takoj ves navdušen „Na oni strani — proti vrtu so . . . pojdiva tjà, da slišiva!“

Naglo sta zavila okoli ogla, stopila na tovarniško dvorišče, prehodila mali vrtec ter obstala. Okno v prvem nadstropju je bilo na stežaj odprto. Melanija je pela in igrala.

Prijatelja sta stala nepremično pod oknom. Le Kočevar je pokimal časih energično z glavo v priznanje, časih pa mu je ušel vzdih: „Krasno — divno!“

Končno pa je igranje prestalo. Od zgoraj sta začula govorico; takoj na to pa so zopet zadoneli polni, mogočni akordi klavirja, njim pa se je pridružilo dvoje moških grl, ki sta peli na pol glasno:

„Luna sije,
Kladvo bije
Trudne, pozne ure že;
Pred neznanne
Srčne rane
Meni spati ne puste.“

Prijatelja sta spoznala takoj Kresov in Dolžanov glas.

„Pomagajva še midva!“ je dejal tedaj Kočevar, in naša krasna pesem je donela četveroglasno tjà v svetlo noč:

„Ti si kriva,
Ljubezniva,
Deklica neusmiljena;
Ti me raniš,
Ti mi braniš,
Da ne morem spat' doma“ . . .

In prepeli so vso pesem čustveno, navdušeno.

Ko pa so se poizgubili zadnji akordi v zrak, je prihitela k oknu Melanija s Kresom in Dolžanom ter vzkliknila: „Ah, to je bila lepa in prav originalna podoknica, gospoda! Hvala vama . . . pri prvi priliki se pokažem v čitalnici s svojim imenitnim kvartetom.“

Ha, ha! — To je ideja, kaj, gospod Kres? Ha, ha! — Pa pojdiva vendar gor, gospoda!“

„Ne — hvala, gospica,“ se je odzval Kočevar. „Prepozno je že nocoj . . . pa poskusimo še drugo pot!“

„Torej jutri . . . pa prav gotovo!“ je odgovorila Melanija. „Le še jutri je možno, zakaj — kakor veste — že jutri ponoči se mora odpeljati Dore na Dunaj v parlament.“

„Da, torej jutri prav gotovo, gospica!“ je odvrnil Orožen. „Lahko noč! . . . Sluga!“

„Lahko noč! . . . Sluga!“ sta se odzvala Melanija in Dolžan.

„Počakajta! — Takoj pridem,“ je dejal tedaj Kres.

Kmalu nato je prišel. Zavratnik si je privihal navzgor, klobuk pa je pomeknil na oči.

Nekaj časa so hodili molčé. Zdajci se ustavi Kres ter reče z vznemirjenim glasom: „Kočevar — Orožen, vidva sta mi najboljša prijatelja; — recita, povejta mi resnico: — se li tudi vama zdi gospica Melanija blago, plemenito, pošteno dekle? — Govorita, povejta mi, kaj mislita . . . zakaj jaz se bojim . . . saj vesta, vse vesta!“

„Prijatelj moj, duša draga, ne boj se! — Nisi slep, ker ljubiš. Melanija je lepo, veleizobraženo in plemenito dekle, kakršno ti moreva le želeti za združico,“ je dejal Kočevar.

„Hvala vama,“ je odgovoril Kres, in zopet so šli dalje. Silna vznemirjenost se je kazala iz vsakega Kresovega gibljaja.

Prišli so do Kresove hiše.

„Jutri torej se odloči moja usoda,“ je dejal tedaj zopet Kres, glas pa se mu je tresel. „Temna, grozna slutnja me sviri, naj ne storim tega, — nerazumen glas mi kliče: ‚To bo tvoja nesreča — tvoj pogin!‘ — Jaz pa mu ne morem verovati, — jaz pa moram poslušati le glas svojega srca . . . Prijatelja, da bi vsaj vama mogel povedati vse . . . vse, pa ne morem . . . Morda jutri!“

„Umiri se, Kres, umiri!“ ga je tolažil Kočevar. „Ne morem te razumeti. Vsekdar si bil pogumen in odločen, cel mož, sedaj pa najedenkrat . . .“

„Sedaj pa javkam ter se tresem nalik nezrelemu sentimentalnemu gimnazijalcu, ki se pripravlja razodeti svojo ljubezen izvoljeni srčni kraljici! Ha, ha! Prav imaš . . . toda pomagati si ne morem.“

„Amice, zaupaj malo i mojemu očesu, ki vidi bistro in ostro kakor sokol!“ je izpregovoril še Orožen, položivši mu desnico na ramo. „Moje oko pa je zapazilo i v Melanijinem očesu, ko se je upiralo vate, neki tajen, a žarek plamenček, katerega morem smatrati le za pristen odsev nekega čuta, kateremu se pravi . . . ljubezen! — amice, ljubezen! — Torej pogum! Sreča te išče, um ti je dan, našel jo bodeš, če nisi zaspan! — Pa dobro spi! — Lahko noč!“

„Lahko noč!“

Stisnili so si roke ter se razšli. Duše pa so jim bile nemirne . . .

VII.

„Josip! — sèm pojdi!“

Bil je očetov glas, ki je klical Kresa, ko je hotel baš zapreti za seboj vrata svoje sobe.

Takoj je šel k očetu, v njegovo sobo.

Stari Kres je sedel v komodnem naslanjaču pred veliko pisalno mizo z različnimi policami in predalčki. Pred seboj je imel kup popirjev.

„Dober večer, oče! — Kaj bi radi? — Mislil sem, da že spite.“

„Semkajle sedi, pa poslušaj me! — Kje si bil? — Pri Dolžanu zopet, sevé, sevé . . . No, čudno, da ti ugaja tako njegova družba; — meni pa je zoprna. Zakaj? — Ne vem. A zdi se mi, da ta Dolžan ni iskren, da ni odkritosrčen človek . . . veš, zdi se mi, da je hinavec in pri vsi svoji narodni politiki le sebičen trgovec . . . No, no, nič zato . . . saj se morda motim, Bog daj! Če pa imam prav, maščevala se bo njegova neznačajnost le nad teboj . . . da, le nad teboj, pa nad stransko. — No, no, le tiho bodi, saj vem, vse vem, kaj mi hočeš reči! Jeden izmed naju ima gotovo prav. Da bi le jaz ne imel!“

Starec je povlekel nekolikrat iz svoje pipe ter porinil kvišku svoje naočnike, ki so mu viseli doslej na koncu nosa.

„Zdaj me pa poslušaj, Josip, kaj ti imam povedati!“ je začel zopet stari trgovec ter vzel popisano polo popirja v roko. „Šesto leto že teče h koncu, odkar delaš v moji trgovini. Prav zadovoljen sem s teboj. Vidim, da imaš veselje in razum, pa tudi spretnost za ta stan. Zato mi ni prav nič žal, da sem te kot nevednega mladeniča skoro primoral v trgovsko akademijo. Tebi menda pa tudi ne, kaj?“

„Gotovo ne, oče!“

„No, dobro. V teh šestih letih si si vzel jedva dve tretjini svojega zaslužka . . . no, potreboval ravno nisi . . . doma si imel vsega, kar si hotel. No, zaslužno pa imaš venderle, da veš . . . Ker pa nosim že šest križev na hrbtu in se mi lahko vsak hip pripeti kaj takega kakor Zagorjanu, naredil sem danes svojo oporoko.

„Zagorjanove smrti se Vam pač ni bati, oče!“ ga je miril Josip. „Saj ste vender suhljat in žilav . . . dà, naša mati . . . tej bi se prej zgodilo kaj sličnega . . . Bog nas varuj!“

„No, no, morda imaš prav. Toda red mi je venderle še najljubši . . . čim prej, tem bolje . . . jedenkrat itak mora biti! — Mati je sama svoja gospodinja . . . saj veš. — Jaz pa sem takole premislil: trgovino prevzameš ti in vse posestvo; Minki izplačaš, če se ne omoži pred mojo smrtjo, trideset tisoč goldinarjev; Tinetu pa, ki naj postane, kar hoče, izplačuješ do štirindvajsetega leta mesečno po petindvajset goldinarjev; kar bo potreboval več, mu odračuniš od njegovega deleža, t. j. petnajst tisoč goldinarjev . . . Ali ti je prav? — Le povej! Ti si moj najstarejši . . . pravico imaš.“

„Dragi oče, zakaj bi mi ne bilo vse prav?! — Hvaležni Vam moramo biti otroci, družega ne.“

„Da, hvaležni . . . to je otroška dolžnost . . . pa ljubiti me morate . . . spominjati se me radi, ko me že ne bo več na svetu . . . No, no, saj sem zadovoljen z vami . . . posebno s teboj, in tako ostani še

nadalje! — To bi bilo torej v redu. Hvala Bogu! — Vendar sem pripisal še opazko za slučaj, da umrješ ti prej nego tvoj oče. Tudi to je možno . . . čudna so božja pota! — Pripišem torej nate svoto tridesetih tisoč. Tem si od danes sam gospodar. Zapustiš jih lahko komurkoli ali za karkoli . . . Tako torej. Jutri pojdem k notarju. Vse je v redu . . . Zdaj pa le pojdi! — Dobro spi! — Lahko noč, Josip!“

„Lahko noč, oče!“

Starec mu je ponudil desnico, in Josip jo je rahlo prijel. Bila je koščena, mrzla, a ljubljena očetova roka . . .

Potem sta se ločila.

Josip je šel v svojo spalnico; spati se mu nocoj ni dalo. Misli so se mu drvile za mislimi po glavi . . . V srcu pa mu je bilo sladko, gorko, pa togepolno zajedno . . .

Jutri stopi pred Melanijo . . . jutri ji pove, da jo ljubi, vroče, strastno, nepopisno ljubi, da mu brez nje ni živeti . . . Jutri ji hoče povedati brez zadržka vse — vse, kar se je vršilo in izvršilo v njegovem srcu od tistega hipa, ko ji je gledal prvič v tiste velike, modre, lepe oči . . . od tistega trenutka, ko je prvič čul njen glas, ko je prvič držal njeno malo, gladko, drobno ročico v svoji . . . jutri ji hoče priznati, da nima več mirne ure . . . da ga vleče nezadržno le k nji, da jo čuje, da jo vidi, da se je vsaj malo dotakne. — Izpovedati se ji hoče prav od srca, kako hlepi, kako hrepeni po njenih malih, polnih ustnicah . . . kako koprni le za jednim: . . . le za jednim, da jo objame in pritisne na svoje prsi ves srečen — ves blažen.

Pa odkod ta bojazen? — Ta črna slutnja, da mu rodi baš jutrašnji dan nesrečo? —

Se mu li morda odreče Melanija? — Morda ga zavrne . . . s smehom, z roganjem, z obžalovanjem? — Morda ljubi že družega? —

In očetovo čudno, nerazumljivo dozdevanje glede Dolžanove neznačajnosti . . . odkod hipno ta sum? — Če bi se ta sum obistinil — kaj potlej? — Moj Bog, saj to ni možno — saj to ni možno! — Dolžan je

resen mož, kremenit značaj, njegove besede odkrito-srčne, iskrene, iz srca prihajajoče . . .

Dolgo je slonel Kres ob oknu in premišljal in premišljal, hrepenel in se bal, tolažil se, pa zopet zdvajal . . .

Miru ni mogel najti.

Zdajci pa se je spomnil očetovih besed! „ . . . če pa ti umrješ prej nego tvoj oče . . . tudi to je možno . . . čudna so pota božje previdnosti . . . za ta slučaj ti pripišem trideset tisoč . . . zapustiš jih lahko komurkoli ali za karkoli hočeš“.

In če res umrjem? — komu li naj zapustim ta svoj imetek? —

Domovini! — Domovini! — —

Tako mu je odgovarjalo srce.

Domovina je tvoja druga mati, domovina najbolj potrebuje tudi gmotno požrtvovalnih sinov . . . nji zapiši vse, kar imaš, in tvoj dar bo nosil leta in leta . . . brez konca . . . stotoren sad. In narod te bo ljubil še dolgo dolgo po tvoji smrti ter blagoslavljal tvoj spomin. Tvoje ime pa ne izmrje nikdar . . .

Tako je razmišljal Kres; predno pa je legel, sedel je za svojo pisalno mizo ter napisal oporoko: v kateri je določil med drugimi volili zlasti sledeče,

„Glavnim dedičem svojega premoženja pa postavljam „Književno društvo“ v ta namen, da iz te dedščine založi „Josip-Kresovo ustanovo“.

Obresti „Josip-Kresove ustanove“ naj se porabljajo v izdavanje cenene zabavne in poučne ljudske knjižice, katera naj nosi v spomin moje ime in mora biti pisana v strogo národnem duhu na podlagi katoliške vere, toda v svobodomiselnem zmislu.

Vsa ta dela naj tiska „Tiskarna“ v Taboru po takrat obstoječih cenah, ureja pa „Književno društvo“.

Moj glavni dedič mora svojo dedščino imeti naloženo pri bodoči „Kmetiski posojilnici taborske okolice . . .“

Pozno je že bilo, ko je končal Kres to svoje najvažnejše pismo. Spravil je je v velik debel zavitek, katerega je zapečatil in zaklenil v najbolj skrito mizno predalce.

Potem se je razpravil, upihnil luč in legel v postelj. Dolgo je še ležal z odprtimi očmi; proti jutru pa je zadremal . . .

VIII.

„Gospica Melanija!“ —

Nič odziva.

„Gospica Melanija . . . lepo prosim!“

Žopet nič odgovora.

„Vi okrutnica! — Dobro vem, da ste tu notri . . . da se pritajujete . . . Teta mi je povedala, da ste že vse dopoldne v svoji sobici. No — torej — gospica! — Imam Vam nekaj sila, sila nujnega povedati . . . sedajle . . . takoj . . . in baš v Vaši sobici . . . nihče ne sme biti poleg . . . skrivnost je, gospica, velika skrivnost! — Prosim, gospica Melanija, lepo prosim!“

Iz sobe se je začul rahel, koketen, gličinemu hihitanju sličen smeh, — smeh, ki tako vzburja moške živce . . .

„Gospod Kres, jako zapeljivo znate prositi . . . gotovo bi Vas rada uslišala, a ne morem . . . ne smem . . . Bojim se Vas, ker . . .“

„Bojite se me, gospica?!“

„Bojim se, da bodete — hudi náme.“

„Gotovo, da ne bom . . . svojo besedo Vam zastavljam, gospica! — Samo sprejmite me v svojo sobico . . . samo za tri . . . za pet minut . . . potem pa pojdem zopet, če bodete ukazala!“

„Dobro torej, za pet minut . . . ha, ha! — a niti sekunde ne dalje . . . Samo za hipec še potrpite . . . tako . . . tako . . . sedaj pa prosim . . .!“

V ključavnici se je zavrtel ključ, vrata so se odprla in Kres je stopil v Melanijino sobo.

Melanija je stala že tik okna. Oblečena v ohlapno, jasno višnjevo matinejo s kratkimi, jedva do komolca segajočimi rokavci, ga je pozdravila z nasmehom, s katerim je skrivala svojo zadrego.

„Vi ste slikala, gospodična?“ — se je začudil Kres videč pred njo stojalo, katero je zakrival lahek, a gost zastor. Pred stolom je stal vrtljiv stol, poleg pa mizica s čopiči, paletó in palico.

„Da . . . Pa kaj mi imate nujnega povedati? Evo, jedna minuta gre h koncu.“

„Li ne smem videti Vaše slike? Še ničesar mi niste pokazala. Obljubljam Vam, de ne bom prav nič — hvalil.“

„Ne, ne . . . danes ne . . . bojim se . . . prosim, ne silite me! . . . ah, kako nehvaležni ste!“ — Bila je čudno vznemirjena.

V Kresovi glavi pa se je takoj rodila mučna, črna misel: zakaj se tako boji? — zakaj tako prosi? — kaj — koga slika?

Ljubosumnost in neka nerazumljiva bojazen, da je morda za tem zagrinjalom nekaj, česar mu ne pokaže Melanija nikdar, ker je njemu sovražno, se ga je polastila.

Kri mu je šinila v glavo in oči so mu jezno zabliskale.

„Poglej! — sicer se blamiraš.“

Tako mu je govorilo vzburkano srce. In v tem hipu je pristopil k stojalu, dvignil roko, Melanija mu je skočila nasproti, hoteča ga potisniti v stran, a zastor je že padel in Kres je zagledal strmeč — sebe samega.

Srce mu je poskočilo od veselja, roke so mu trepetale in oči so se mu smejale, ko je izpregovoril:

„Gospodična Melanija, tega nisem zaslužil.“

Melanija pa mu ni odgovorila. S sklonjeno glavo, zardela kakor makov cvet je zrla v tla, trla si roke . . . saj jo je bilo sram, — tako sram!

Tedaj pa je pristopil Kres k nji. Rahlo ji je položil levico na ramo, z desnico pa je prijel njene prstke, pa jo na pol šepetaje vprašal:

„Melanija, ali veste . . . ali vsaj slutite, kaj Vam moram povedati?“ . . .

Še bolj je sklonila glavico . . . Kres je čutil, kako se ji trese telo . . . Stisnil ji je prstke, dvignil jih, pritisnil na svoje vroče ustnice, pa vzdihnil:

„Melanija!“

In njeni prstki so se hipno razklenili, pa se zopet sklenil za Kresovim vratom . . . na prsih mu je slonela ter od veselja, sreče in blaženosti ihtela in ihtela . . .

Ko pa je dvignila kodrolaso glavico, ozrši se mu v obraz, tedaj je videl Kres najlepše oči na svetu, iskreče in krešoče se v solzah vroče ljubavi

In prijel jo je z obema rokama za glavo ter prosil:

„Melanija . . . poljub!“

Krepko ga je pritisnila nase, dvignila se na prste ter mu položila svoje male, bujne, nalik sočnati jagodi napete ustnice na njegove v dolg — dolg poljub . . .

Potem pa sta sedla na zofo . . . ničesar nista govorila . . . le gledala sta se, blaženo se nasmihala drug drugemu, stiskala si roke, dokler ni iznova začel prositi Kres:

„Melanija . . . poljub!“

In odrekla mu ga ni . . .

„Sedaj pa pojdiva k tėti in Doretu,“ je dejala končno ona.

„Da, le pojdiva jima povedat . . . dolgo sem v tem atelijeju . . . ah, glej, minulo je že davno pet minut . . . minula je že cela ura!“

„Vedela sem, da me boš prevaril, ti nasilnik!“ mu je odgovorila ona z žarkim pogledom.

In potem sta šla iskat Dolžana in teto Ano.

Ko pa preideta nekaj sob, začujeta živahen pogovor.

„Tristo bomb! — to ni kar tako. Jaz Edvard pl. Braunseiss se nisem še nikoli blamiral . . . zato se tudi sedaj ne maram . . . Previdnost je rodila največ zmag . . . in zmagati hočem, da veš, zmagati!“

„Ne branim ti . . . čestital ti bom . . . a le poprašaj jo sam . . . jaz ti ne morem prav nič pomagati,“ je govoril Dolžan.

„Dobro, torej . . . Edvard pl. Braunseiss ni strahopetnež . . . eh, zlasti pri ženskah ne! — Prsi vun, — glavo po koncu, — peto ob peto, da zazvene ostroge, — lopi po sablji, da zarožlja, — kavalirski poklon, — desnico na srce — : Gospica, Vaše krasne oči, Vaš divni glas, Vaš nebeški stas, Vaš angelski obrazek . . . ah, ah! — Edvard pl. Braunseiss Vas ljubi . . . in uspeh je bil doslej še povsod gotov. He, he, he! — Seveda, — seveda! — Korenjak sem, da mu ga nima para v garniziji, — hm! — hm! — pa moji črkici

„pl.“ — „pl.“ — vplivata očarljivo na ženske živce. He! He! — No, sedaj pa hočem postati pameten... iskren... sedaj zares ljubim, saj ona je istinito diven keberček — diven keberček! Jaz jo ljubim in spoštujem. Veruj mi, da jo res spoštujem!“

„Verjamem, verjamem!“ mu je odvrnil Dolžan. „Poskusi! Povsod si imel srečo, morda tudi tu... žal ti ne bo, saj ona je bogata, zelo bogata!“

„Da, vem, vem... natanko sem se o vsem informiral... He! he! Previdnost je rodila pač še največ zmag in koristi. Oče je bankir — blizu pol milijona ima bajè — in ona je jedinka... da, da, vem, vem... pa nikar ne misli, da mi je le za denar!... Jaz jo ljubim in spoštujem. Veruj mi, da jo res spoštujem, saj je tako krasen keberček!“

„Zlat keberček!“ moraš reči.

„Da, prav imaš... zlat keberček!“ je meketal pl. Braunseiss...

Kres in Melanija pa sta stala nepremično sredi sobe ter čula vse.

„Pojdi v svojo sobo, Melanija... sam mu grem povedat,“ je dejal Kres; lice mu je bilo blede in oči so se mu iskriale jezno. Še jedenkrat se je sklonil k nji ter jo poljubil... Melanija je odhitela trepetaje nazaj. Kres pa je potrkal na duri Dolžanove sobe.

„Naprej! — Ti si, Kres? — Pozdravljen! Baš sem mislil nate,“ ga je nagovoril Dolžan, stopivši mu nasproti.

„Prišel sem ti povedat samo najnovejšo vest izza tvojega sorodstva,“ mu je odgovoril Kres, pa kakor bi šele sedaj zapazil pl. Braunseissa dejal: „O, gospod stotnik — pozdravljeni!“

„Slûgà, slûgà!“ se je pačil Braunseiss, — „ali vaju morda motim? Potem grem...“

„Nikakor ne, gospod stotnik,“ je dejal Kres ter sedel komodno v fotelj nasproti Dolžanu. „Vest, katero prinašam prijatelju Doretu, postane itak kmalu javna...“

„A, tako... potem še ostanem... ali pa stopim vendarle malo h gospici Melaniji... danes je še nisem imel časti pozdraviti.“

Kres ga ni poslušal. Obrnivši se k Dolžanu je dejal: „Dragi Dore, ravnokar sem se zaročil s tvojo sestrično Melanijo.“

Braunseiss in Dolžan sta planila hkrati s stolov. Dočim pa se je razlilo preko Dolžanovega obraza veselo iznenadenje, je pobledele stotnik kot krpa.

„O, o, kako sem vesel!“ je vzkliknil poslanec, nudeč Kresu obe roke. „Iskreno ti čestitam, dragi moj Kres!“

„Hvala ti; — vedel sem, da si mi pravi prijatelj“, je odgovoril Kres ter ga objel... „Pa kaj Vam je, gospod stotnik? — Tako ste bled!“ — se je obrnil nato k Braunseissu.

„Domov moram — pregnal sem se menda z jahanjem snoči... slûga, Dolžan!“ je jecal stotnik.

In ne da bi pogledal Kresa, je kolovratil skozi vrata.

Tedaj pa je prasnili Dolžan v širok grohot.

„To je bilo imenitno! — Ha! Ha! — Baš prav si prišel... ah, ta domišljava karikatura!... ha! ha!“

Potem je skočil k vratom ter zavpil „Ana, — Ana, Melanija ti bi rada nekaj povedala. Hitro pojdi k nji!“ —

IX.

V jedilnem salonu pri Dolžanu je bila zbrana velika družba domačih prijateljev. Povod temu je bil dvojen. Okoli polnoči se je imel odpeljati državni poslanec Dolžan prvič v parlament na Dunaj, zajedno pa se je praznovala — sicer še brez oficijalnega naznanila — zaroka Melanije in Kresa.

Okoli sedmih zvečer so prišli Kočevar, Orožen, urednik „Slovenskega Branika“: Vitavšek, Kresova Minka, poštni kontrolor Megla s svojo ženo, ki sta bila v daljnem sorodstvu z Dolžanovo pokojno soprogo, zdravnik Pavlin s ženo, notar Škorec s hčerko in odgojitelj Muhovnik.

Vlogo gospodinje je imela teta Ana. Ona je sprejemala ter pozdravljala dame.

„Oh, ali že veste, gospa Megla? — Naša Melanija se bo omožila!“ je pripovedovala kontrolorki.

„Oh, ali res, ali res? — I s kom pa, gospodična?“ se je navidezno čudila kontrolorka, ki je že dopoldne izvedela to novico od svoje dekle, prišedše od mestnega vodnjaka.

„Z gospodom Kresom... Kar najedenkrat sta naredila, pa je bilo... Samo ‚amen‘ sem še mogla reči.“

„Jej, jej, torej z gospodom Kresom! — Bog jima daj dobro, je vzdihnila globoko kontrolorka, da se je zaujčkala velika črna broša na njenih prsih. „Veste, Kres je res dober človek, dobro srce ima, da nikoli tega. In kako lepo zna govoriti. Jej, jej! — Zadnjič sem bila tudi jaz pri Potokarju, ko smo slavili volitev Dolžanovo... Jej, kako lepo vam zna ta človek postavljati besede! Še lepše nego kaplan Juri! Ali mi verjamete gospodična, da sem se jokala, dasi ga nisem prav nič razumela? — Seveda, visoka politika ni za nas ženske... to pa venderle rečem, da sem se jokala in da vem, da je Kres dober človek. Oh, Bog jima daj dobro, še jedenkrat rečem!“ in zopet se je zaujčkala broša na njenih bujnih prsih, skrivši se ji nekam pod brado.

O kontrolorki se je govorilo, da je že pred svojo poroko oblekla soprogove hlače, zakaj razen ob uradnih urah ni bilo kontrolorja nikoli na pregled. Vedno je tičal pri svoji čudovito rejeni ženki, ki je zaradi svoje debelosti jedva gledala izza zabuhlih lic; dihala je šumeče nalik počenemu kovaškemu mehu ter se premikala težavno kakor slon v cirkusu... Pravilo se je, da ji omotajo, kadar gre iz hiše, s povoji roke in noge, da jo prevežejo od vseh plati z moderci i. dr., sicer da bi se ne mogla geniti...

Teta Ana je šla pozdravljat še zdravnikovo soprogo, Minko in notarjevo hčerko.

Kontrolorka pa je potegnila k sebi moža, ki je bil ravno v živahnem pogovoru z Orožnom.

„Ali še ne bodo začeli na mizo nositi?“ je dejala nejevoljna. „Koga pa še čakajo? — Jaz sem že tako lačna.“

„Potrpi še malo, — takoj se začne!“

„Pa zakaj nas vabijo za sedmo uro, če mislijo začeti šele ob osmih?“ se je jezila kontrolorka in

gledala tako hudo svojega slokega, bledega možička, kakor da bi bil on kriv.

„I, saj še nikamor ne mudi,“ jo je tolažil mož šepetaje. „Kaj nisi doma ravnokar nekaj jela?“

„Ali mi pa zopet očitaš morda?“ se je raztogotila kontrolorka. „Glej ga, dedca . . . lačna naj bom . . . o! o!“ —

V tem se ji je približala Melanija, kateri je s pretirano sladkimi besedami čestitala, pa zdihovala, da je pač tudi zakon težek stan . . . Kontrolor je hitro pristopil k skupini, kjer so se pomenkovali Škorec, Pavlin in Muhovnik s Kočevarjem o bodočem državnozbornem zasedanju.

Zdravnik Pavlin je bil dolg, suh mož simpatičnega obraza in črne brade. Nekako nervozno se je zmeraj oziral v vrata. Bal se je pač, da ga vsak hip zopet kdo ne odpokliče iz družbe, v katero je mogel priti jedva vsake svetke. Podnevi ga ni bilo skoro nikdar doma in še ponoči ga je bilo težko dobiti. Revež je moral dirjati okoli bolnikov dveh okrajev in komisije zaradi pretepov, pobojev i. t. d. so bile ondi često na dnevnem redu. Bil je istinito pomilovanja vreden človek. zlasti ker je imel tako malo časa za svojo lepo, iskro ženico, katera je bila zares vzorno vrla soproga, zakaj imela je navzlic vsemu temu venderle že — šestero otrok.

Doktorica je bila hčerka bogatega kmeta iz okolice. Ko se je omožila, je bila še popolna kmetica; no, v kratkem se je olikala in omikala. Nosila se je sedaj že prav gosposko. Vender ji niso rekali drugače nego „Pavlinova Micika“ . . . Bila je odločna ženska in vrla rodoljubka.

Notar Škorec je bil posebljen dolgčas. V družbi je navadno molčal, zeval, časih pa celó zadremal. Zdelo se je, da ga ne zanima nobena stvar. Bil je majhen, debel gospod z največjo plešo, ki je možna.

Njegova hči Malka, že devica v srpanu, je bila čokata, nizka, bujnih oblik in bledikastega obraza. Svojo mladost je preživela večinoma v institutu, pri svojih tetah in botrah, nastavlja se moškimi, ki pa je niso marali, pa spakujé se navzlic svojim letom

še vedno nalik kratkokrili deklici štirinajstih let. Njeno prijateljstvo s Prelesnikovo Nežiko pa je bilo znano po vsem Taboru.

„Gospoda, izvolite . . .!“ je izpregovoril tedaj Dolžan s primerno gestikulacijo, ki je pomenila, naj sedejo.

Ker so bili vsi pogosto pri Dolžanu gostje, so se vedli prav domače neprisljano.

„Hvala Bogu! je vzdihnila kontrolorka, hitela si tlačiti servijeto za vrat, zvonila s svojimi zapestnicami, pa rožljala z nožem in žlico. Zapičila je svoje oči v zalo služkinjo, ki je ponujala gostom iz ogromne sklede, ter jih ni obrnila prej od nje, dokler ni prišla k nji. Naložila si je potem toliko na krožnik, da ji je šlo čez.

„Gospod notar, ne verjamete mi, kako sem nocojlačna,“ se je obrnila k sosеду, ki je molčé strmел vanjo.

„Nocoj? — A-hm!“ je dejal notar ter si nalagal, ne meneč se za cmakajočo kontrolorko . . .

„Oh, da bi me le vsaj nocoj pustili na miru!“ je dejal boječe zdravnik ter zaljubljeno pogledal svojo Miciko.

„Le miren bodi. Janko, nocoj te ne pustim nikamor . . . Naročila sem dekli, da ne pove nikomur, kam sva šla,“ ga je tolažila ženka ter mu polagala prtič preko novih hlač.

„To ni bilo prav Micika . . . kaj če koga nocoj ranijo? . . . sobota je . . . fantje hodijo vasovat . . .“ S strahom se je ozrl zopet v svojo ženo ter gladil prtič, da bi vendar ne padla kje kapljica na njegove hlače.

„Bodi brez skrbi . . . rečem ti! Naročila sem Mini, da naju pride klicat le v skrajnem, v jako nevarnem slučaju.“

„Dobro, dobro . . . tako je prav“, je dejal zdravnik in se smehljaje lotil svojega krožnika . . .

Na gornjem koncu mize pa so sedeli Kres in Melanija, Kočevar in Minka, Kresova sestra, Dolžan, Vitavšek, Orožen in Ana.

„Vlada dobi pač težko večino za to svojo predlogo“, je dejal baš Orožen.

„To bi bilo pač želeti,“ je takoj pristavil Vitavšek. „Predloga je škandalozna!“

„Zlasti za malo obrtništvo in kmete,“ je dostavil Kočevar.

„O delavcih pa niti govora ni,“ je dodejal Kres.

„S to predlogo bi bila prizadeta tudi našemu narodu velika škoda in krivica, saj masa obstoji pri nas ravno iz omenjenih treh slojev,“ je menil Orožen.

„No, kaj bi . . . pasti mora!“ je izpregovoril Dolžan. Jaz jo bom pobijal z vsemi sredstvi . . . Nabral in sestavil sem si že precej statističnih in zgodovinskih podatkov, s katerimi jasno dokažem, da se s sprejemom te predloge oškoduje večina cislitvanskih narodov ter da je v korist le nekaterim stanovom.“

„Večidel židovskim kapitalistom, pa aristokraciji,“ je pristavil Kres.

„No, slovanska koalicija bode imela to pot zares važno besedo,“ je govoril dalje Dolžan. „Mladočehi, Jugoslovani in Rusini! . . . žal, da so izgubili Poljaki skoro docela čut slovanski ter ga zamenjali s hladnim kupčijskim razumom!“

„Zastopniki poljski v parlamentu pač niso poslanci narodne mase, nego le veleposedništva, plemstva in veletržcev . . . ti pa imajo razum le za svoje koristi,“ je pridel Orožen.

„Žalostno, pa sramotno ne le za slavni poljski narod, ampak za vse slovanstvo!“ se je jezil Vitavšek . . .

„Ah, tale primaka k zajcu, je pa strašno dobra; — kaj, gospod notar?“ je vpraševala kontrolorka svojega soseda. Ta pa si je brisal energično z obema rokama obilni pot raz čelo; drgnil se je z vsem prtičem.

„Vroče je, — a-hm!“ je dejal, pa se iznova lotil zajca.

Tudi kontrolorka ga ni več nadlegovala. Potila se je tako, da ji je curljal pot po obeh straneh obraza. No, ona se zato ni zmenila, ampak hlataje in cma-kaje rezala, trgala, srkala na celi zajčevi nogi . . .

„Oh, nocoj ste pa zopet lepa, če dovolite, gospodična Malka,“ je govoril kontrolor Megla. „Tale bluznica je prav po najnovejšem pariškem vzorcu, če dovolite.“

„O, gospod kontrolor, Vi se mi le laskate!“ mu je odvrnila sramežljiva Malka.

„Nikakor ne, gospodična, če dovolite! Veste, jaz imam okus, — zato pa rečem, da tako elegantne bluznice še nisem videl v Taboru, če dovolite!“

„O, gospod kontrolor, Vi se le šalite!“ je zopet zapevkala stara devica ter se vila in krivila nad svojim krožnikom ter zaobračala oči, kakor bi jo lomila božjast . . .

„Čakal sem te za vrtom dobro uro . . . a ni te bilo, Minka, je šepetal Kočevar Kresovi sestri. Minka je zardela, pa dejala še tišje:

„Pazi, da te nihče ne čuje!“

„Pa zakaj te ni bilo?“ je vpraševal Kočevar dalje, skrbno se oziraje, če ju kdo ne opazuje. Vsi so bili zatopljeni v svoje pogovore, ali pa v svoj zajčev kos.

„Materi je najedenkrat slabo prišlo . . . saj veš, da jo muči naduha, da jo hoče časih kar zadušiti,“ mu je odgovorila Minka.

„Bojim se i jaz za njo . . . tako je bolehná!“ je odgovoril Kočevar. „Hotel sem ti le povedati, da sem postal asistent.“

„Ah, kako sem vesela, Fran!“ je vzdihnila Minka ter se ljubeznivo ozrla ljubljencu v lice. „Koliko časa že skrivava svojo ljubezen . . . sedaj pa . . .“

„Ne upam si, Minka . . . še vedno se bojim, da me zavrne tvoj oče,“ je rekel otožnega obraza Kočevar. „Ubog uradnik sem! — Bojim se, da ga le razdražim . . . potem pa te morda prisili, da vzameš koga družega!“

„Nikdar, nikdar, Fran! Tvoja, ali pa nikogar!“ je odgovorila Minka odločno . . .

„In kaj je dejal tvoj oče?“ je vprašala tiho Melanija Kresa, med tem ko se je Orožen glasno togotil nad bahatimi in surovimi Madjari.

„Vesel je bil . . . želi te že jutri videti!“ je odgovoril Kres smeje ter ji stisnil pod prtom levico.

„Jutri že? — Ah, kako me bo sram!“

„Ti dete moje!“

„In tvoja mati . . . kaj je rekla ona?“

„Moja mati je povsem odmrta za svet . . . malo-kdaj jo vidim . . . iz sobe se ne gane ter občuje le z Minko . . .“

„Rečem ti, Micika, da sem ko na trnju! — Staro Babnikovko bi bil moral venderle še jedenkrat obiskati! In farovškega hlapca Tineta tudi, ki je padel na glavo ter si pretresnil možgane! Blede se mu.“

„Nikar ne javkaj tako, dragi Janko,“ je tolažila zdravnica soproga. „Ni tako hudo ne! — Stari Babnikovki itak ne moreš več pomagati . . . Toporov Tine pa je kopriva, ki ne pozebe, če pade še desetkrat na svojo trdo betico!“

„Že res . . . ali, Puščavnikovci otroci imajo grižo . . . bil sem sicer danes že dvakrat tam, — in kaj misliš . . .?“

„Puščavnica bo vesela, če ji dvoje troje pomrje . . . uboga beračica nima sama kaj jesti, pa dvanajstero otrok! — Norček, bodi vendar miren! — Anisi zadovoljen, da sva zopet jeden cel večer skupaj? — O, da bi imel le še ponoči počitek! — Poglej no, kako se pogledujeta Kres in Melanija! — Ah, kako sta srečna!“

„Kaj midva nisva, Micika? — Pa me še ti tako poglēj!“

„Ha, ha, ti norček, ti!“ —

Odgojitelj Muhovnik je sedel prav na spodnjem koncu. Jedel je, kar so mu ponudili in kolikor je mogel. Kaj pa jé, tega ni vedel. V duhu je namreč pesnikoval ter s čeljustmi škandiral svoje daktilične verze.

Muhovnik je bil kozav človek, dolgih, grivastih las, na pol slep in grbast. Jezdaril je cele noči svojega Pegaza. V svoji miznici je imel že celo skladnico epov in dram, na svetlo pa ni dal še ničesar. Pošiljal je pač svoje spise na vse strani, a dobival jih je redno — nazaj . . . Le jedenkrat se mu je posrečilo spečati neko pesen o „Tepki“, nazval jo je „elegijo“, uredništvo pa jo je ponatisnilo z dostavkom „za pust“ . . . Sicer pa je bil blaga, skromna duša. Ljudje so ga radi imeli, ker je za dobro večerjo ali pa kosilo napravil pesen prigodnico, kakršno in kolikor dolgo si je le kdo želel. Tako je bil na boljših ženitovanjih,

botrinjah in reševanjih stalen gost. Stisnivši se na konec mize je pil, jedel, molčal in potrpežljivo čakal, dokler se mu ni dalo znamenje, da odpre svojo poetično zatvornico . . . potem pa se je vsula ploha . . . morje verzov na srečno-nesrečne prisotnike.

Za nocoj je dobil kar dvoje vabil in dve nalogi. Teta Ana mu je naročila še včeraj petdeset stihov v slovo bratu. Dolžan pa danes dvajset verzov v proslavo Melanijine zaroke. Premalo časa je imel danes za toliko delo. Zato pa je sedaj pesnikoval, jedel in pil zajedno. Motil ga ni nihče . . .

Zdajci se je približala Ana svojemu bratu.

„Pojdi vun — brzojavka!“

„Ah, že? — Bravo!“

Hitel je iz sobe. Ravno so odnašali krožnike, sklede, nože, žlice, vilice i. t. d. ter prinašali v novo vina.

Čez kratek hip se je vrnil veselega, smejočega obraza. Naglo je sedel na svoj prostor, pogledal, so li vse kupice polne, obrisal si svoj zlati nanosnik, potrkal na kupico ter vstal.

„Dragi prijatelji!“ je začel, se ozrl smejé na desno, na levo, malo zakašljal ter ponovil „Dragi prijatelji!“

„Silentium, gospoda, silentium!“ — je viknil naglo Orožen poleg svoje stare navade kot bivši „kontrapikuš“ pri oficijalnih komerzih dičnega slovenskega velikošolskega društva „Slovenija“ na Dunaju.

In mahom so utihnili vsi.

„Dasi vam je že vsem znan veseli dogodek, ki se je izvršil danes v mojem sorodstvu,“ je govoril Dolžan z mrtvim glasom, „dovolite mi vendar, predno zopet nagnemo kupico, da — nepričakovano — že nocoj sporočim oficijalno zaroko predragega mi pobratima, gospoda Josipa Kresa, z mojo ljubljeno sestrično Melanijo Dolžanovo. Bog ju živi še mnoga, mnoga leta!“

„Živela! — Živela!“ so vzkliknili gostje, hiteli k Melaniji in Kresu trkali ž njima ter jima stiskali roke. Minka se je celo objela in poljubila s svojo bodočo

svakinjo. Ko so zopet sedli, je izročil Dolžan Kresu brzojavko, ki se je glasila:

Gospodu državnemu poslancu Dolžanu.

Tabor.

Blagoslavljam zaroko svoje premile hčerke z vrlim rodoljubom gospodom Kresom ter se v duhu veselim z vami nocojšnji večer.

Pozdrav vsi družbi, zlasti tebi, gospodu Kresu in Melaniji!

Trst.

Jakob Dolžan,
bankir.

V tem pa je vstal idejalni pesnik Muhovnik ter začel čitati svojo slavnostno pesen, v kateri je proslavljal in opeval državno poslanstvo, domovino, cesarja ter prešel na ljubezen, zaroko in poroko, vpletaje vrline Kresove in čednosti Melanijine.

Še pa ni prišel do konca, ko se je začulo pod oknom govorjenje ljudi, hoja množice in smehi.

Družba je planila mahoma k oknom ter jih odprla. Spodaj je stala glava pri glavi... ves trg je bil poln. Videti je bilo največ meščanov, rokodelcev in delavcev ter delavk. Baklje so gorele ter razsvetljevale prostor daleč na okoli... Tik pod oknom pa so stali v surkah in svojih okroglih klobučkih s srebrnimi trakovi čitalničarji... v njihovi sredi je že stal Kočevar... Orožen pa je hitel razdeljevati note. Takoj na to je zadonela v tiho, mirno svetlo noč lepa slovenska pesen, močen zbor...

Kres, Melanija, Minka in Dolžan so sloneli pri jednem oknu ter molčali. Bili so vsi močno ginjeni. Le Melanija se je pritisnila časih h Kresu ter mu pošepetala: „Josip moj — kako sem srečna!“ — on pa jo je pritisnil lahko še bolj k sebi.

Ko pa se je začela druga pesen, so vstopili v salon trije odposlanci: Orožen, delavec v višnjevi bluzi in kmetski fant.

Stopili so pred zaročenca, Orožen pa je izpregovoril med krepko donečim petjem tovarišev:

„Blagovolita sprejeti od nas, zastopnikov treh stanov taborskega in okoličanskega prebivalstva, ta

iskreni in odkritosrčni izraz naših čestitek k denašnjemu veselemu dogodku, zajedno pa zagotovilo, da vaju vsi ljubimo in spoštujemo! — Bog vaju ohrani nam in narodu še dolga leta!“

Deputacija se je poklonila, Orožen pa je izročil Melaniji lep šopek.

Kres pa je odgovoril:

„Hvala vam najiskrenejša za veliko, nenadejano in osrečevalno ovacijo! Hvala vam lepa v imenu moje neveste in v mojem imenu! — Sporočite to najino zahvalo tudi svojim tovarišem, hkrati pa tudi moje zagotovilo, da ostanem nasproti njim v ljubezni in sočutju vedno isti . . . Prosim, da mi ohranijo i oni svoje dosedanje somišljenje in sočutstvovanje!“

Nato je stisnil vsakemu posebej desnico, in deputacija je odšla.

V tem se je končal drugi zbor. Za hip je utihnilo petje. Spodaj se je pomešala deputacija med mnogobrojno občinstvo, ki je radovedno popraševalo, kaj je dejal Kres. In jedva je minilo par hipov, ko je viknil nekdo:

„Živel Kres in njegova nevesta!“

To pa je bilo znamenje drugim, in zadonel je krik iz stoterih in stoterih grl: „Živel Kres! Živela Melanija! Živel Dolžan!“ — In ta krik se je ponavljal nekaj minut. Ko pa je končno utihnil, so zapeli čitalničarji še zadnjo pesen. Končavši jo, je zavpilo še jedenkrat občinstvo, pevci so se razvrstili, bakljaši so jih obstopili, in odšli so. Ljudstvo se je polagoma razgubilo . . .

Kmalu nato se je poslovila tudi naša družba. Šlo je že na jednajst; poslanec se je moral odpravljati na pot.

Še jedenkrat so torej čestitali mlademu paru, voščili Dolžanu srečen pot in šli.

Kres je še ostal, da spremi Dolžana na postajo; sestro mu je spremil domov Kočevar sam . . .

In domov idoč so bili vsi prav dobre volje; najbolj pa menda gospa kontrolorka in pesnik Muhovnik.

Tako dobro in tako veliko še nista jela in pila nikoli! —

X.

Iz Dunaja so prihajala vznemirljiva poročila. Nekaj časa se je govorilo, da se parlament razpusti in se razpišejo nove volitve, na katere bo vplivala vlada z vsemi svojimi javnimi, še bolj pa s skritimi pritiski. Kmalu na to se je raznesla vest, da ministerstvo odstopi, kar se je pa takoj dementiralo. Ministerstvo ostane, ker ima absolutno zaupanje krone, da pa se predloga umakne in spremeni. Tako se je ugibalo pozneje. Končno pa je sporočil ministerski predsednik poslancem sam, da je dobila ministerska predloga že cesarjevo pritrdilo in da se predloži visoki zbornici že tekom štirinajstih dni.

V žurnalistiki je vladalo velikansko vznemirjenje. Listi židov in veleposestnikov so triumfirali, dočim so slovanski in nemški listi različnih katoliških frakcij besneli... Vsem pa je bilo nejasno, odkod vzame vlada večino glasov za svojo predlogo. Poslanci so bili natanko prešteti, ki bodo glasovali za vlado in proti nji. Za predlogo jih je nedostajalo vedno petnajst do dvajset. Nekaj poslancev je bilo bolnih in nekaj na dopustu; o teh se ni vedelo, pridejo li dotlej v zbornico ali ne. Nekaj mandatov je bilo tudi še praznih.

V klubih se je razpravljalo in ugibalo samo o vladni skrivnosti. Ministerstvo je nastopalo s toliko samozavestjo, kakor še nikoli. Na vse opozicijske grožnje je odgovarjal predsednik z nekim satiričnim nasmehom, kot bi hotel reči: „Zaman je ves vaš upor: — predlogo imam tudi brez vas že v žepu na varnem.“

Dolžan je često sporočal „Slovenskemu Braniku“ o najnovejših parlamentarnih sklepih in zakulisnih domnevanjih.

Tudi Kresu je pridno dopisoval o svojem sprejetju med poslance, o različnih nemških strankah in njihovih voditeljih, s katerimi se je osebno seznanil; o mladočeških radikalcih in dvoreznih Poljakih. Sporočal mu je tudi o važnih pogajanjih med klubi; potem mu je pisal jako nejevoljno pismo o slovenskih tovariših,

zlasti pa o nastali neslogi v slovensko-hrvaškem klubu, v katerega še ni vstopil in v katerega morebiti sploh ne bo mogel vstopiti... Svobodno ravnanje po lastnem prepričanju da je vendar še najboljše in najpametnejše. Tiste klubove obveznosti da so često v oviro.

Zatem mu ni precej časa ničesar pisal. Tudi „Braniku“ je pošiljal prav lakonične, malovažne brzojavke.

Izgovarjal se je, da ima mnogo dela, ker je bil voljen takoj namesto nekega umrlega poslanca v dva odseka.

Omenil je tudi one vso Cislitvanijo vznemirjajoče vladne predloge. A le kratko. Stvar da ni tako važna, ni tako huda, kakor je mislil doma. Pretirava se strašno. Govoril je z nekaterimi svétniki v ministerstvu o tem. Tudi z dvema ministroma je govoril o tem. Žurnalisti napravijo radi iz muhe slona. Večina poslancev je nahujskana ali pa terorizirana. Boje se pač za svoj mandat. On — Dolžan — pa da bo delal vedno po prepričanju, da se interesi celokupne države ne smejo žrtvovati partikularističnim...

Jedenkrat pa mu je pisal med drugim tudi sledeče:

„... Posebno značilno za naše razmere, posebno važno za ves razvoj naše politike pa je dejstvo, da ne odločujejo pri nas razlogi — dokazi — pravica in resnica, nego zakulisna spletkarija — osebne zveze in ugled posameznikov. V zadnjem času se posebno opaža, da se pri dvoru, zato pa seveda tudi pri vsaki vladi, ozira skoro le na aristokrate in njihove težnje... Plemenitnikom so vsa vrata odprta! Njim se ne odreče nikdar nič, — vsaj nič pomembnega ne. Zdi se mi časih, kakor da je vse ono, o čemer se prepiramo in borimo v zbornici, že davno sklenjeno in določeno: da je torej vsaka parlamentarna bitka nova komedija — novo slepilo naivnih volivcev... Kdor je izmed nas — poslancev — vitez, grof, baron ali vsaj navadni plemenitaš, ta more doseči vse ali vsaj jako mnogo... mi plebejci pa se pehamo in potimo navkreber nalik ubogemu Sisifu...“

Motijo se torej ljudje, meneč, da je doba aristokratske hegemonije minila. Vpliv in ugled plemeni-tašev je še vedno velikanski, dasi se mora skrivati za — kulise.

Iz tega vzroka pa je prav umljivo stremljenje večine mojih kolegov — tudi iz opozicije — po mastnih dvorno-svetniških in ministerijalnih stolah, katerim se pridruži običajno še zapeljivi naslovček „pl.“ ... ali celo baron“. Za dosego tega pa ni treba ravno preveč truda. Znati se mora izrabiti le ugodno priliko... zadrego vlade... in zmaga je dobljena... ideal dosežen. Seveda je tak plemenitnik privezan z premočnimi verigami na vladni voz. Narod navadno nima dobička od take kupčije... Poslanci so pač tudi ljudje, ki mislijo pri ugodnih prilikah pred vsem — nase po gestu vseh praktičnih mož: „Primum ego“ ... Idealisti obsojajo in preklinjajo take „izdajice“ ... toda če bi prišli sami v iste ugodne prilike... kdo stavi svoj mezinec, da ne bodo z veseljem postali tudi take „izdajice“?! — Svet je pač vedno okrogel in pod kožo smo še vedno vsi krvavi... zato pa v izvestnih odnošajih, v izvestnih trenutkih precej vsi jednaki — lopovi. Kdor pa ni... no, nikomur ni treba braniti, da tolče sam sebe po glavi! Vsak po svoje — modrec in bedak...“

Kres je imel tedaj sam s seboj dovolj opravka.

Melanija se je hotela peljati v Trst, da si naroči ondi svojo balo in poročno toaleta, a Kres jo je pregovoril, naj ostane v Taboru ter naj si naroči vse potrebno iz Ljubljane, ki je bližja.

Sam pa se je peljal v Trst, da se predstavi svojemu tastu.

Jakob Dolžan je bil star, suh, ves bel možiček in dobra, mehka duša. Jokal se je, ko ga je objel zet. Kres se je čudil, da je najti tudi med bankirji plemenitih mož.

„Melanijo ljubim in sem vedno ljubil bolj kot vse, kar imam in kar sem imel,“ mu je pravil. „Njene želje so mi bile zmeraj le v radost, saj je pametno in razumno dekle. Njena vzgoja je bila najskrbnejša.

— Naj bo srečna z Vami! Vesel sem, da je prišlo tako, saj sem čul o Vas same lepe vesti.“

Potem je začel pripovedovati, kako srečno sta živela s pokojno soprogo ter zopet plakal ter vzdihal:

„O, ko bi živela še moja Angelina! Kako vesela bi bila z menoj!“

Nato mu je povedal, da zapiše Melaniji za sedaj čistih stotisoč goldinarjev, ne vštévši vse bale, vsega pohištva in vse toalete, katere prinese Melanijo s seboj v zakon.

Kres mu je izrazil željo, naj bi bila poroka že v petih tednih. V tem času uredi doma primerno stanovanje. Dolžanu je bilo vse prav. Trdno je obljubil, da se pripelje na ženitovanje, dasi mu je prav težko zapustiti svoje obširne komptoare . . .

„Tako izgubim še zadnje, kar me veže na življenje, svojo hčerko,“ je dejal otožen. „Pa bolje je tako. Lažje se bom poslovil od te zemlje v zavesti, da živi moja Melanija srečna in v najboljšem varstvu!“

In stari bankir ga je spremil v svoji elegantni kočiji, pred katero sta bila vprežena dva visoka, polnokrvna angleška konja, prav na kolodvor. Tam pa sta se ločila kakor oče in sin . . .

Tako zadovoljen se ni vozil Kres še nikdar po železnici. Ves svet se mu je zdel lep, vsi ljudje dobri in sočutni . . .

V tem času se je seznanila Melanija dodobra tudi s Kresovimi roditelji. Stari resni Kres je nevesto — videvši jo prvič — bistro, ostro opazoval . . . noben pogled, nobeno kretanje mu ni ušlo. Bil je nezaupen in njegova prijaznost je bila izpočetka lesena, prisiljena. V malo urah pa je spoznal, da ni nevesta sinova samo lepa in bogata, ampak tudi pametno, resno in blago dekle. In poslej je bil tem ljubeznivejši z njo . . . Sam jo je vodil po svoji obširni, trinadstropni hiši ter ji razkazoval vse svoje velikanske shrambe, svoje hleve, v katerih so stale debele, gladke krave, junci, telice, močen bik, čreda drobnice, tropa kuncev in osmero lepih, težkih konj. Sicer redkobesedni starec je poleg lepe snahe postal zopet živahen ter neutrudljiv spremljevalec in razlagavec.

„No, no, sedaj pa oglejmo še stanovanje mladega para,“ je dejal nazadnje.

Odprl je Josipove sobe.

„To so tri najlepše sobe v hiši. Vidi se na ulice, na vrt in prav tja doli do snežnikov. Pa to je premalo. Poleg so še tri moje. Tudi te vama odstopim. Stari se morajo zadovoljiti s 'kotom' . . . Saj itak ne za dolgo! — No pa, kar je res, je res . . . v prvo nadstropje po stopnicah bom že kmalu težko hodil. Že čutim, da me premaguje v nogah. Preselim se torej v pritličje.“

In potem so se še natanko pomenili, kaj bo treba pri pobištvu nakupiti. Kres je tekal kratkih korakov semtertjã, ugibal, ugovarjal, počepal in meril s svojim metrom. Minka je pa zapisovala. Melaniji je bilo vedno premalo, Kres pa ji je dokazoval, da bo sicer preveč natlačeno. In zjedinila sta se vselej.

„Otroci morajo slušati svoje starše, gospica . . . Vi pa postanete kmalu moj otrok,“ je dejal starec na pol šaljivo na pol resno.

Melanija pa ga je objela okoli vratu ter mu položila svojo kodrasto glavico na prsi.

„Ti rdeča mucika, ti!“ se je smejal starec s solzo v očeh ter pobožal njene debele kite. „Kakó se zna dobrikati! — No, no, dovolj si velika, da imaš še mene malo rada . . . ti dušica, ti!“

Tudi Kresovo mater so obiskali.

Kresovka je sedela po svoji navadi v širokem naslanjaču tik okna. Poleg sebe je imela mizico, na nji pa različne mašne nabožne knjižice, brojanice, svetinjice, škapulirje in podobice.

Bila je bolehnã; le obraz in gosti črni, prav malo sivi lasje so ji ostali še od nekdanje lepote.

Navadno ni ničesar govorila, samo tožno se nasmihala, kimala ali pa majala z glavo. Nekaj časa je pazljivo poslušala Minkino ali pa soprogovo pripovedovanje, hipno pa se ji je stemnilo obličje, segla je po knjigi in se zatopila vanjo. Nikogar več ni videla.

Ko ji je prvič povedala Minka, da je Melanija Josipova nevesta, je šinil žalosten nasmeh preko nje-nega obraza. Stegnila je roke ter prijela snaho za

glavo. Dolgo ji je gledala v oči, potem pa je pokimala ter dejala: „Bog in sv. Devica Marija naj vama bodeta pomočnika! — Molila bom za vajino srečo.“

Od tistih dob se je vedla, ko bi bila Melanija jedna njenih. Prav nič se ni razveselila ali začudila, kadar je prišla z Minko v sobo. Poslušala jo je, nasmihala se, kimala ali pa majala z glavo . . .

Melaniji se je zdelo izpočetka vedenje bodoče tašče jako čudno, če ne razžaljivo; a Minka jo je potolažila, da je vedno taka. Materina osamelost, molčečnost in pobožnost je bila že vsem tako navadna, da si je niti več drugače niso mislili . . .

Pri Dolžanovih pa so imeli dela čez glavo.

Najete so bile tri šivilje, ki so pripravljale nevestino balo. Teta Ana je igrala vlogo matere ter naročala, grajala, svetovala in popravljala po perilu, posteljnini, toaletah i. dr. z največjo skrbljivostjo.

Ko se je vrnil Kres, so se dogovarjali še o tem in onem. Stanovanje, katero je bilo namenjeno mladima zakoncema, so morali povsem izprazniti in docela preslikati in tapecirati. Za inji dve sobi sta se združili v salon s tem, da so podrli med njima tenko steno. Tudi stopnice so morali popraviti, prebarvati vežo in hodnike ter nakupiti močnih oleandrov, katere so razpostavili na primerna mesta.

Potem so se peljali v Ljubljano Melanija, Ana, Kres in Kresov oče nakupovat pohišja. In kupili so najlepšo opravo.

Polagoma se je pripravilo vse, da živita novoporočenca čim ugodnejše.

Poroka naj bi se pa vršila, ko se vrne Dolžan z Dunaja. — Tako je bilo sklenjeno.

XI.

Po nekaterih hišah v Taboru so bili nabiti beli lepaki, ki so v velikih, višnjevih in rdečih črkah nanzanjali meščanom, da bo čez teden dni v čitalnici sijajen koncert z glediško predstavo in plesom v korist ženskim trojčkom neke delavke Dolžanove predilnice, ki je umrla v otročji postelji.

Kot nekaj posebnega pa je bilo čitati v podpisnem osnovalnem odboru sama ženska imena; predsednica gospa Marija dr. Pavlinova, podpredsednica Kresova Minka, tajnica Malka Škorčeva, blagajnica Nežika Prelesnikova, odbornici: gospa Megla in gospica Ana Dolžanova.

Baš nocoj je imel veselični odbor zopet svojo sejo.

Gospa Pavlinova je povabila odbornice nocoj izjemoma v svojo sobo, dočim so zborovale doslej vedno le v odborovi sobi čitalnični.

Malo pred osmimi so začele prihajati.

Prvi sta bili bujna in bledikasta notarjeva Malka pa davkarjeva Nežika. Nežika je imela sloko, dolgo telo brez najmanjših oblik, majhne sive oči, velik nos in majhno nazaj pomaknjeno brado. Tako je bila nekako podobna ptiču flamingu.

Ker sta bili neločljivi prijateljici, sta se nosili vedno jednako. Pozimi in poleti sta imeli obleke iste barve, istega kroja, istih našivov, istih klobukov in istih slamnikov. Ker je bila jedna životna, tolsta, druga pa mršava, morala je biti jedna njiju vedno žrtva okusa druge.

Nocoj sta prišli obe v rožnati toaleti, ki je bila na prsih in na hrbtu trikotno izrezana; na mestu izrezka pa je bil všit nekoliko manjši, pod vratom in za njim zaokroženo izrezani trikot najfinejše, svilene in prozorne senčice. Dočim je spominjalo bujno Malkino oprsje in njeno tolsto, napeto oplečje čarov dunajskim otrokom dobrodošlih hanaških dojníc, gledalo je Nežikino oglato okostje nekam brezupno skozi trikotove luknjice.

Pavlinova „Micika“ — zdravnikova soproga — ju je sprejela v koketnem sinjevišnjem negližeju, ki je bil okoli vratu in po sredi do tal obrobljen s širokimi mehкими čipkami. Roke je imela gole do lakti in brez nakita.

Ko sta odložili prijateljici svoja čipkasta klobučka, je vprašala zdravnica:

„Kako vama gre polonéza?“

„Ah, divno!“

„Ah, krasno!“

Odgovorili sta obe hkrati.

„Malka je prava umetnica, gospa!“

„Ah ne, Nežika je mojsterska pianistinja!“

„Ah, Malka, zakaj ne govoriš istine! — Ti si angelj ponižnosti!“

„Dušica, nikar me ne povišuj, ko vé itak ves Tabor, da nimaš para na klavirju!“

„Malka!“

„Nežika!“

Zdajci sta si ležali v objemu ter se med solzami poljubljali.

„Veselilo me bo, če se točka lepo posreči,“ je dejala Pavlinka, ki je bila takih genljivih prizorov med zaljubljenima starima devicama že vajena. „Vajina točka je težka in elegantna. Uverjena sem, da vaju „Slovenski Branik“ še posebno pohvali.“

„Oh, Malka, v časniku bova!“

„Oh, Nežika, ves svet bo najini imeni čital — skupaj!“

„Skupaj!“

In iznova sta se začeli objemati in poljubljati.

„Da, skupaj, a ne samo pri igranju na klavirju,“ je rekla zopet zdravnica, ko je poleglo ganjenje.

„Kje pa še? — Moj Bog, kje pa še?!“ sta izpraševali; tedaj pa so se odprla vrata, in v sobo sta prihrumeli lekarnarjeva Karla in kavarnarjeva Tončka. Obe sta bili še kratkokrili deklici z velikanskima slamnikoma na plavolasih glavah.

„O, gospa, — papa mi je naročil dolgo, do tal segajočo krêm-obleko! To bom lepa!“ — je hitela pripovedovat Karla razžarjenih lic.

„In jaz tudi!“ je dejala naglo Tončka. „Sedaj pa nisva nič več deklici, ampak gospodčni, kaj ne?“

„In vikati naju mora vsakdo, kaj ne, gospa?“

„In ne sme mi reči: „ti — Tončka,“ — nego „prosim, gospica Seidel“, — kaj ne?“

„Da, da, z dolgo toaleto postaneta celi dami!“ jima je pritrjevala smejaše zdravnica. „In vajin dvošpev?“ je vprašala dalje srečni punčiki.

„Gospod Kočevar naju je grozno pohvalil,“ je odgovorila Tončka, stoječa pred zrcalom. „Veste, kaj mi je dejal? — Da bom še druga Adelina Pati!“

„Jojmene!“ se je začudila Pavlinka. „Ali je res tako rekel?“

„Res, res, gospa, — Karla je bila poleg, ko mi je dejal tako . . . Ali tista Pati lepo poje?“

„Prislužila si je s svojim petjem milijone!“

„Jedetka! — jaz — pa milijoni!“ je vzkliknila Tončka ter se zavrtela na peti.

„In kaj je meni rekel — ne poveš?“ se je vteknila naglo Karla z rahlo nevoščljivostjo. „Meni je pa dejal, da postanem slovenska Matêrna.“

„Joj, joj, ta gospod Kočevar! Kaj si vsega ne izmislil!“ se je smejala Pavlinka, videča kako resno smatrata naivni deklici Kočevarjevo šaljivo laskanje. „Želim ti tudi toliko sreče, kakor jo je imela slavna Matêrna!“

„Ali si je Matêrna tudi prislužila milijone?“

„Milijon cekinov, pa osvojila si milijon moških src!“ je pretiravala šaleča se zdravnica.

„Ah!“ je vzdihnila vsa blažena Karla. To bo življenje! — Milijon cekinov! — Vsak dan si pojdem kupit najmanj deset krofov!“

„Jaz pa dvajset makovih rogov!“ je dejala Tončka, in oči so se jima bliskale v zavesti nepopisne bodoče sreče, ko bosta pojedli na dan toliko krofov in toliko sladkih rogov.

Tedaj pa so vstopili Kresova Minka, Kres, Kočevar in odgojitelj Muhovnik.

„Gospa kontrolorka se opravičuje, da ne more priti . . . da pa se z vsem strinja, kar sklenemo,“ je sporočil Kočevar.

Kres pa je opravičil Ano Dolžanovo, ki ima preveč opravka.

Sedli so torej za mizo v krogu. Tajnica Malka je položila važno pred se snopič popirja in svinčnik, blagajnica Nežika pa drobno knjižico in mošnjico.

In Pavlinka je vstala ter izpregovorila: „Otvorjajoč nocojšnjo deveto sejo, pozdravljam vse gospice odbornice in gospode odbornike slavne čitalnice. Mnogo truda nas stane ta veselica, katero smo sklenile prirediti v korist ubogim, zapuščenim črvičem. A zavest, da bo blagoslovljeno naše delo, naj nas navdušuje i nadalje!“

Zatem sta čitali tajnica in blagajnica vsaka svoje poročilce, ki se je odobrilo brez ugovora.

Potem pa je zopet vstala Pavlinka:

„Po dogovoru z navzočnimi gospodi odborniki čitalnice vam sporočam nocoj še nekaj novega. Gospod Kočevar mi je svetoval, naj sprejmemo v spored namesto igre novo točko: Živa podoba.“

„Krasno — divno!“ sta vzdihnili hkrati Malka in Nežika.

„Ker sta za to idejo tudi gospod Kres in gospod Muhovnik, bom predlagala pozneje, da se sprejme,“ je govorila dalje Pavlinka. „Sedaj pa prosim gospoda Kočevarja, naj nam ponovi še jedenkrat svojo idejo!“

„Gospice, moja ideja je za to priliko prav umestna ter bo napravila na naše občinstvo izvestno velik vtisek,“ je začel Kočevar. „Mislim si jo pa v izvršitvi tako-le: Na siromašni postelji leži mrtva mati bledih, prepadlih lic; vsa boleost prebitih muk in vsa tuga radi osirotelih otrok se ji čita raz obraz. Nad njenim zaglavjem plove ‚angelj smrti‘, kažoč z jedno roko proti nebu, z drugo pa na tri angelje, ki drže, stoječ ob njenem ležišču, v svojih naročjih njene trojčke. — To bi bila moja ideja, gospice!“

„Divna — krasna — zares lepa,“ so se odzvale gospice odbornice.

„Menim torej, da se že nocoj pomenimo o posameznih vlogah in kostumih v tej živi sliki,“ je izpregovorila iznova gospa predsednica.

„Dobro, gospod pesnik bo smrtni angelj!“ je znila porogljivo Prelesnikova Nežika.

„Ne, gospod pesnik bo imel svojo važno vlogo za kulisami,“ je priteknil Kres.

„Za kulisami? — Kakor želi gospoda,“ je dejal ponižno Muhovnik.

„Da, tam bode te prižigali rdeč in zelen bengalični ogenj ter tako obdajali z bajnim čarom uprav poetično vso sliko,“ je razlagal Kočevar.

„Divno — krasno!“ sta javkali stari devici ter se pritiskali druga k drugi.

„Pa odkod bomo vzeli mrtvo mater?“ je vprašala skrbljivo lekarnarjeva Karla.

„Stara Babnikovka je danes umrla — morda bi jo nam posodili za jeden večer,“ je svetovala Tončka.

Vsi so se zasmeli. Kočevar pa je dejal: „Vloge sem razdelil tako-le, gospice! — Mrtvo delavko bo predstavljala gospica Malka . . .“

„Jaz pa angelja?“ je vprašala naglo Nežika s svojim ptičjim obrazom.

„Ne, gospica Nežika bo tretji angelj,“ je odgovoril Kočevar.

„O, o, potem pa ne nastopiva!“ sta javkali prijateljici. „Midve sva vedno skupaj.“

„Bodi torej, ker ne gre drugače.“ je pristal nejevoljno Kočevar. „Gospica Malka bo delavka in gospica Nežika smrtni angelj. Prvi angelj ob vznožju postelje bo gospa Pavlinova, drugi gospica Karla, tretji pa gospica Tončka.“

Zadovoljne so bile.

„Ali bi ne bilo dobro za povzdigo celotnega vtiska, da bi igral za kulisami gospod Kočevar na harmoniju žalostinko ‚Nad zvezdami?‘“ je pristavil idejalni Muhovnik.

„Da, to bi bilo krasno!“ sta vzkliknili prijateljici.

„Je li kdo proti predlogu gospoda pesnika? — Nihče. Gospod Kočevar bo torej moral prevzeti vlogo orkestra,“ je dosodila predsednica.

Kočevar se je progljivo namuzal ter se molče naklonil.

Zatem so se domenili gledé kostumov.

Ko se je še jedenkrat dvignila predsednica ter se zahvalila odbornicam in odbornikom, je sejo zaključila.

Poslovidli so se. Drug za drugim so stopali navzdol po ozkih stopnicah, katere je pičlo razsvetljevala oljnata leščrba. Prišedši na ulice, so si zaklicali ‚Lahko noč!‘ ter se razšli.

Kres je šel še pogledat k Dolžanovim. Pridružil se mu je Muhovnik.

„In Vaš prolog, gospod pesnik? — O njem se nismo nocoj kar nič menili,“ je dejal Kres mej potjo.

„O, oddal sem ga gospé predsednici že pred jednim tednom: tristo stihov v jambični in anapestični

meri, z zgodovinskimi vpletki in modroslovskimi refleksijami," je odgovoril učitelj.

"Pa tako naglo ste ga spisali?! se je čudil Kres. "Tristo stihov — to ni igrča."

"Komur je vdihnila Muza pesniškega duha, tistemu je vse igrča . . . Sicer pa imam pripravljene vedno tri prologe. In iz teh sestavim za vsako priliko novega. Navadno napišem le nov začetek in nov konec — pa je!"

"Zakaj pa ničesar ne objavite?"

"I, saj bi, saj bi!" je hitel Muhovnik. "Pa kaj hočem! — Nove talente povsod zatirajo in preganjajo iz zavisti in bojazni, da bi ne otemnela slava starim literatom. Razen tega pa se še zahteva: 'bodi modern! — bodi realist!' — Vidite, tega pa nočem. Jaz sem in ostanem idealist!" —

In razkačeno se je zaganjal v moderne realiste in naturaliste; Kres pa ga je smehljaje molčé poslušal . . .

Za Kresovim vrtom v senci košatega kostanja pa sta stala Minka in Kočevar.

"Minka, ali me imaš res rada?" jo je vpraševal Kočevar ter jo božal po licih.

"Saj veš!" mu je odgovorila Minka in sklonila glavico.

"Vem, vem, Minka . . . pa vendar . . . reci mi še jedenkrat, še jedenkrat: „Fran, jaz te imam rada!“ No, daj . . . reci mi!"

"Kako si otročji, dragi moj Fran!" se je nasmehnila Minka ter dvignila glavico. Zdajci pa ga je objela ter ga poljubila, šepetaje: "Fran, Fran, nepopisno te ljubim!"

In Kočevar jo je držal v svojem objetju ter ji šepetal: "Dekle moje, tudi jaz sem tvoj — ves tvoj! — O, zakaj se še ne smeva vzeti! — Pa potrpiva! Še par let — ko postanem oficijal potem . . . potem . . ."

"Srečna bova, presrečna!" mu je odgovorila Minka, pritiskajoča se k ljubimcu.

In še dolgo sta šepetala o svoji skrivni ljubezni in o svoji bodočnosti, o kateri sta začela sanjati pred jednim letom . . .

XII.

„Danes teden torej se bo odločilo,“ je dejal Orožen, vihaje svoje mogočne brke, sedeč za navadno mizo pri Potokarju.

„V soboto . . . baš k veselici dobimo brzovavko o posledku,“ je pristavil Kočevar.

„Čudim se, da je Dolžan povsem obmoknil,“ je menil Kres. „Ničesar več mi ne piše. Tudi „Braniku“ ne. Marsikaj zanimivega bi mi mogel sporočiti, . . . tako pa moram sestavljati članke po tujih listih.“

„Zadnjič je dobro govoril o nedostatku ljudskih in srednjih šol po Slovenskem . . . minister mu je celo dokaj ugodno odgovoril,“ je rekel Kočevar.

„Dobro . . . a vendar premalo . . . kako bi rekel? — premalo samozavestno, premalo rezko,“ je ugovarjal pritrjuje Orožen. „Njegov govor je bil gola prošnja, naj se vendar za Boga milega slavna vlada blagohotno ozira na želje toli lojalnih in ponižnih Slovencev . . . Takemu načinu govorov naših državnih poslancev pa bi jaz odločno ugovarjal. Zahtevati, ne pa prositi mora narodni zastopnik! S skromnim klečeplazenjem ne dosežemo ničesar . . . ali pa le malovredne drobtinice, za katere pa bi morali naši poslanci slavni vladi še nekako tlačaniti! — Slovenci plačujemo pošteno, voljniji nego Lahi, Nemci in Madjari svojemu cesarju davek . . . Slovenci smo prelili že toliko in toliko krvi v iskreni obrambi Avstrije . . . Slovenci smo najzvestejši in najvernejši narod . . . zato pa zahtevajmo, da se nam ne kratijo prava za življenje in napredek! — Zahtevajmo, pravim, pa ne prosjačimo! Ah, da, kako prav poje Aškerc:

„Oh, ti dišeča rožica
 Čvetoča v rajskem logi!
 Hvaležnost tebi je imé,
 Poznajo dobri te ljudjé,
 A nikdar ne trinogi . . .

„Če svojih iščeš ti pravic,
 Pokonci glavo nōsi!
 Ponižnika ves svet teptá
 In le za norca ga imá . . .
 Zahtevaj, nič ne prōsi!“

„Prav ima vrli pesnik, prijatelj,“ mu je pritrdil Kres. „Tudi jaz nisem bil zadovoljen z obliko Dolžanovega govora. No, potrpiamo! Bil je pač njegov prvi govor v parlamentu . . . s časom se že naredi.“

„V odsekih je baje sila marljiv . . . tako je čitati,“ je govoril Kočevar. „Čast mu! Baje bode celó poročevavec.“

„I seve, spreten strokovnjak je in star, izveden izkušenec.“

„Vsekako čutim, da ima zaupanje celó v ministertvu.“

„Njegov nastop — njegova politična zrelost — mirnost — pa tudi ugledno socijalno stališče mu pač pomorejo še do velike veljave.“

„Ne bo nam žal, ne, da smo se toli potezali za njegovo izvolitev . . . baš takega smo potrebovali,“ je dejal Kres.

„O tem sem preverjen,“ je pritrdil Kočevar . . .

Prijatelji so sedeli po dolgem času zopet v svoji sobici pri „Novem svetu“. Prejšnje čase, predno so bile volitve in predno je prišla v Tabor Melanija Dolžanova, so se shajali redno vsak večer. Pogovarjaje se o politiki, socijalnih vprašanjih, o literarnih in dnevnih dogodkih, so preživeli skupaj v gostilni najlepše ure. Navduševali so se ondi za narodne vzore, debatirali o vsem in vsakem odkritosrčno, brez zadržka. Časih so se v svoji razgretosti tudi malo sprli; no, končno so se vendar vselej zjediniili za mnenje, ki se jim je zdelo najbolj pravo.

Dočim je bil Orožen nagel; oster v besedi in dejanju, je bil Kres premišljen in zmeren, vendar pa odločen. Kočevar je moral zato večkrat posredovati med mnenji prijateljev, kar mu je bilo tem lažje, ker je bil sam izobražen mož, ki je s svojo mirno ljubeznivostjo vplival blažilno na vse strasti.

„Veš, da sem se že parkrat prav pošteno jezil nad teboj, Kres!“ je izpregovoril zopet Orožen, izpraznivši naglo svoj vrček.

„In zakaj, prijatelj?“

„Vraga, naši jour-fixi so povsem zaspali! Sam presedam tu cele večere, pa popijam iz same nejevolje, prav kakor Kraljevič Marko.“

„Torej kar na čebre? Ha! ha!“

„No, malo manj pa venderle,“ se je smejal Orožen, poznat pivec.

„Bojim se le, da te lepe Melanijine oči tako osvojé, da ne prideš kot pater familias kar nič več k nama.“ je dejal dalje Orožen.

„Torej ti misliš, da slečem hlače? — Ha! ha! Ne boj se!“ ga je tolažil smejé Kres. „Morda res ne bom hodil več tolikokrat v to ljubo mi sobico, kjer smo prežili toliko prijetnih trenutkov... no, pa prideta vidva k nama. Radi spretne gostoljubnosti moje ženke se ne bosta mogla pritoževati.“

„Verujem... verujem, da ne.“ je pritrdil naglo Orožen.

„In kam se popelješ po poroki s svojo soprogo?“ je vpraševal Kočevar.

„Kamor bo hotela Melanija... nisva se še menila o tem.“ je odgovoril Kres. „V Italijo, na Grško, v Nico ali pa preko Dunaja v Prago. Sicer pa bi ostal najrajši doma. S hranilnico in posojilnico bomo imeli dovelj opravka, da ju spravimo še letos pod streho.“

„Da, da... hranilnica in posojilnica je našim ljudem nujno potrebna,“ je pritrdil Kočevar. „To se je pokazalo posebno pri Dolžanovi volitvi. Kmetovstvo propada... izrabljajo je brezvestni oderuhi, da se potaplja bolj in bolj... kakor žival, ki je zašla v blatno močvirje. Čim bolj rine in koplje, tem bolj se vdira, dokler se povsem ne pogrezne.“

„Ko pa propade naš kmet, naš obrtnik, proda svojo rodno zemljo tujcu ter gre v Ameriko v sužnost, kjer se navadno izgubi in bedno pogine.“

„Narod pa ima tako dvojno škodo: njegova last pride v roko sovražnih nam — tujcev, morda celo židov, in število Slovencev se zmanjša za veliko glav.“

„Zato pa me je resna volja, da zasnujem s pomočjo Dolžanovo, očetovo in še nekaterih posojilnico in hranilnico, ki bo nepregledne važnosti za naše ljudstvo,“ je dejal Kres navdušeno. Potem pa si je pogladil svoje male črne brkice in kratko francosko brado ter namežikujé še pristavil: „Ko se mi obnese to, osrečim takoj še dva človeka, ki sta mi jako draga.“

„In ta dva sta?“ je vpraševal Orožen.

„Uganeš li?“

Orožen je skomizgnil z ramami.

„In ti tudi ne, Fran? — Ha! ha! — Pa čuj, da ti povem! — Jedna oseba je moja sestra Minka in druga? — in druga? — kaj misliš li, dragi prijatelj? — Ha, ha! — Le poglej ga, Orožen, kako izpreminja barve! — Ha! ha! — Sram ga je, upravičeno sram, da se je zatajeval prijateljema!“

„Ti torej veš?“ je dahnil Kočevar.

„Slutil sem že dolgo . . . preveril pa sem se šele snoči, ko sem videl in slišal parček v vrtu za našo hišo.“

„Oj, ti hinavec!“ se je zadrl v šali Orožen. „In kaj takega nama zamolčiš?! . . . O, o! — To je prijatelj, to! — Sramota!“

„Oprostita! — bal sem se, da postanem smešen, noseč tako breznaadne načrte v svojem srcu. Ubog uradnik sem . . . za Minko pa se potezajo bogatini in veljaki!“

„Katere pa ona radi tebe odločno odbija . . . ta ubožica! — In še nekaj let se mislita mučiti in trapati . . . No, no, iz tega že ne bo nič. Slovesno ugovarjam! — Prerad imam svojo sestro.“

„Pa kaj naj storim?“

„Do novega leta se vzameta!“ je dejal Kres.

„Prijatelj! — pomisli! . . . jaz sem še neznamenit asistent . . . tvoj oče me zapodi . . .!“

„Odkod li veš to? — Glej ga, saj še nisi poskusil! — Ha! — Pa čuj moj predlog! Ko ustanovimo hranilnico in posojilnico, treba nam bo upravnega osebja . . . Jurist si bil nekaj let, dokler nisi moral izpreči . . . ostalo pa ti je menda vendar še marsikaj . . . Kar še treba, se priučiš v kratkem.“

„Ti torej misliš, da bi potem opustil svojo dosedanjo službo?“

„Seveda mislim to! . . . Karijere itak ne napraviš v nji posebne nikoli. Vladne jasli niso in ne bodo za Slovence nikdar polne!“ je dejal Kres. „Ti vstopiš torej v hranilnico . . . plačo boš imel takoj boljšo, nego jo imaš sedaj . . . pa sestro mi rešiš tihega, uničujočega hrepenja iz samstva!“

Ganjen mu je podal Kočevar roko ter dejal: „Ti si mi največji dobrotnik! — Bog te blagoslovi za to!“ — —

In še dolgo so se pomenkovali prijatelji o srečni svoji bodočnosti.

Orožen se je kanil nastaniti že čez leto dni kot samostojen zdravnik.

In tudi on si bo pripeljal svojo Josipino iz Novega mesta . . . In trije pari bodo živeli v starem, nikdar ne skaljenem prijateljstvu, pa v vztrajnem delu domovini v čast in korist . . .

Bilo je že prav pozno, ko so legli k počitku, v katerem so jih razveseljevale lepe sanje iz bajno blaženih dni najkrasnejše prihodnosti . . .

XIII.

„Nocoj je hotela Melanija svojemu ženinu posebno ugajati.

Vse popoldne je primerjala krila, ogledavala se v velikem zrcalu, popraševala teto Ano, kaj jo bolje krije, a odločiti se ni mogla za nobeno toaleto svojega bogatega izbora

„Kolikaj nečimernost!“ je vzdihnila končno Ana nejevoljna. „In to je greh, da veš! — Pa čemu tolika skrb? — Vsako krilo ti lepo stoji.“

„Ali ne vidiš, kako stara sem v temle? — kako neokretno debela v temle? — v temle sem pa prav taka ko gospodična Prelesnikova! — Oh, moj Bog!“ je javkala Melanija ter prelagala svoja krila.

Ana pa se ji je smejala.

„Domišljija, nič kakor domišljija, dragica! — Melanija bi ostala lepa tudi v grdo našemarjeni toaleti in gospod Kres ne bi bil za to prav nič manj zaljubljen v njene oči.“

Melanija je bila sedaj huda. Toliko skrbi ima človek, pa se še norčuje iz nje! Najrajša bi kar doma ostala. — A ne sme. Obljubila je Kresu, da pojmeta nocoj prvič na javno zabavo skupaj. Kako se je veselila tega dne že nekaj tednov! V duhu se je videla stopajočo ob roko ženinovo naslonjeno, v razsvetljeno

dvorano — vse oči se obrnejo vanja — vse ju pozdravlja prijazno — tamkaj zadaj pa šepečejo: „Lep par! — ponosen par! — kako bodeta srečna! — ljubitava se! — In v srcu jima bodo čestitali . . . nekateri pa bodo tudi zavidali njiju sreči. In baš radi te zavisti bo njeno veselje tem večje . . .“

Tako je sanjarila Melanija že dolgo pred današnjim dnem . . . sedaj pa je priplul najedenkrat ta oblak nejevolje, ki ji krati vse veselje. Še vedno je tekala semtertjã, ne še docela gotova s svojo toaleto . . . dan se je pa že nagibal. Še jedno uro, in Kres pride ponjo.

Tedaj pa je pritekel nekdo po stopnicah. Takoj nato pa je potrkal na vrata Melanijine sobice, in začul se je Minkin glas:

„Melanija, ali si že oblečena?“

Naglo ji je odprla Melanija vrata.

„Vsa sem nesrečna, ker mi ne ugaja ni jedno mojih kril . . . kar doma ostanem.“

In Melanija je sedla na stolec, sklenila roke v naročju ter nabrala svoj obrazek na jok.

„Ali ni res, da je nocoj strašno sitna Melanija?“ se je jezila Ana. „Zaman ji dopovedujem, da je vedno lepa . . . nocoj je najedenkrat vsa drugačna. — O, ta ženska nečimernost! — Niti najpametnejša je ni prosta.“

„Pred plesom je vsaka ženska sitna, gospodična! To nam je menda prirojeno. Jedni bolj, drugi manj. S potrpljenjem pa se ta sitnoba najprej uduši,“ je govorila Minka, ki je bila že pripravljena za veselico.

Oblečena je bila v elegantno toaleto iz lahke svetlo zelene svile s finimi, okusno aranžiranimi krême-čipkami po životu. V laseh se ji je gibal dražesten, iz pristnih smaragdov sestavljen metuljček.

Minka je pristopila k Melanijinim krilom, ležečim po foteljih, zofi in mizi ter je pregledovala. In ko je našla, kar je iskala: „V tem le krilu boš najlepša.“

Melanija je skočila na noge ter stekla k nji.

„Tudi meni se zdi . . . Josip me še ni videl v tem.“

„A videl te je v sličnem . . . ugajala si mu tedaj najbolj . . . tedaj si ga povsem osvojila.“

„Kdaj je bilo to?“

„Ko te je vodil po predilnici . . . povedal mi je snoči sam.“

„Oj, ti draga, draga moja Minka!“ — je vzkliknila Melanija ter poljubila svojo prijateljico.

In Melanijina skrb je bila pri kraju. Z Minkino pomočjo se je začela naglo oblačiti. Izginile so raz čelo vse gubice jeze in nejevolje . . . zopet je bilo gladko . . . ličeca so bila zopet rožnato nadahnjena, napeta . . . oči so se ji iskriale . . . ustnice pa so ji kar žarele.

Ana se je šla sama oblačit.

„Nocoj boš krasna, Melanija . . . Josip bo zavidljen,“ je dejala Minka, občudujé prijateljčino lepoto.

„Laskačica!“ ji je odgovorila Melanija s hvaležnim pogledom.

In kmalu je bila opravljena. Zares elegantno princesno krilo iz kreme-grenadina je objemalo tesno tja dolj čez široke boke vitke Melanijine ude; spodaj pa se je krilo čimdalje bolj širilo ter se končalo zadaj v kratko vlečko. Do komolca segajoči pariški rokavi, ovalna vstavka na prsih in ozka nabornica okrog vratu so bili iz finega, plisovanega gazeja slonokoščene barve. Nazaj, tja preko ušes počesani zvalovljeni lasje so bili zaviti zadaj v umeten vozec in le na vratu, pa na sencih je sililo naprej par koderčkov.

In baš ko si je natikala dolge rumenkaste rokavice, se je vstavila pred hišo kočija.

Dva tri hipe pozneje je stal pred njo Kres v fraku, s klakom in belo kravato.

Videč svojo dražestno nevesto tako krasno, zdravo in krepko, so zatrepetale od sreče in hrepenenja vse mišice, vse čutnice po njem; oko mu je zažarelo in ljubeznivo se nagnivši k nji, je dejal: „Kako si lepa!“

Ona pa se je dvignila na prste, položila mu dlani na ramena, zamižala ter blaženo se smehljaje prosila: „Josip . . . poljubi me!“

In pritisnil ji je ustna v vroč poljub . . . Ko pa sta odmeknila usta, sta si zrla iskro drug drugemu oči, objemala in nasmihala se, pa se iznova in iznova poljubila . . .

„Sedaj pa treba iti,“ je izpregovorila končno Minka, vrnivši se v Melanijino sobico, iz katere se je bila umeknila po bratovem prihodu.

„Pojdi sem, Minka!“ jo je poklical Kres, in Minka je pristopila. „Si li že videla kdaj dva zares srečna človeka?“ —

„Še nikdar . . . nocoj ju vidim prvič,“ je odgovorila Minka, naslonivši se ljubeznivo ob ramo ljubljenega brata.

Kres je zrl nekaj časa sestri v čiste, dobre, rjave oči, ki so tako jasno odsevale čednosti njenega skromnega, mirnega, za vsako žrtev pripravljenega srca. Potem pa je dejal, pritisnivši rahlo sestro in nevesto nase: „Srečen sem . . . osrečiti hočem tudi vaju! Melaniji prisegam, da ji ne bom le ljubeč soprog, ampak tudi najboljši prijatelj do smrti . . . tebi, sestra, pa hočem v kratkem pomoči do one sreče, za katero hlepiš že toliko časa! — Ne čudi se, — ne sramuj se tega, Minka! — Poznam tvojo skromnost, pa tudi Franovo poštenost . . . zato pa hočem skrbeti, da bode ta v Taboru vsaj po novem letu že dva povsem srečna para: Melanija in Josip . . . Minka in Fran!“

„Ti dragi moj Josip!“

Hkrati sta ga objeli in poljubili, razrešivši roke, pa padli i druga drugi v naročje ter od veselja zaplakali . . .

Malo pozneje je oddrdrala kočija izpred Dolžanove hiše. V nji so sedeli Ana, Minka, Melanija in Kres. Za nekaj hipov so se ustavili pred dvonadstropno hišo.

Kres je pomagal damam iz kočije. Potem jih je peljal, Melanijo ob desnici vodeč, v prvo nadstropje. V prvih dveh sobah, kjer so bile postavljene mize, in v dvorani je bilo že polno občinstva, meščanstva, delavcev in okoličanov.

Spoštljivo, prijazno in občudujé-so ju pozdravljali od vseh strani.

Nasproti jima je prihitel Orožen z belo pentljo na fraku in svileno trobojnico preko prs z napisom „Slovenija“. Prerivajoč se skozi tesno drug poleg drugega stoječih gostov, ki so se postavili za vrstami stolov, jih je privedel do prvih sedežev ter ondi nakazal vsem štirim prostore.

„Dober, izredno dober obisk imamo nocoj,“ je dejal Kresu. „Veliko posla imam, ker sem sam . . . Vitavšek se je nekam zapoznil, Muhovnik je pri blagajnici, Kočevar ima pa še na odru z notami in tamburicami polno dela . . . Po sporedu se vidimo, li ne? — vsaj za malo časa! — mizo sem že pripravil za našo družbo . . . pod Bleiweissovo sliko . . . Torej do svidenja! Klanjam se, gospice!“

Odhitel je. — Za malo trenutkov pa se je vrnil, vodeč gospo kontrolorko. Jedva z veliko silo sta se prerinila do prostora. Za njima je prišel suhi gospodek Megla.

„Ah, hvala Bogu! — mislila sem, da me starejo!“ je vzdihnila kontrolorka, položivša svojo debelost na stol tik Melanije. Vsa je bila zaripljena v tolsti obraz.

„Jej, jej, dober večer!“ se je obrnila potem k sosedī. „Kako ste pa lepa nocoj! — Kaj takega ne poznamo v Taboru!“

Sapa jo je še vedno mučila. Ogromno oprsje se ji je dvigalo in padalo, velika slonokoščena broša z neokusnim monogramom pa ji je vsak hipec izginila pod trojno brado . . . Oblečena je bila v zoprno, svetlo-vijoličasto toaleta iz merveljeja ter bogato pošito z belimi čipkami in temno vijolčastim trakom iz baršuna.

Njen možiček je čepel na stolu nalik bojazljivemu gimnazijalcu, strahopetno razmišljeno zroč pred se v pisan zastor, okoli sebe po ogledujočih se in presladko ogovarjajočih se damah, poklanjajočih se gospodih in po lestencu, katerega je videl le deloma v zrcalu na desnici. Tesno, vroče mu je bilo v zastareli suknji in strašno neprijetno se je počutil.

„Saj sem rekla, da prideva prezgodaj!“ — se je togotila žena poleg njega. „Ob osmih je naznanjen začetek, pa vendar se bo dvignil zastor jedva ob pol devetih. — Ta grda navada!“

„Potrpi malo . . . saj dvorana je menda že nabitó polna,“ jo je tolažil mož ter potegnil manšete izpod rokava, da so se videle.

„Koga pa zopet čakajo? — Ph, ph! — ta strašna vročina! — Veš, lahko bi bila še prej večerjala v stranski sobi . . . ph! ph! — koliko časa bo zopet trajal ta program! — že sedaj omedlevam od lakote!“

Tedaj je pripuhtel od nekod tudi gospod notar Škorec. Sedel je baš za kontrolorko.

„O, gospod notar . . . pozni ste, pozni! — Pa vroče je, kaj?“

„A-hm! — Vročé!“ ji je odgovoril notar lakonično, segel v žep po robec, razprostrl ga ter si začel energično drgniti potni obraz z obema rokama.

Tu je zapel zvonec. Šum in govorjenje je potihnilo — zastor se je dvignil. Spored se je začel vršiti

Pod Kočevarjevim vodstvom je udarjala dvajsetorica čitalničarjev, tamburašev, delavcev in obrtnikov, med katerimi sta bila tudi Orožen in Muhovnik. Za tem je govorila Kastelčeva Franica oni ogromni prolog, katerega je bil zložil Muhovnik. Do konca ga ni poslušala živa duša; notar Škorec pa je med deklamacijo polgasno zazdehal. Vendar so poslušavci burno ploskali v priznanje marljivi delavki, ki se je naučila tolik pesmotvor . . . Po moškem zboru sta nastopili idealni prijateljici, notarjeva Malka in davkarjeva Nežika v enakih svetlomodrih krilih in s temno rdečemi vrtnicami v laseh. Tudi njima se je ploskalo, da je grmelo, zorni devi pa sta se klanjali z najmodnejšimi, poskakujoče cincajočimi pokloni . . . Za njima sta pri-tekli na pozornico dve ljubki dekletci, nežni plavolaski v rumenkasto belih toaletah: lekarnarjeva Karla in kavarnarjeva Tončka. Nji zvonka glaska sta donela tako naravno, pristrčno in ganljivo, — spremljevanje Kočevarja na klavirju je bilo tako umerjeno in umetno, da je bilo glasno odobravanje, ko sta končali svoj spev, resnično in zaslužno, pa tudi iskreno. Dekletci sta bili tega toli veseli, da sta glasno se smeje zbežali za kulise . . . In zopet je nastopil moški zbor ter zapel krepko, čustveno in razumno svojo pesem . . .

Nato je bil kratek odmor. Gospicam, sodelujočim pri živi podobi, predstavljajočim usmiljenje in skrb božjo do osirotelih trojčkov nesrečne delavke, se je bilo treba kostimirati. Nastalo je zopet zgovorno pomenkovanje v dvorani. Vse je hvalilo spored, posebno pa odbor, ki ga je sestavil. Vsem se je zdel ravno primerno dolg in zanimivo raznovrsten.

„Vaša gospodična hčerka je pravcata umetnica, gospod notar,“ se je obrnila kontrolorka k dremajočemu sosedu.

„A-hm! — Vroče! — Zapanec me lomi,“ je odgovoril notar mežeče ter si gladil plešo.

„Ah, hvala Bogu! — konec je tu! — Potem pa mi pojdi takoj dol v kuhinjo naročit kos svinjske pečenke,“ je dejala kontrolorka svojemu možičku. „Pa reci kuharici, ki me pozna, da je zame . . . potem dobiš še jedenkrat večjo porcijo! — Ali si razumel?“

„Bom . . . bom!“ je odgovoril Megla ter obupano strmel v zastor.

Tedaj pa je zapel zvonček in zastor je šinil kvišku. Ljudstvo je bilo očarano.

Na bornem ležišču je ležala bleda ženska z zaprtimi očmi; nad njeno glavo je navidezno letel angelj smrti v črnem vihrajočem krilu in s črnimi, velikimi perotnicami, pa mrtvaško belim obrazom. Z desnico je kazal proti nebu, z levico pa na tri lepe angelje v snežnobelih tunikah, z malimi belimi perotnicami, razpletenimi lasmi in zlatim obročkom nad čelom. Vsak je držal v svojih rokah po jednega povitega otročička. Izza kulis je padala na skupino čarobna zelena in rdeča luč, obdajajoča vse z nekim tajinstvenim svitom. Od nekoč pa je donela počasno, pretresljivo, rastoče in pojemajoče turobna žalostinka.

Nekaj hipov je vse molčalo. Potem pa so se začuli vzkliki: „Krasno! — ah! — divno!“

In istinito je bila ljubezniva, vznesljiva, lepa ta živa slika. Vtisek njen je bil mogočen.

Ko je padel zastor, je zadonelo iznova viharno ploskanje . . . občinstvo je vstalo . . . sililo k vhodu . . . izpraznilo dvorano . . . hitelo v garderobo in sedalo za mize v sosednih sobah.

Točajke so začele prinašati pijače in jedila.

Prva, ki je jedla, pa je bila gospa Megla . . .

Kres je peljal svojo družbo k mizi, katero mu je osvojil Orožen. Vročina v dvorani je užejala tudi njega in njegove. Prinesli so jim piva . . . Melanija ni mogla prehvaliti lepega sporeda ter je iskreno čestitala gospe Pavlinki, ki je prišla izza kulis, na preugodnem uspehu.

Pavlinki je Melanijina pohvala jako laskala.

„Prav vesela sem,“ je dejala; „ubogim trojčkom bo vsaj za prvo silo pomagano. Dohodki so nocoj izredno veliki, kakor mi je pravil gospod pesnik . . . Tudi sicer nam je došlo dokaj in izdatnih daril; seveda največje in najbogatejše pa je bilo Vaše, gospica, in gospoda Kresa. Bog vama plačaj!“

„Kje imate gospoda soproga, gospa?“ je vprašal Kres.

„Nisem ga mogla pregovoriti . . . Oh, ta norček! Moral je iti še jedenkrat k dvema bolnikoma . . . Morda pride okoli polnoči. Oh, ta norček!“

„Vaš gospod soprog je pač vzoren zdravnik, gospa . . . zato pa smete biti nanj še ponosna!“ je dejal Kres.

Tu je prišlo k mizi več meščanov, ki so govorili s Kresom o večeru, čitalnici, hvalili tamburaše in pevce ter povpraševali, kdaj se oživotvorita posojilnica in hranilnica.

K Melaniji in Minki pa so prišle Malka, Nežika, Karla in Tončka, približala se jim je celo Kastelčeva Franica, ki jima je povedala, da se poroči še ta teden, in mnoge druge, ki so poznale Ano ali Minko.

Po čitalnici je nastalo živo govorjenje . . . trkanje kupic se je čulo . . . ropot, smeh, vzkliki in nerazločno mrmranje.

Tu je zadonel iz dvorane vesel, zibajoč valček.

„Gospa predsednica te prosi, da otvoriš ples,“ mu je sporočil Orožen vodeč ob roki lepo Pavlinko.

„Hvala, milostiva!“ je odgovoril Kres, vstal ter se naklonil Melaniji. Kot vrtnica je zardela Melanija in odšla, držeč se ga za roko, naglo pred njim v dvorano.

In Kres je objel svojo vitko nevesto ter se zabil ž njo v lahen valček. Takoj nato sta se zavrtila še dva lepa para: Orožen s Pavlinko in Kočevar z Minko. Kmalu pa se jim je pridružilo še mnogo drugih . . . razvnelo se je najživahnejše rajanje.

In plesali so, ne oziraje se na stanove, — ne oziraje se na imetek . . .

Kres je plesal največ z Melanijo; prepustivši jo pa svojima prijateljema, je plesal tudi s sestro ter znanimi gospemi in gospicami . . . potem pa je šel tudi k delavkam ter se vrtil in zabaval z njimi, da je bil v zgled vsem.

In drugi so ga posnemali. Tako se je zgodilo kmalu, da je prišel k Melaniji preprost, čedno oblečen in lepo vzrasel delavec ter jo poprosil plesu. Čuden čut se je je polastil v prvem hipu . . . ko pa je videla, kako ji je namignil Kres, ki je baš švignil mimo nje s Franico Kastelčevo, vstala je naglo in, prijazno nasmehnivši se, zaplesala z delavcem . . . Ko pa jo je privedel delavec nazaj ter se ji lepo zahvalil, se ji je zazdelo, da je storila zopet nekaj, na kar more biti ponosna . . . — —

Bilo pa je že blizu polnoči ko je prišel v dvorano urednik Vitavšek. Bled je bil . . . njegova obleka je bila delavna. Zagledavši Kresa in Orožna, ju je poklical takoj iz dvorane.

„Propali smo . . . izgubljeni smo!“ so bile njegove prve besede.

„Torej je vlada zmagala?“ je vprašal hlastno Kres.

„Še več! Doživeli smo največji škandal: . . . izdajstvo moža, za katerega smo se navduševali in trudili!“ je odgovoril Vitavšek in zaškrtal z zobmi.

Kres je pobleдел kakor smrt . . . v glavi se mu je zvrtilo . . . nasloniti se je moral na steno in hropé je zinil:

„Dolžan — izdajnik!?“

„Moj Bog, saj ni možno . . . Dolžan — izdajnik!“ je ječal Orožen močno zardelega obraza.

„Izdajnik!“ je ponovil Vitavšek in pripovedoval. „Čakal sem v uredništvu brzojavnega poročila. In dobil sem je: „Vladna predloga je prodrla z ve-

liko večino. Na splošno iznenadenje se je pridružilo vladi v poslednjem hipu nad dvajset poslancev iz opozicije. Sodi se, da jih je vlada podkupila...“ In takoj se me je polotila grozna slutnja: Dolžan je med podkupljenci! — Njegovo čudno vedenje, njegova nerazumljiva poročila, njegov molk, njegovo preprijazno občevanje z ministerstvom in plemiči... vse, vse to mi je vršalo po glavi... Pohitel sem na brzojavni urad, da bi brzojavil Dolžanu na stanovanje... na poti tja pa sem srečal barona Rubbacha, ki mi je že iz dalje kričal nasproti: „Škandal! — škandal!“ — Srce mi je strepetalo — slutnja se je uresničila. Pokazal mi je brzojavko, na kateri so bila imena vseh onih nezvestih poslancev, med njimi pa skoro na prvem mestu ime Dolžanovo.

„Ha, ha! To je narodnjak — to je poslanec, ki zastopa koristi večine volivcev... obrtnikov in kmetov“, se je rogal baron spakovaje se, „ha, ha! — prodal se je... napravil je krasno kupčijo! Zdaj pa bomo govorili mi — mi — ter pokazali narodu, kdo ga je osleparil, da napolni svoj žep ter nasiti — svojo častihlepnost!“

„Tako je govoril baron... Nisem vedel, kaj bi storil. Obvestiti vaju je moja prva dolžnost. — Tako sem si mislil. A veselica se je jedva začela. Počakati sem hotel... jeze in žalosti bomo imeli odslej v preizobilju. Dirjal sem torej po okolici do zdaj, ko vaju vprašam: kaj zdaj?“

„Kaj zdaj?“ je odgovoril Kres. „Naša vloga je odigrana — zastor je že padel. Izgubljeno je vse — — celó naša čast... Toda priboriti si jo hočemo nazaj! Varali smo se v svojem prijatelju — varal sem se v pobratimu, a narod bo zvedel, da se ni varal v nas! — Prični se torej boj za našo čast, za čast Dolžanovih volivcev, za čast naroda! Jaz bom tudi sedaj na svojem mestu.“

„In midva tudi!“ sta izpregovorila prijatelja.

„Sedaj pa na poslednji ples!... Poslej bodo plesali drugi morda,“ je še dejal cinično Kres ter krenil v dvorano. Pohitel je k Melaniji.

„Bled si ... Kaj ti je, Josip?“ ga je vprašala naglo, skrbljivo.

„Slabe politične vesti mi je prinesel Vitavšek... Oprosti torej, če predlagam, da gremo domov ... Samo jedenkrat še zaplešiva!“

„Kakor hočeš,“ je dejala ona ter mu položila levico na ramo.

In zaplesala sta ... plesala sta dolgo ... nežno jo je časih pritisnil nase ... potem pa jo je odvedel raz plesišče.

Tudi Minka in Ana sta bili kmalu pripravljeni na odhod ...

Malo hipov pozneje je zopet drdrala Kresova kočija proti domu. Kres je molčal vso pot; le Minka in Ana sta se pogovarjali, hvaleči koncert in ples. Melanija pa je tiho stiskala ženino roko pod svojim plaščkom, a Kresova roka se ni zgenila. Mračno je strmel skozi kočijno okno ... v temo ... Mračna je bila njegova duša ... obupano njegovo srce zaradi sramote, prizadete domovini, katero je ljubil bolj nego samega sebe, bolj nego mater ... nevesto ...

XIV.

Molčé sta se pripeljala Minka in Josip do doma.

„Lahko noč, Minka!“ je dejal Kres dospevši do svojih sob.

„Lahko noč, Josip! — Umiri se ... potolaži se ... dež za soncem mora biti ... saj veš!“ je rekla Minka, stopajoča jedno nadstropje višje. Brat ji ni odgovoril.

„Tako potrtega še nisem videla ... Pred par urami je bil še najsrečnejši človek ... sedaj pa je tak! — kaj se je neki zgodilo?“ je ugibala Minka. „Tudi Fran je bil nazadnje tako čuden in redkobeseden; — kaj bi to bilo?“

Tiho je odprla vrata, vodeča v materino sobo, skozi katero je morala iti, ker je imela svojo spalnico za njo. Počasi je dvignila svečo, stopivši v sobo, da bi videla mater. Kako pa se je začudila videča, da

je postelj prazna in nedotaknjena. V istem hipu skoro pa je viknila, da je zadonelo po vsi hiši.

„Mati! — Mati!“

Poleg naslonjača tik okna je ležala njena mati na obrazu in ni se genila.

Minka je planila k nji, prijela jo za glavo... glava je bila mrzla.

„Mati! — Mrtva! Mrtva!“ je vikala obupano, skušala dvigniti truplo, pa brez uspeha. Obupana se je zgrudila poleg njega ter glasno, krčevito jokala.

Josip je čul Minkino vikanje. Prestrašen je tekel gor v drugo nadstropje... našel je mater in sestro na tleh.

„Minka, ne joči! — Še ni morda prepozno...!“ je dejal. „Pomagaj... primi... položiva jo na posteljo!“

In krepko je prijel za materin život, Minka pa je dvignila njene noge... tako sta jo dejala na posteljo. Ko pa se je nagnil Kres k materinemu srcu, da posluša, li še bije, ni čul nič več. Materin obraz, njene roke so bile mrzle... Mati je bila mrtva...

„Mrtva je!“ je šepetal Kres ter — zaihtel.

Minka pa ga je objela in plakala sta in plakala... brat in sestra... sin in hči... srce na srcu...

Potem pa se je spomnila Minka svojega očeta. Brzo je prižgala še jedno svečo ter ga hitela ihté klicat v pritličje.

Kres pa je stopil k materinemu stolu. Mizica tik njega je bila prevrnjena... mašne knjige, škapulirji, svetinje, fotografije in podobice so ležale raztresene in razmetane po tleh.

Sklonil se je, postavil mizico pokonci ter začel pobirati materine relikvije. Vsem se je poznalo, da so bile često v potnih, morda tudi od solz mokrih rokah...

Kres je položil vse na mizo... zamislil se... a se zdajci zopet zbudil iz svojih misli, pohitel k materi, objel ji sivo glavo ter jo poljubil na usta šepetaje: „Ti uboga, dobra moja mamica!“

Tedaj pa je začul težke očetove korake in Minkino ihtenje. Naglo si je otrl solzne oči ter jima šel nasproti.

V tem sta prišla v sobo oče in sestra. Oče je bil jedva na pol oblečen, blede, a miren.

„Tako si torej zdihiš sama, zapuščena, kakor si živela, svojo dušo! — Počivaj v miru, draga Marica!“ je dejal starec ter jo prekrižal.

„Ah, umrla je nama mati med tem, ko sva plesala!“ je ihtela Minka.

„Kakor ji je bilo usojeno, Minka! . . . Brez božje volje se ne zgodi ničesar; zato ne plači!“ jo je tolažil oče; Josip pa je stal molčé ob materinem znojju.

V sobo so hiteli od vseh strani hlapci in dekle. Ženske so jokale in glasno javkale, moški pa so stali na strani ter na pol zvedavo, na pol turobno zrli na mrtvo.

Kmalu so se začeli meniti o mrtvaškem odru. Minka je izročila kuharici ključe do shrambe za perilo, hlapci pa so začeli prestavljati in odnašati pohištvo ter donašati deske.

Kres je peljal očeta in sestro počivat, potem pa se je vrnil v svojo sobo. Več ur je stopal po stanovanju gori in doli. Misli in čuti so se drvili ter izpreminjali v njegovem srcu z neznansko hitrostjo. Ni se mogel umiriti.

Prevara, nezvestoba, izdajstvo prijatelja Dolžana ga je pretresla do dna duše . . . Vedno in vedno si je prigovarjal, da ta vest morda vendar ni resnična, ali pa vsaj pretirana . . . Spomnivši se pa Ruhbachovega triumfiranja, njegove grožnje in samozavesti, je izgubil zopet vsako, najmanjšo nado . . .

„Podpiral, delal sem za neznačajneža, ki se je okoristil, kdo ve kako, ob velikanski škodi narodovi!“ — Ta misel ga je pekla, grizla, bodla in trapila, da je zdihoval zaradi nje, kakor bi bil privezan na mučeniško kolo. Pobegnil bi, sam sebi bi se rad skrnil — če bi mogel . . . če bi smel! — A ne sme. Čast njegova in njegovih prijateljev, čast in ugled njegove stranke zahteva, da vztraja kot hraber vojščak do zadnjega trenutka, do smrti na svojem mestu . . . Ostal bo, boril se, zmagal, ali padel . . . Čast pa si hoče rešiti, naj velja, kar hoče . . .!

In spomnil se je zopet svoje matere. Izgubil jo je najedenkrat, kakor bi mu jo kdo ubil. — Spominjal se je potem vseh dogodkov od prve zavedne mladosti do današnjih dni, v katerih je bila središče mati.

Šele pozno v jutro je zadremal, sedeč oblečen na zofi . . .

A le za nekaj ur. Že sredi dopoldneva sta prihitela Kočevar in Orožen k njemu, sporočajoč mu, da je sklical baron Ruhbach z županovim dovoljenjem že za danes popoldne v gostilni „Pri novem svetu“ shod Dolžanovih volivcev. Agitatorji da letajo po hišah, vabeč ljudi na shod, in pisani plakati da so nabiti po uličnih stenah, ki naznanjajo velike politične zanimivosti . . . Ker je ravno nedelja, se snide izvestno veliko naroda. Ruvalo se bo proti Dolžanu, proti narodni stranki, „Braniku“, proti Kresu in prijateljem . . . Treba se pripraviti na velike škandale; saj nasprotniki bodo kaj lahko našujkali narod, ki je bil osleparjen za vse, kar so mu obljubljali prijatelji . . .

„Čim prej, tem bolje“, je dejal Kres. „Narod naš ni tako nerazsoden, da bi tudi v tem slučaju ne razločeval med odkritosrčnimi prijatelji in hinavskimi komedijanti. Pripravimo se, da mu povemo vso resnico, potem pa naj sodi! — Veliko krivic je že zadelo Slovence, mnogokdo je obupaval o bodočnosti, a preživeli so vse nepravilike, polagoma iznova si priborili, kar jim je bilo z zvijačo ali s silo vzeto. Napredovali smo in napredovali bomo nevzdržno, dokler bo živel v narodovem telesu čut ponosa in moralnosti . . . Ministerstvo bo padlo za ministerstvom, naš narod pa bode stal vedno čil in krepak, v popolni zavesti svoje žalostne, a slavne zgodovine, svoje duševne, ošabne nemške, madjarske in italijanske sosede daleko nadkriljajoče zmožnosti in jeklene volje . . . Tudi ta vihar pomine in iznova posije na nas sonce miru in zadovoljnosti.“

Po velikanski razburjenosti se je naselil v Kresovo srce popolen mir. Tešil in navduševal je torej prijatelja, ki sta obupavala, ter si z lastnimi besedami množil čim dlje tudi svoj pogum.

Domenili so se, da pojdejo skupaj k shodu in se bodo podpirali ondi z vsemi sredstvi. Zlasti pa so sklenili, krepko staviti se v bran, če bi hotela izzivati Ruhbachova stranka med narodom neslogo in prepir. Kres sam hoče predlagati nezaupnico poslancu Dolžanu v dokaz, da obsoja dejanje njegovo in da ni ž njim v nikakem soglasju.

Orožen in Kočevar sta šla potem kropit Kresovko ter tolažiti Minko in starega Kresa; Josip pa je šel v župnišče dogovoriti se zaradi materinega pokopa.

Župnik ga je sprejel že na stopnicah, izražajoč mu svoje iskreno sožalje. Potem ga je peljal v svojo pisarno, kjer sta se domenila gledé maš, zvonjenja in sprevoda. Pokoplje naj se mati z največjo svečanostjo.

„Tako je torej vse v redu . . . Sedaj pa poslušajte še mene, ki Vam moram povedati po želji blage pokojnice njene poslednje želje“, je dejal končno stari gospod.

Vstal je, odprl v svoji pisalni mizi s ključkom malo predalo ter vzel iz njega veliko kuverto z velikim pečatom.

„To pismo mi je izročila Vaša mati že pred tremi leti z naročilom, da je odprem takoj po njeni smrti ter je izročim Vam ali pa gospodični Minki,“ je govoril župnik ter vzel iz kuverte velik list. „Evo, oporoke Vaše gospe matere . . . napravila jo je ob popolni zavednosti v pričo mene in gospoda kaplana tule, v tej sobi.“

In izročil mu je pismo. Kres pa je čital, da zapušča mati vsakemu svojih treh otrok jednako svoto dvajsetih tisoč . . . cerkvi za maše dve tisoč . . . siromakom v Taboru pa tri tisoč goldinarjev . . .

Solze so se mu silile v oči . . . otrli si jih je ter se naglo poslovil.

XV.

Vsi gostilniški prostori „Pri novem svetu“ so bili natlačeno polni ljudi. Glasno razgovarjanje, grohot, prepir, vzkliki in udarci po mizah in tleh so se čuli daleč po okolici. V veži so stali trije veliki sodi piva in vina . . . ljudje pa so si točili sami ter si na-

pivali . . . Že ni bilo dobiti nobenega stola več, a vendar so prihajali še vedno novi gostje. Ruhbachovi agitatorji in skrivnostni plakati so imeli torej velik uspeh.

Kres je s prijatelji sedel v mali družbi čitalničarjev v predzadnji sobi. Čakali so radovedno, kaj dožive . . . Ruhbacha še ni bilo v gostilni.

Okoli štirih pa je prišel v družbi mnogih prijateljev, veleposestnikov in upokojenih višjih uradnikov, samih bivših članov razpadle kazine.

Ko je šel mimo Kresove družbe, je stegnil vrat nazaj k svojim ter dejal porogljivo:

„Bravo! — tudi njegovi mešetarji so tu!“

Potem pa je stopil naglo v drugo sobo. Gostje so večinoma vstajali ter pozdravljali barona, ki je, milostno se muzaje, stisnil temu in onemu roko.

Orožen pa je planil, od jeze se tresoč in divje zroč izza mize ter hropel: „Ali niste čuli?! — Žalil nas je! — Prokleto, jaz hočem naučiti tega barončka dostojnosti!“

In hotel je za baronom. Kres pa ga je prijel krepko za roko.

„Stoj!“ mu je dejal napol tiho. „Ako je aristokrat sirov, bodimo mi tem finejši . . . ako so Ruhbachovci osebni, bodimo mi tem stvarnejši!“

„Poravnamo se drugo pot . . . Danes nas čaka kaj nujnejšega!“ je miril tudi Kočevar razkačenega prijatelja.

Tedaj pa se je začul zvonec. Iz vseh sob so drli ljudje v dvorano, kjer je stal baron Ruhbach na stolu ter čakal, da nastane mir . . . Tudi Kres in tovariši so se prerinili v prvo sobo.

Potem pa je začel govoriti baron:

„Dragi rojaki! — Preljubi prijatelji! — Zahvaljujem vas, da ste se odzvali v tako obilnem številu mojemu povabilu. To je dokaz, da ste politično zreli in nenavadno prosvetljeni možje. Vsa čast vam! — Sklical sem ta shod s privoljenjem velezaslužnega gospoda župana tako nenadoma zato, ker se je prizadela še bolj nepričakovano vam vsem, predragi prijatelji, ravno včeraj nezaslišana krivica . . . Človek,

kateremu ste s svetim zaupanjem izročili največje dostojanstvo, da zastopa vaše koristi, brani vaše pravice ter vam izvojuje nove dobrote . . . ta človek vas je včeraj nesramno izdal in zatajil.“

„Kdo? — kdo? — Dolžana menite? — To je laž! — Dokazi!“ so se začeli vzkliki in množica je začela nejevoljna mrmrati. Baron je pozvonil in nastala je tišina.

„Dokaze vam podam takoj, predragi rojaki,“ je začel samozavestno baron. „Kakor je menda večini znano, je izdelalo sedanje ministerstvo na Dunaju predlogo, ki bi bila v največjo škodo masi naroda, t. j. kmetom, obrtnikom in delavcem. Korist od nje pa bi imeli le nekateri. Proti tej predlogi so vstali vsi pošteni in zares narodni zastopniki ter jo pobijali, kakor so le mogli. Mesece dolgo so se pripravljali na odločilen boj proti ministerstvu in njegovi predlogi . . . Agitirali so po časnikih, shodih, društvih . . . storili vse, da le obvarujejo svoje volivce ogromne krivice, nepovračljive škode. In njihov rodoljubni trud je imel velike uspehe. Večina državnih poslancev je bila pridobljena proti vladi . . . Z mirno vestjo so zasedli včeraj vestni in pravični narodni zastopniki svoje seže v parlamentu pričakujoč brez skrbi glasovanja. Ko pa se je izglasovalo, so zvedeli, da so vendar propadli, da je predloga sprejeta.“

„Sramota! — Fej!“ so vzkliknili nekateri.

„Da, sramota in fej onim, ki so zadali svojemu narodu največjo rano . . . ki so obljubili svojim volivcem kruha, a jim dali kamen! — Izdajavci so, ki ne zaslužijo imena poslancev, pač pa najostrejšje kazni. — In glejte, med temi izdajavci, ki so se izneverili v zadnji minuti svoji častni besedi; ki so zatajili vse poštenje; ki so mislili le nase, na svojo korist; med izdajavci, ki se bodo greli zdaj ob krivici, prizadeti volivcem, med temi propalicami je tudi naš poslanec, gospod Božidar Dolžan!“

„Ali je mogoče? — Škandal! — Fej! — Slepar! — Hinavec! — Krvoses! — Fej, fej!“

Vseh prisotnikov se je polastilo velikansko vznemirjenje. Glasno so se začeli razgovarjati . . . čuli so se ogorčeni vzkliki, psovke, grožnje in kletvice.

Baron pa je pozvonil ter nadaljeval:

„Zaman iščem besede, da bi prav označil vedenje našega poslanca; zakaj kaj sličnega še ne pozna zgodovina našega naroda. Zgražam se le v dnu srca, ko pregledam vse velikanske škode, katere bodele morali nositi vi. Zaslepljeni od ljudi, ki žive vedno v vaši sredi, ki se vam hlinijo prave prijatelje, a vas le izrabljajo za to, da jih slavite in bogatite, goljufani od takih Efijaltov, ste izvolili moža, ki vas sedaj tepe, ki vam sedaj pljuje v obraz! — Radi onih sleparjev niste hoteli poslušati glasú moža, ki ni sicer vaše narodnosti, a ki bi delal noč in dan za vašo duševno in telesno blaginjo. No, izvolili ste si rajši Dolžana, — jaz pa sem propadel . . . V dokaz pa, da vas še vedno ljubim, da mi je sveta vaša čast, vam svetujem javno sredstvo, s katerim pred vsem svetom ožigosate sleparja ter mu užgete na čelu pečat izdajavca: . . . izrecite mu soglasno nezaupnico! — To je moj predlog, gospoda moja!“

„Bravo! — Dobro! — Živel baron Ruhbach! — Na dan z nezaupnico!“ so vikali kazinotje, drugi so pa ploskali viharno.

Tedaj pa se je oglasil Kres.

„Prosim besede, gospod baron!“

„Ne . . . nihče nima besede,“ je odgovoril rezko baron.

„Sklicujem se na Vašo poštenost . . . na Vaše kavalirstvo, gospod baron! — Napadali ste čast mojo in mojih prijateljev . . .“

Baron je zgrabil zvonec ter silno zvonil, njegovi pristaši pa so zagnali velik hrup, potiskajoči Kresa iz dvorane.

Kres pa je povzdignil svoj glas ter mogočno zavpil:

„Shod je javen . . . po zakonu smem govoriti in bom govoril! — Gospod vladni zastopnik, Vaša dolžnost je, da mi branite to pravo!“

Nastal je nepopisen vrišč. Ruhbachovci so kričali, zmerjali, tulili, teptali z nogami, bili ob mize, Kresovci so silili k vladnemu zastopniku . . . nastalo je opasno prerivanje in suvanje . . .

„Gospod Kres ima besedo,“ je spregovoril tedaj baron, divje zroč na Kresa, ki je že stopil na mizo.

Kres je bil smrtno bled, a miren. Oči so mu žarele kot oglje in črni lasje, črni brki in brada so dajali njegovemu voščeno belemu obrazu nekak grozen značaj.

Orožen, Kočevar, Vitavšek in čitalničarji so se postavili okoli njega.

„Gospoda! Moje besede bodo danes kratke. Neznačajnost gospoda državnega poslanca Dolžana obsojam istotako, odločno iz dna svojega srca, kakor vi. Ravnotako odločno pa zavračam nesramne napade, kakršne si je mogel dovoliti le kak baron, zaklet sovražnik moj in narodne stranke.“

„Doli! — Vun! — Vun! — Predrznost!“ so zatulili Ruhbachovci ter navalili na Kresovo mizo, hotéči ga pehniti raz njo. Orožen pa je razprostrl svoje roke in z vso silo butil najbližje nazaj, da so se opotekli.

„Gospoda! Pustili ste govoriti baronu Ruhbachu. ko nas je ometal z najostudnejšimi lažmi . . . pustite torej govoriti še meni, da vam povem resnico!“

Vladni zastopnik je vstal ter dejal, da razpusti shod, ako bodo skušali nekateri zabraniti svobodno besedo govorniku . . . To je pomagalo. Pomirili so se vsaj nekoliko, in Kres je mogel govoriti.

„Gospoda! Ko smo iskali kandidata za državno zbornico ter smo bili, kakor vam znano, radi obolevnosti gospoda Vojnika in zaradi prisiljenega odstopa gospoda župnika Tomana v veliki zadregi, me je poklical gospod Dolžan k sebi ter mi dejal, da je pripravljen sprejeti mandat. Obljubil mi je, da se bo — če bi utegnil biti izvoljen — držal vestno in natanko programa narodne stranke, navodil njenega glasila „Slovenskega Branika“, pa volje svojih volivcev. Ker sem poznal gospoda Dolžana kot bistroumnega in vztrajnega moža z veliko naobraženostjo in čisto minolostjo, sem bil te ponudbe prav vesel. Zdelo se mi je, da bo ravno bogati in ugledni tovarnar zastopal najlažje, najkrepkejše in najuspešnejše koristi tega volilnega okraja. V dogovoru z odborom narodne stranke

smo torej proglasili gospoda Dolžana kandidatom . . . Verjemite mi, da sem bil tedaj preverjen o istinitosti in iskrenosti njegovih obljub . . . da, preverjen sem še danes, da je imel Dolžan tedaj najboljšo voljo in najpoštenejše namene . . . Radi te preverjenosti pa sem storil vse, da je prodrl pri volitvi ter premagal nasprotnika, barona Ruhbacha, kandidata nemške, kapitalistične stranke . . . Z najlepšimi nadami sem se poslovil od Dolžana kot prijatelj, kot pobratim njegov. No, varan sem bil jaz, varani so moji prijatelji, varani ste bili vi vsi! — Kaj je zmotilo gospoda Dolžana, da je postal nezvest svojemu programu in našim interesom . . . tega danes še ne vem. Vem pa, da sem te neznačajnosti ravno tako nedolžen, kakor ste je nedolžni vi. Ne, jaz in moji prijatelji vas nismo slepili in sleparili, agitujoči med vami za gospoda Dolžana . . . preslepljeni in osleparjeni smo bili najbolj mi sami. Škoda, ki zadene vas, zadene tudi nas. Zaradi tega bomo glasovali z vami, da se izreče poslancu Dolžanu nezaupnica. Zato pa vnovič z vso ogorčenostjo in naj-svečaneje zavračam napade barona Ruhbacha na našo čast ter ga javno pozivljam, da svoje besede prekličé!“

Kres je poskočil raz mizo, Ruhbachovci pa so iznova zagnali velikanski vrišč in grohot.

„Komedijant! — Pesek v oči! — Domišljuje si menda, da govori kmetom! — Pereat Kres!“

Taki vzkliki so se čuli iz hruma in šuma.

Ruhbach je zopet vstal, pozvonil ter začel s ciničnim nasmehom govoriti:

„Predragi! Izgovorjena je bila beseda „komedijant“ . . . in če kdaj, je bila umestna in zaslužena na tem mestu.“

„Lažnivec! — Prekliči, — prekličí!“

Bil je Orožen, ki je izustil te besede. Peneč se od silne togote, je planil k Ruhbachu, skrčil roke v pesti ter gledal besno baronu v prebledeli obraz.

„Vun ž njim! — Vun! — Vun!“ so zarjuli Ruhbachovci in v istem hipu je zgrabilo Orožna deset rok. Čitalničarji so priskočili, hoteči ga oprostiti, a masa je bila že vinjena in omočena od baronovih besed . . . in so bili potisnjeni takoj zopet v kot . . .

Orožna pa so pehnili, dasi se je ruval ter podrl nekaj napadavcev na tla, z brutalno silo na cesto.

„Tako se zgodi vsakemu, ki se drzne tu kaliti red in mir,“ je dejal grozeče baron. „Kdor neče slišati resnice, naj se sam takoj odstrani! . . . Radi nekaterih neomikancev ne bomo trpeli, da nam razpuste shod. — Resnica oči kolje, predragi! Tudi gospoda Kresa je oklala, da se je predrznil očitati meni laž, dasi ima sam presno maslo na glavi.“

„Fej Vas bodi, nesramnik!“ je zaupil Kres tedaj, baron pa se je pomilovalno smeje ozrl po njem ter dejal počasi naglašujoč vsako besedo:

„Človek, ki dobi za to, da je pomagal izdati in kruto prekaniti svoj narod, od gospoda Dolžana lepo svotico pol milijona, pa še krasno dekle za ženo, tak človek me ne more razžaliti“ . . .

Kakor čar so vplivale te besede na vse prisotnike. Vsi so jih verjeli . . . zdelo se jim je, da so jim padle luskinе raz oči . . . Le za trenotek so molčali, potem pa je začela tuliti vsa upijanjena drhal, dvigati pesti ter rjoveti: „Fej! — Slepar! — Hinavec! — Lažnivec! — Sedaj je jasno vse! — Vun! Vun!“

Kres je stal kakor okamenel. Kar razumeti ni mogel, da velja to kričanje in to pretenje njemu . . . verjeti ni mogel, da ga psujejo tako grdo, tako krivično oni, ravno oni, ki so še pred kratkim vikali navdušeni: „Živel! — Slava Kres!“

Videč pa od jeze in vina zardele obraze, besno zroče oči, dvignjene pesti nad seboj, se mu je zgrozilo srce . . . onesvetil se je za hip . . . potem pa se je ozrl po neznatnem številu svojih pristašev ter dejal: „Pojdimo! — Tu ni več za nas prostora.“

In ponosno zravnano, prepadel, bled, ognjenega pogleda je zapustil ob strani Kočevarja ter Vitavška in v sredi čitalničarjev dvorano. Divji grohot je grmel za njimi.

Ko pa so prišli v zadnjo sobo, je stopil Kresu nasproti stotnik pl. Braunseiss, ki ga je ondi očitvidno čakal. Porogljivo je krivil ustnice in s satanskim naglasom je zinil besede: „Eh, gospod Kres, čestitam! — Kupčija z narodnostjo se Vam je obnesla pirami-

dalno . . . eh, faktično kolosalno! Čestitam, gospod Kres!“

In z brezprimerno nesramnostjo mu je ponudil desnico.

„Gospod stotnik, Vi ste lažnik!“ mu je dejal z mirnim glasom Kres v obraz ter šel mimo njega.

„Lažnik?! — Ha, ha, ha! — Bravo, gospodine! — Na tej poti sem Vas hotel ravno srečati! — O, pomenimo se o tem drugje . . . o, o, piramidalno . . . he, he, he!“

Tako je kričal stotnik za Kresom ter butal s sabljo ob tla . . .

XVI.

Bilo je že čez polnoč.

V sobi mladega Kresa je stopal z globoko sklonjeno glavo bled mladenič — Josip, gor in dol . . . dol in gor . . . Časih je postal za trenotje, prijel se za čelo ter zdihnil glasno, bolešno, iz dna trpečega srca . . . potem pa je začel zopet svojo pot . . .

Je li možno, da se mu je v enem dnevi, v jedni uri podrla vsa prekrasna stavba lepe, srečne, plodonsne bodočnosti v grozen, strašen nič? —

Pokopali so mu ljubljeno mater . . . proglasili ga izdajavcem naroda, za katerega razvoj in rast bi z radostjo žrtvoval zadnjo srago krvi . . . ognusili so mu s svojim blatnim jezikom najvzornejšo ljubezen do Melanije, njegove neveste . . . Nekoliko ur mu je ugrabilo vse, kar ga je povzdigovalo in veselilo . . . vrgli so ga v obup, v propast . . . Vse je izgubil . . . čast, nevesto, mater, prijatelje, vse, vse . . .

Končano.

Jutri stopi še pred morilno cev, da zadosti svojemu ponosu . . . da kaznuje ostudnega obrekovavca . . . ali pa da pade sam, če mu je tako usojeno . . .

Zadnja noč! — Morda bo ležal jutri že na odru nem . . . brezčuten . . . miren . . . srečen . . . mrtev . . . Morda! — — Življenje nima vrednosti itak zanj več . . . živ mrtvec bo sicer . . . telo brez srca . . . bitje brez duše . . . Bi li ne bila zato zanj smrt le rešitev — svoboda — nova sreča! — — — — —

Po materinem pokopu sta prišla h Kresu prijatelj, Kočevar in Orožen.

„Vse v redu, kaj ne?“ je vprašal hlastno Kres. Prijatelja sta molčé prikimala ter zdvojeno zrla v tla.

Koliko sta si prizadela, da bi ga odvrnila . . . da bi ga rešila! Zaman.

„Pustita me v miru, ljuba prijatelja!“ jima je dejal odločno. „Da bi vedela, kako mi grmi po možganih, kako divja kri po mojih žilah, ne govorila bi tako! Ako bi občutila vidva kakor jaz vse one grozne bolesi v svojih srcih, bi ravnala, kakor ravnam jaz.“

In prijatelja sta umolknila.

„Kdaj se vidimo?“ je vprašal nadalje Kres.

„Jutri zarana v velikem logu.“ je odgovoril Orožen.

„Dobro . . . pustita me sedaj samega . . . pripraviti se moram.“

„Prinesla sva ti troje samokresov . . . pojdi z nama v bližnji kamnolom! . . . je dejal Kočevar in pokazal na mal zabojček, katerega sta prinesla s seboj.

„Da bi se vadili? — ah, to bi bilo grešno! . . . Vaditi se za uboj bližnjika . . . ne, ne! — Mirujta, dober strelec sem . . . saj vesta, da nisem slab lovec!“

Ni ga bilo mogoče pregovoriti . . . Prijatelja sta odšla še bolj bleda in prepala, kakor sta prišla. —

Kres pa je takoj sedel ter napisal troje pisem.

V prvem je sporočil Dolžanu v Trstu, da odstopa od poroke z njegovo hčerjo, ter mu natanko razložil, kaj ga sili, da mora ravnati tako, dasi mu od obupa poka srce . . .

Drugo pismo je pisal svoji nevesti Melaniji. Ljubeznivo jo je prosil, naj mu odpusti, ker ga ni bilo k nji; nastali so čez noč odnošaji, ki mu branijo, da bi prišel sedaj . . . Prosil jo je zato, naj zapusti takoj Tabor ter se vrne k očetu, ki ji bo natančneje povedal vse, česar ji sam ne more in kar ve le njen oče. Uverjal jo je končno svoje vroče, nevenljive ljubezni in neomajne zvestobe ter ji zaklical: „Do svidenja, mila, zlata, nad vse ljubljena Melanija!“

Ko je končal to pismo, je položil glavo na roko ter tiho zaihtel . . .

„Do svidenja? — morda v večnosti . . .!“

Ko pa se je nekoliko umiril, je napisal še tretji list — svojemu očetu

„Oče moj!

Ko Vam pride to le pismo pred oči, me že ne bo več med zemljani. Šel sem k svoji materi, tja gori, kjer ni sovraštva, ne obupa, ne zlobe . . . Ko bodete čitali to le pismo, sem združen že s svojo mamico ter molim ž njo vred k Bogu, da pridete še Vi kmalu za nama . . .

Odpustite mi bolesti, katere rodi moja smrt Vašemu srcu, ki še krvavi vsled poslednje izgube! — Bog mi je priča, da Vam jih nisem povzročil lehkomišelnost, ampak primoran vsled hudobnosti in nehvaležnosti ljudske!

Zahvaljam Vas za vse, kar ste storili za me — svojega sina! Poljubljam Vas za to! —

Prosim Vas pa, da mi izpolnite po moji smrti še zadnjo, veliko prošnjo!

Minka in Fran Kočevar se ljubita . . . Že drugo leto . . . Izpolnite mi torej željo: blagoslovite njiju zvezo, kakor jo blagoslavljam jaz! — Izročite njima svoj imetek, katerega bi dobil po Vas sicer jaz! —

V miznici najdete materino oporoko, katero mi je izročil včeraj gospod župnik. Svoj delež zapisujem bratu Tinetu. Sedaj izvršuje sedmo šolo . . . pustite mu svobodno voljo . . . naj si izbere sam stan, h kateremu ga kliče srce! —

Pozdravite mi ljubljeno sestro in predragega brata! — pozdravite mi svaka Kočevarja in prijatelja Orožna, kateremu zapisujem v spomin vso svojo biblioteko! —

Zdravstvujte i Vi, oče moj, do — — svidenja!

Vas in vse drage poljublja

V Taboru

Josip.“

Tako je pisal Josip . . . Dolgo je pisal. Tudi svoje oporoke ni pozabil, katero je imel spisano že nekaj mesecev . . .

Potem pa je hodil gor in dol, premišljajoč vse svoje življenje . . . misleč na bodočnost . . . na večnost . . .

Bilo je že blizu jutra, ko je utrujen zadremal na svoji zofi . . .

* * *

Jutro je bilo jasno, a skoraj mrzlo. Žarki počasi vzhajajočega sonca še niso imeli moči, da bi ogreli ohlajeni zrak.

Na občirni planoti sredi velikega hrastovega loga se je sešla majhna družba. Ločena v dve skupini se je tiho pomenkovala med seboj. Na jedni strani sta stala pl. Braunseiss in baron Rubbach z vojaškim nadzdravnikom, na drugi pa Kres s Kočevarjem in Orožnom. V bližini sta stali dve kočiji; kočijaža sta držala konja za uzdo.

Razdalja med dvobojevnikoma je bila zaznamovana z dvema sabljama, ki sta bili zapičeni v zemljo. Premeril jo je mlad nadporočnik.

„Gospoda — pripravljeno je,“ je dejal nadporočnik.

Nepristranski, sekundanta in zdravnik so stopili na stran, za dva hrasta.

Bojevnika pa sta si stopila nasproti. Vsak je držal v desnici nabito pištolo . . . Čakala sta znamenja. Oba sta bila bleda.

In nadporočnik jima je dal znamenje.

Kres je dvignil pištolo malo . . . višje . . . še višje . . . potem pa je nagnil zopet cev, mereč na stotnikove prsi . . .

„Ne streljaj! — Ne ubijaj!“ mu je branila vest. „Melanija! — Ubije me sicer on,“ mu je govorilo nekaj drugega . . .

In ustrelil je . . . pl. Braunseiss je stal neranjen pokonci . . .

Jedva pa se razkadi dim, počí nasprotnikova pištola.

„Melanija!“ je kriknil Kres, dvignil obe roke . . . lovil se po zraku ter se zgrudil na obraz — od nekod pa se je začul hudoben smeh . . .

„Kres . . . Kres! — Li čuješ, Kres!?“ je vpil obupano Kočevar, kleče ob nezavestnem prijatelju ter mu majal glavo.

Orožen in nadzdravnik sta klečala na drugi strani ranjenca ter mu slačila obleko.

Kres pa je hropel in bolešno ječal . . .

Krogla mu je prodrla život pod prsmi nad trebuhom ter prišla na hrbtne plati iz njega. Kri je vrela iz rane . . .

„Ali je smrtno ranjen?“ je vpraševal Kočevar trepetaje.

Nadzdravnik je molčé skomizgnil z ramami ter mašil rano; Orožen pa je strmel obupano pred se v okrvavljeno, v smrtnem boju se zvijajoče telo prijateljevo . . . pomagal ni več . . . vedel je, da je vse zaman . . .

Malo kasneje so dvignili nezavestnega Kresa v kočijo . . . vanj sta sedla Kočevar in Orožen . . . počasi so se peljali v mesto.

Sonce je posijalo . . . rosa po travi se je blestela, iskriala in svetila . . . ptički so veselo popevaje pletavali med gostim vejevjem . . . Kres pa je hropel in hropel . . .

„Umrje nama . . . ah, predno ga pripeljeva do doma!“ je dejal Kočevar ter božajoč prijatelja neprestano tiho klical: „Kres! — Josip! — Li čuješ? — Moj Bog, pomagaj!“

Orožen pa je držal ranjenca v naročju.

„Ustavimo se pri Dolžanu . . . voznja ga strašno trpinči . . . do doma je še daleč,“ je svetoval Orožen.

„Da, da, pri Dolžanu se ustavimo . . . oče, starec bi se preveč prestrašil . . . Melanijin glas ga prebudi morda preje!“ je pritrdil Kočevar.

Na ulicah je bilo videti le malo ljudi. Meščani so še večinoma spali, le delavci in rokodelci so hiteli na delo.

Ko so prišli na trg, je bil še prazen. Ustavili so se pred Dolžanovo hišo.

Kočevar je stopil iz kočije ter stekel v hišo. V pritličju je bila kuhinja in soba za posle. Šel je v kuhinjo . . . prestrašena mu je pritekla nasproti Ana.

„Moj Bog, kaj Vam je, gospod Kočevar!? — Bled . . . okrvavljen ste!“ je zavpila.

„Kres je nevarno ranjen . . . dalje ne moremo . . . prineseva ga z Orožnom na posteljo sem,“ je dejal Kočevar ter zopet hitel nazaj h kočiji.

In dvignila sta Kresa ter ga naslanjaje njegovo telo ob se, nesla v sobo za posle, kjer sta ga položila na prvo posteljo.

Ana je začela glasno jokati, vpiti, — tretji roke ter klicati: „Kres! — Moj Bog, Kres!“

Mrtvaška bledota se je razlila po lepem ranjenčevem obrazu . . . še vedno je ječal . . . hropel, da so se mu težko dvigale široke prsi.

„Umrl bo . . . ubili so nam ga!“ je zaihtel Kočevar ter omahnil na stol.

Tedaj pa je planila v sobo Melanija . . . jedva na pol oblečena . . . z razpletenimi lasmi . . .

„Josip! — Moj Josip!“ je kriknila, da je pretreslo kosti in mozeg vsem pričujočim ter se vrgla tik ljubega.

„Josip!“ je klicala neprestano ter mu poljubljala usta, oči, čelo, lice . . .

„Josip! — Josip!“ — —

In najedenkrat se je zgenil njegov obraz, globoko je zdihnil, odprl trepalnice ter zaječal:

„Melanija!“

„Josip! — Ah, čuj me, dragi, ljubi! — živi! — ne umiraj! — Saj si moj, moj . . . ah, Josip, Josip!“

„Melanija — odpusti!“ je šepetal Kres in solza se mu je zablestela v očesi, ona pa ga je poljubovala in ihtela in ihtela . . .

„Ah, umreti moram . . . Melanija! — ah, kako boli! — grozno trpim, Melanija! ah, umreti, umreti!“ — Dvignil je roko ter jo položil Melaniji na sklonjeno glavo.

A takoj se je iznova onesvestil . . . zopet ga je klicala nevesta . . . zopet je pogledal ter zaječal:

„Melanija!“

Potem pa je izgubil zavest . . . ni se prebudil več . . . začel se je smrtni boj . . .

Melanija je klečala ob postelji ter ga držala za roko . . .

Vstopil je župnik s sv. popotnico . . . ni mu je mogel dati več . . . mazilil ga je s sv. oljem . . . zgrudil se na kolena ter tiho, vroče molil in molil . . .

In še jedenkrat so se dvignile hropeče prsi . . . vse telo je strepetalo . . . stegnilo se . . . in Kres je preminil . . .

Tik postolje pa je ležala onesveščena Melanija, bleda in mrzla ko krasen kip . . .

XVII.

Minuli sta za tem dolgi dve leti. —

Na spodnjem koncu dolge mize je sedel pesnik Muhovnik in sladko vznemirjen čakal, kdaj mu namigne doktor Pavlin. Ponosno, samozavestno je stresal nocoj svojo grivato glavo ter z vsemi desetimi prsti ril po svojih kodrastih, ženijalno kodrastih laseh. Danes je bil srečen in zadovoljen sam s seboj. Iz Ljubljane je dobil poročilo, da je sklenil odbor dramatičnega društva sprejeti njegovo biblično dramo „Pastrka“, igro v petih dejanjih, ako izpusti polovico oseb ter črta cel prvi in četrti akt. Razen tega zahteva odbor še, da prestavi pesnik dejanje iz Abrahamove dobe v sedanji čas, da zamenja biblične osebe z osebami iz domače družbe, izkratka: da vso snov temeljito predela in — modernizira . . . Nepopisno vesel je bil Muhovnik tega sporočila. Po dvajsetletnem napornem trudu vendar uspeh, — velikanski, ponosen, slaven uspeh! Vztrajnost, ženijalnost in idejalizem so torej zmagali vse ovire . . . Muhovnikova drama se bo igrala v slovenski metropoli, v krasnem, novem, velikem gledališču, pred najizbranejšo, najfinejšo, najelegantnejšo, najbogatejšo in največjavnejšo slovensko gospodo! Muhovnik bo dosegel, kar se ni posrečilo doslej še nobenemu slovenskemu poetu . . . osvojil si bo občinstvo in dramatična tla trajno. Za „Pastrko“ pride na vrsto dramatizirana „Tepka“, za to opera „Kralj Gubec“, žaloigra „Črtomir“ in končno trilogija „Herbart Turjaški“ . . . jedno delo za drugim, šireč

časť in slavo toliko časa preziranega Muhovnika . . . V duhu je že sanjal o svojem velikanskem životo-pisu v „Zgodovini slovenskega slovstva“ . . . Res je, da ga čaka še mnogo, mnogo dela. — zlasti moderniziranje klasične snovi mu bo delalo precej preglavice, — toda Muza, ki ga ni zapustila tako dolgo, ne zapusti ga sedaj, ko je njen ljubimec že na pragu — nesmrtnosti!

Pogumno in podjetno se je oziral zato Muhovnik po bučni in hrupni svatovski družbi ter si mislil: „O ve prozaične duše, ki živite le ob jedi in pijači . . . pa ne umejete žuborenja valčkov, šumenja drevesnih vrhov, kramljanja metuljčkov in hroščev s cvetkami, — ne umejete pihljanja vetrca, migljanja zvezdic in molka žalobne lune . . . o vi nesrečneži, ne zavedate se, da ste v družbi ljubljenca Apolonovega, prijatelja Muz, genija, ki se dviga nad vami v sončno-jasnih višavah ter gleda na vas in na vaše nizkotne vzore le s tožnim, prizanesljivim pomilovanjem!“

Sam sebi se je zdel oboževanja vreden, imeniten in nedosežen.

Bil pa je tudi že sit in napojen tako, da si je želel le še trenotka, ko bo mogel prečitati svojo klasično zdravico srečnemu ženinu Kočevarju in zorni njegovi nevesti Minki.

Poleg Muhovnika pa je sedela sramežljiva in še vedno nadebudna devica, notarjeva Malka. Na tihem se je togotila nad svojim sosedom pesnikom, ki ji ne zna kar nič dvoriti, ampak se le sam s seboj pomenuje in nekako bedasto reži. Tak negalantnež in okornež! Saj bi vendar lahko rekel, da ima zopet krasno belo toaleta . . . ali pa bi pohvalil njeno najmodernejšo frizuro . . . ali pa jo vsaj podražil z njenim pikantnim izrezkom na prsih in na hrbtu! — Pa nič, — niti začeti ne zna, ta pustež! Že ves večer more govoriti le s kontrolorjem Meglo, in še to le tedaj, če ju ne vidi njegova debeluha.

„Jaz pa pravim, gospod notar, in gotovo ne lažem, da nisem bila še z nobenim ženitvanjem tako zadovoljna, kakor z nocojšnjim,“ se je pogovarjala kontrolorka z notarjem Škorcem ter glodala debelo

puranovo stegno „Toliko jedi in pijače še nisem videla nikdar na mizi; in vse tako izvrstno, fino, izbrano⁷. . . Ali ni res tako, gospod notar?“

„A-hm . . . Samo vroče je . . . ph, ph!“ je zinil notar in si brisal s servijeto zabuhli in zaripljeni obraz, na katerem je stala potna kapljica poleg kapljice.

„Res je vroče . . . ph, ph! — oh, saj pa še nisem videla nobene svatbe s toliko gosti. Oh!“ je zdihovala in ječala kontrolorka. Sedela je na dveh stolah.

„Pred dvema letoma smo se tudi dobro imeli, gospod notar . . . ali se še spominjate?“

Zaspano se je ozrl notar v kontrolorko in si tiščal servijeto na široko zevajoča usta; odgovoril pa ni nič.

„Pri Dolžanu smo bili . . . saj veste, li ne? — na zaroki rajnega Kresa . . . saj se spominjate li ne? — Oh, da je moralo tako priti! — To bi bila šele pojedina, ko bi se bila vzela Kres in Melanija . . . oh, oh!“ je globoko zdihnila, da so se dvignile njene težke prsi in da je izginilo vse troje kontrolorkinih brad ter se je par hipov videlo le pol njenega rdečega, tolstega obraza . . . Potem pa se je zopet umirila ter si naložila na krožnik veliko porcijo piščanca . . .

„Na vsak način moramo pregovoriti Kočevarja, da kandidira za mandat!“ je govoril Vitavšek preko mize s Pavlinom. „Z ustanovitvijo hranilnice in posojilnice po načrtu pokojnega Kresa in svojim lepim vodstvom vedno čilejše prospévajoče čitalnice si je pridobil vsa srca, ki so gorela nekdanj za njegovega nesrečnega prijatelja. Prepričan sem, da zmaga.“

„Jaz takisto,“ je odgovoril zdravnik. „Ne vem, zakaj se tako upira. Res, da ima sedaj, ko mora po smrti tastovi voditi sam obširno in veliko kupčijo, premnogo lastnih skrbi in del; a vedeti mora tudi, da pademo, če se izgovori on, zopet v iste sitnosti in morebiti tudi v iste boje, kot pred dvema letoma. Dolžan pl. Taborski sicer ne bo kandidiral več in menda tudi baron ne, saj sta sedaj debela prijatelja; toda konservativci in veleposestniki izvestno ne bodo mirovali.“

„No, brez upa na zmago! Narod se je v zadnjih dveh letih marsičesa naučil. Sedaj vidijo vsi jasno in razločno, kje je pravica, resnica in čast, kje pa le izrabljevanje, sebičnost in sramota“ . . .

„In vidva se večkrat vidita?“ je vpraševala Karla svojega soseda, mladega slovenskega tehnika Valentina Kresa.

„O, večkrat, — vsak teden dvakrat gotovo!“ je odgovoril iskreno Kres ter si popravil svileni trobojni trak „Slovenije“ na sredo prsi. „Počakam jo navadno v „Ljudskem vrtu“, na klopi poleg Grillparzerjevega spomenika; potem pa jo spremim prav do konservatorija. Ker je gospa, pri kateri Tončka stanuje, vrla Čehinja ter ima dvoje možitveželjnih hčerá, se snidemo večkrat tudi na zabavah in plesih češkega društva „Slovanska Béseda“ ali pa pri koncertih „Slovanskega pevskega društva“.

„Blagor vama! — Kako rada bi se šla tudi jaz na Dunaj izobraževat . . . o! Odkar sem ostala sama v Taboru, sem vsa nesrečna! — Kako lepi časi so minili . . . o, o!“

Smehljaje je zrl Kres na svojo družico, ki se je razcvela v vitko, vendar pa bujnorastlo devo, ter, gladeč svoje male črne brčice, dejal z rahlim posmehom:

„Gospica, Vi ste nesrečna!? In vendar Vam gleda iz oči, iz vsakega Vašega uda, vsakega Vašega kretanja zdravje in hrepenenje pó življenju! — Nesrečen človek nima tako iskrenih se oči, tako polnih lic in ne tako zapeljivo rdečih ustnic . . . o gospica, Vi niste iskrena!“

„Verujte mi, gospod Valentin, verujte! — res, prav res sem nesrečna . . . o, tako nesrečna!“ je hitela zardela Karla ter se silila otožno gledati. No, ni se ji posrečilo. Njen pogled je bil zato le poreden in koketen.

„Vi bi torej radi šli tudi na konservatorij? — na Dunaj?“

„Takoj bi šla, takoj . . . z Vami bi se peljala . . .“

„In kaj bi dejal potem gospod profesor Flerin? — O, vi grda hinavka! Mislili ste menda, da se na Dunaj ničesar ne zve izza kulis v domovini . . . a

zmotili ste se! — Gorje Vam, če Vas zatožim gospodu profesorju!“ sklonivši se k nji, ji je pošepetal: „Tri dni Vas ne bi poljubil!“ ...

„Mislite?“ — ga je šegavo pogledala. „Ali pa bi me kaznoval s sredstvom, ki je temu baš nasprotno ... ha, ha!“

„O Vi porednica, Vi porednica!“ ...

„Dr. Orožen nama je brzojavno čestital. Obžaluje, da ne more priti, dasi mi je bil obljubil,“ je pripovedoval Kočevar zali Pavlinki.

„Pa zakaj ni prišel? — Iz Štajerskega do nas vendar ni tako daleč ... gospa Minka bi imela lepšega tovariša ...“

„No, no, gospa nikar ne zabavljajte svojemu soprogu, ko Vas ne sliši! — Pa ne zapeljujte mi moje Minke že prvi dan hvaliti — druge! Ha! ha! — Dr. Orožen zato ni mogel priti na najino poroko, ker mu je njegova gospa Josipina povila predvčerajšnjim dvojčka, dva fantka. Prosil je naju za botra.“

„O, imenitno, imenitno!“ je vikala ‚Micika‘ ter ploskala. „Dvojčka, tako je prav ... pri nas smo jih imeli doslej že dvakrat! — Čuj, norček, čuj!“ je klicala in drezala svojega soproga, ki se je zatopil z urednikom Vitavškom v političen razgovor, „Orožnova imata dvojčka in Kočevarjeva jima bosta botra!“

„Bravo! — Drugo leto osorej pa dal Bog, da Orožnovi in Kočevarjevi vloge zamenjajo! Ha! ha! — Ali bi ti ne bilo prav, Kočevar? Ha, ha! — Bog te živi, pa Vas, gospa Minka!“

Minke je bilo neizrečeno sram zaradi zdravnikovega šaljenja, vendar je trkala z njegovo in ‚Mickino‘ kupico; pa tudi ostali svatje so začeli trkati in nazdravljati: Živela nevesta! — Živel ženin!“

Potem so zapeli čitalničarji krepak zbor; vodil jih je Zagorjan.

Po polnoči kmalu po Muhovnikovi idealni napitnici, se je začel v sosednji dvorani ples ... Tudi Minka in Kočevar sta plesala; proti jutru pa sta zapustila veselo družbo ter se odpeljala z vlakom na slovanski jug ...

Tistega večera, ko so se veselili v Taboru Minkine in Kočevarjeve poroke, je slonela v Trstu v širokem in visokem, mehkem stolu, ki je bil postavljen blizu okna pred veliko portretno sliko Josipa Kresa v zlatem, bogatem, okroglem okviru, bleda in upadla Melanija Dolžanova.

Upirajoča svoje nekdanj tako bistre, očarjajoče, sedaj pa motne, otožne, a neizrečeno mile oči v sliko svojega pokojnega ženina je preslonela tako ure in ure, dan za dnem, naslanjajoč svojo dušo s spomini nedavno minulih dni, premišljajoč, plačoč in moleč za njega, za Josipa.

Pred Kresovo sliko je živela svoje žalostne dni jednolično brez premene, ne želeč si ničesar od sveta. V svojem stolu sedé je marljivo vezla in kačkala ubožcem v korist, čitala, pa sanjari . . .

Zaman jo je snubilo že toliko veljavnih, lepih in poštenih mladeničev; Melanijina zvestoba se je ohranila tudi mrtvecu . . . Sklenila je ostati doma do očetove smrti; potem pa pojde v samostan, kjer se naj med molitvijo, delom za reveže in s poučevanjem sirot skonča njeno žitje . . .

Zaman sta jo prosila in vabila Minka in Kočevar, da bi prišla na njiju svatbo ter bila Minkina družica. Odpovedala se je vsaki zabavi, vsaki veseli družbi . . . Sklenila je, da ne odloži nikdar več svojega črnega, preprostega žalnega krila, ter se je opravičila pri sestri svojega ženina, želeča jima vso srečo . . .

In tako je sedela nocoj zopet sama v svoji sobici, podobni nunski celici, ter zroča na sliko, ki je bila zajedno jedini nakit preprostega pohišja, sanjari o lastni izgubljeni sreči in o mladi sreči svojih dveh najboljših prijateljev . . .

Vse bolesti, vse obupne misli so se začrtale globoko v njen obrazek. Ostra guba se ji je vrezala na vsaki strani ust, lice je postalo suho, blede, ustna tanka, brez barve, roke koščene, vsa njena postava propadla, uničena . . .

Moj Bog, koliko je pretrpela v zadnjih dveh letih! — Obupala bi bila, ako ne bi verovala v Boga

in posmrtno življenje, kjer se bo zopet sešla in za večno . . . večno združila s svojim Josipom . . .

Želela si je časih, da bi kmalu, čim prej umrla . . . molila je za to . . . žalovala, da se njene mladostne moči vendar še upirajo mogočnemu zobu globoke srčne toge, ki jo le počasi ugonablja, ter zavidala Josipovega starega očeta, ki ni mogel preboleti strašne izgube najbolj ljubljenega sina, njegovega ponosa, njegove nade, ter šel štiri mesece pozneje za njim v večnost . . .

„V medsebojni ljubezni, ustvarjajoča si čim dlje lepše in ugodnejše in varnejše domače ognjišče, delajoča za svoj narod in živeča sebi in svojim otrokom, katere jim da Bog, bosta pozabila Fran in Minka polagoma . . . vedno bolj . . . skoro popolnoma vse, kar sta nekdanj ljubila in po čemer sta plakala . . . Danes začenjata novo življenje . . . novo zgodovino . . . starega, minulega pa se bosta odslej spomnila le redkokdaj. In prav je tako!

Kako li bi moglo prenašati človeško srce vse bolesti, vsa bridka razočaranja, vse grozne udarce toli krivične usode, ko bi ne bil ustvaril previdni Bog tudi dobrotne reke Lete, iz katere pijemo zdravilo, ali vsaj tešilo pozabljenju!?

Pozabi! — živi trenotku! — in srečen boš . . .

Če pa ne moreš pozabiti? — Tedaj prosi, prosi svojega Stvarnika, da te reši čim prej zemeljskih spon, ki te morejo gnati končno le v obup! —

In hvala Bogu, da ima večina človeštva tako — pozabljivo srce! Večina, dâ a — jaz ne.

Le zame ni tolažbe, le zame ni pozabe! — Le jaz bom mislila vedno in vedno nanj, hrepeneč in gineč za njim . . . za njim!⁴ — —

Tako je razmišljala Melanija. Solze so se ji udrle in plakala je in — plakala . . .

Tedaj pa je potrkal nekdo na duri.

Vstopila je služkinja ter ji prinesla mal zavoj.

Bila je poštna pošiljatev iz Ljubljane.

Melanija je vzela zavoj in služkinja je šla zopet iz sobe.

Poleg stola je ležala šivanjska canjica . . . iz te je vzela Melanija nožek ter prerezala zavitek. Bile so v njem štiri slovenske knjige.

Na najmanjši, a najličnejši je obstalo Melanijino oko. Blede lice ji je mahoma zalila ljubka rdečica . . . ustna so ji zadrhtela . . . rahel, mil otožen, a blažen nasmehljaj je šinil preko njenega obrazka, ko je čitala naslov prve knjige, izdane s Kresovo ustanovo, imenovane z njegovim priimkom.

Ko pa je odprla knjižico, je zagledala ljubimčevo fotografično sliko, pod njo pa njegov krepki avtogram . . . Stresnilo se je tedaj njeno telo . . . odpadla ji je knjiga . . . z obema rokama si je zakrila obraz ter milo zajokala . . .

Potem pa je pobrala knjigo, skočila k portretu, objela in poljubila ga ter dejala:

„Josip! — tvoj spomin bo živel, dokler bode na tej božji zemlji Slovencev . . . narod te bo zahvaljal in blagoslavljal od roda do roda . . . Postavil si si sam najkrasnejši, najtrdnejši in sebe najdostojnejši spomenik, katerega ne razjé nobena rja, ne odnese noben naval, katerega ne uniči noben vihar . . . postal si in ostal boš vzor rodoljuba . . .

In iznova je objela ter poljubila ljubimčevo sliko ter ihtela:

„Moj Josip! — Moj Kres!“ — —

V pisarni Slovenske Matice

ali pri knjigarju

Antonu Zagorjanu v Ljubljani

se dobiva:

1. Knezova knjižnica, I. zvezek. Vsebina:

Fr. Levce: Anton-Knezova ustanova.

Dr. Fr. D.: Gospod Lisec. Povest.

Bogdan Vened: Ženitev Ferdulfe vojvode. Povest
v verzih.

2. Knezova knjižnica, II. zvezek. Vsebina:

Ivan Gorec: Gorski potoki. Povest.

Paulina Pajkova: Planinska idila. Povest.

Fr. Levce: Matija Valjavec. Životopis.

3. Knezova knjižnica, III. zvezek. Vsebina:

Anton Fantek: Smrt. Epsko lirske slike.

Fran Govčkar: Ljubezen in rodoljubje. Povest.

Cena vsakemu zvezku 40 kr.

Vabilo slovenskim pisateljem.

Leta 1892. v Ljubljani umrli trgovec g. Anton Knez je v svoji oporoki postavil „Slovensko Matico“ za svojega glavnega dediča ter ji naročil, naj iz dohodkov njegove ustanove izdava ceneno zabavno in poučno knjižnico, v kateri naj bi se tiskali spisi, pisani v strogo narodnem duhu, na podlagi katoliške vere, toda v svobodomiselnem zmislu.

Ker Matica namerava prihodnje leto nadaljevati izdavanje Knezove knjižnice, se obrača s tem vabilom do vseh slovenskih pisateljev, prijazno jih proseč, naj bi jo v ta namen blagovoljno podpirali ter ji poslali primernih spisov.

Dasi Matica razen prevodov rada sprejme vsak daljši ali krajši izvorni spis, ki se ujema z ustanovnimi določili, vendar poudarja, da bi ji posebno dobro došle zlasti povesti, poljudno pisane, v prvi vrsti srednjemu stanu namenjene razprave gospodarske, zemljepisne, zgodovinske in prirodoznanske vsebine, životopisi, popotne črtice, slike iz domoznanstva in sploh vsakevrstni spisi, če le ugajajo zgoraj navedenim pogojem. Tiskovno polo bo de Matica pisateljem plačevala po 25 do 40 gld.

„Slovenska Matica“ sicer rada sprejme vsak primerni spis, kadarkoli se ji pošlje, vendar prosi slovenske pisatelje, da bi vsaj do 1. julija 1897. l. blagovoljno poslali rokopisov, o katerih želé, da bi bili tiskani v IV. zvezku Knezove knjižnice.

V Ljubljani, dné 1. decembra 1896.

Za predsedništvo Slovenske Matice:

Fr. Levec,
predsednik.

Evgen Lah,
tajnik.

